

Oláh Zoltán

Nincs más javam rajtad kívül

(Zsolt 16,2)

Bevezetés a zsoltároskönyvbe
és válogatott zsoltárok értelmezése

OLÁH ZOLTÁN
„Nincs más javam rajtad kívül”

OLÁH ZOLTÁN

„Nincs más javam rajtad kívül”

Zsolt 16,2

**Bevezetés a zsoltároskönyvbe
és válogatott zsoltárok értelmezése**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ / KOLOZSVÁRI EGYETEMI KIADÓ

2017

Szakmai lektorok:

Dr. Diósi Dávid, docens

Dr. Marton József, egyetemi tanár

ISBN: 978-606-37-0187-0

© 2017 Oláh Zoltán.

Tördelés: Czirmay Ágnes

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu, nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Tartalomjegyzék

Előszó.....	11
(1.) Zsoltárok könyve	13
1.1. Ráhangoló	13
1.2. A zsoltárok könyvének helye a kánonban és megnevezése	14
1.3. Mikor jelenik meg a szefer t ^e hillim cím héberül?	15
1.4. A Zsoltárok számozása	17
1.5. A zsoltárok modern kutatástörténete.....	19
(2.) A Zsoltároskönyv öt részes felosztása	25
2.1. A zsoltáros könyv messiási és istenuralmi horizontja... 27	
2.2. A zsoltárok és a zsoltáros könyv keletkezése	28
2.3. A zsoltároskönyv kompozíció- és redakciótörténete....	32
(3.) A zsoltárok fajtái	34
3.1. A hivatalos kultusz műfajtái	35
3.2. A családi kultusz zsoltárműfajtái.....	41
3.3. Nem kultikus műfajok.....	42
3.4. Liturgiák.....	42
3.5. Próféta i inté s.....	43
(4.) A zsoltárok keletkezése	45
4.1. A Pszaltérium szerkesztéstörténete és keletkezése	46
4.2. A zsoltárok főbb teológiai vonásai	50
4.3. A zsoltárok jelentősége.....	52
(5.) Zsoltárexegézis az egyházatyáknál.....	53
5.1. A keresztyén Bibliának két része.....	53

5.2. Az egyházatyák feladata	54
5.3. Az egyházatyák, akiknek zsoltár-kommentárai fennmaradtak.....	56
5.4. Az egyházatyák írásmagyarázatának elvei	59
5.5. A Zsoltárok az egyházatyáknál.....	63
(6.) 1. Zsolt Útmutatás a gyümölcsöző életre	73
6.1. A zsoltár szövege	73
6.2. A zsoltár irodalmi műfaja	75
6.3. Keletkezése.....	77
6.4. A zsoltár magyarázata	77
6.5. A Zsolt 1, mint a zsoltáros könyv bevezetője	84
6.6. A zsoltár keresztény alkalmazása	86
(7.) 2. Zsolt	89
7.1. A zsoltár szöveg.....	89
7.2 Egy vagy két zsoltár?.....	91
7.3. Irodalmi elemzés	93
7.4. A zsoltár átfogó magyarázata	98
7.5. A király személyének azonosítása.....	99
7.6. Exegézis	101
7.7. A 2. Zsolt keresztény alkalmazása	106
(8.) 8. Zsoltár „Mi az ember, hogy megemlékezel róla”	110
8.1. A zsoltár szövegéről	111
8.2. A 8. Zsoltár keletkezése és felépítése	111
8.3. A zsoltár egzisztenciális elemzése.....	115
8.4. A 8. zsolt újszövetségi olvasata.....	119
(9.) 16. Zsolt Isten és az imádkozó misztikus kapcsolata	122
9.1. Ráhangoló.....	122
9.2. A zsoltár szövegéről	124
9.3. A zsoltár szöveggörnyezete, keletkezése és műfaja	126
9.4. A 16. zsolt az Újszövetségben	131
(10.) 19. zsolt „Mint vőlegény kijön nászházából”	133

10.1. Ráhangoló	133
10.2. A zsoltár szövege	134
10.3. Szövegproblémák.....	136
10.4. A 19. zsoltár műfajáról és keletkezéséről.....	138
10.5. Zsoltármagyarázat.....	140
10.6. A zsoltár keresztény alkalmazása.....	145
(11.) 27. Zsolt Az Úr házában lakni...	
Félelmet legyőző bizalom.....	147
11.1. A zsoltár műfaja.....	148
11.2 A zsoltár felépítése	149
11.3. Exegézis	151
(12.) 23. Zsolt Az Úr az én pásztorem	158
12.1. A zsoltár műfaja, keletkezése	159
12.2 A zsoltár magyarázata.....	160
12.3. A 23. zsoltár az Újszövetségben.....	167
Folyóiratok, sorozatok és más rövidítések jegyzéke.....	171
Könyvészet	174
Szentíráskiadások.....	174
Lexikonok, nyelvtanok és konkordanciák.....	174
Internetes oldalak	180

Előszó

A zsoltárok a Biblia leggyakrabban olvasott és imádkozott része mind a zsidók, mind a keresztények körében. Gyakran találunk újszövetségi szentíráskiadásokat, amelyek az újszövetségi iratok végén tartalmazzák a Pszaltériumot. Zsebkiadásban is gyakran megjelenik, amit a hívő emberek utazás közben is forgathatnak, belőlük imádkozhatnak. Ezek manapság a modern mobiltelefon-készülékek segítségével a világhálón elérhető számtalan bibliai– illetve breviárium–programjainak adják át helyüket.

A zsoltárokat a liturgia anyanyelveként is szokás emlegetni, és ez nagyon is találó meglátás, hiszen az Egyház hivatalos imája, az *Imaórák Liturgiája* a zsoltárokra épül. Négy hetes beosztásban az imaórák liturgiájának végzője havonta recitálja a zsoltárokat, eltekintve azoktól, amelyeket az 1971-es liturgikus reform „száműzött” zsolozsmából (58,83,109). Az Egyház liturgiájában annyira állandó a zsoltárok használata, mint – mondhatnánk – a székely konyhán a jó házikenyér. Nincs olyan vasárnapi szentmise, vagy igeliturgia, amelyben ne kapna helyet legalább egy zsoltár. Hogyha a négy evangéliumot külön tartjuk számon, nyugodtan állíthatjuk, hogy a Zsoltárok könyve az Egyház hivatalos liturgiájában a Szentírás leggyakrabban használt része.

Az Újszövetség a Zsoltárok könyvét minden más szentírási könyvnél gyakrabban idézi, vagy utal rá. Ennek köszönhetően az egyházatyák írásaikban lépten–nyomon találkozunk a zsoltárok-

ELŐSZÓ

kal. Az Ószövetség egy másik könyvéről sem írtak az egyházatyák annyi homíliát és kommentárt, mint a zsoltárokról.

Ez a szerény könyv segítséget szeretne nyújtani azoknak, akik Biblia imaköltevényeit behatóbban szeretnék tanulmányozni. Egy részletes bevezető után a Pszaltérium első feléből néhány zsoltár elemzését nyújtja ez a könyv. Kívánom az olvasónak, hogy e sorok olvasása segítse elmélyülni a zsoltárok teológiájában és lelkiségében.

Boldog Gizella királyné
emléknapján

Gyulafehérvár, 2017. május 7.

Oláh Zoltán

(1.) Zsoltárok könyve

1.1. Ráhangelő

Alexandriai Szent Atanáz Markellinoszhoz írt leveléből¹ a következő négy pontot lesz érdemes kiemelni a zsoltárokkal kapcsolatosan:

1. A zsoltáros könyv a Biblia miniatűrje. A Krisztusban hívők megtalálják mindannak a lényegét, amit a Bibliában, mint egészben.
2. Az emberi személy teljesen otthonosan érezheti magát a zsoltáros könyvben. Benne megfelelő és alkalmas szavakat talál minden emberi tapasztalat kifejezésére.
3. A zsoltároskönyvet mindenki használja, aki hisz Krisztusban. Így, akik a zsoltárokat imádkozzák, a szentek közösségében teszik.
4. A zsoltáros könyv a kereszténység tükre. Elvezet bennünket Istenhez és az egész teremtéshez, és ezáltal az önmegismerésre.²

¹ A levél magyar fordítását OROSZ Atanáz tette közzé "Szentek között élő Atanáz Atyánknak, Alexandria érsekének Markellinoszhoz intézett levele a zsoltárok értelmezéséről" címmel in szerk. OROSZ Atanáz, *Hetvenes-bibliás és patrisztikus tanulmányok*, Nyíregyháza 2004, 29–48.

² vö. Hans-Winfried JÜNGLING, *Psalms 1-41*, 779–822, in William R. FARMER, *The International Bible Commentary*, Collegeville, Minnesota, 1998, 779–780.

(1.) ZSOLTÁROK KÖNYVE

Hogy az ókori egyházban mekkora szerepet játszottak a zsoltárok, az abból is levezethető, hogy az Ószövetség könyvei közül a zsoltárokat kommentálják a leggyakrabban az ókeresztényírók. Ezen nem kell csodálkoznunk, hiszen az Újszövetségben is a Zsoltárok könyve áll az idézetek gyakoriságát és számát tekintve az első helyen. Több mint 461 alkalommal idézi ill. utal az Újszövetség a zsoltárokra, ami még a legnépszerűbb próféta, Izajás idézeteinek és a rá való utalásoknak a számát is meghaladja.³

A szerzője ismeretlen, nem mutatkozik be. Az ókori világban nem volt divatos a szerzők nevét feljegyezni. Ám a hagyomány Dávidnak tulajdonítja a zsoltárokat. Őt azonban csupán eszméi szerzőnek tekintheti a mai kutatás. Az ókorban, amikor egy közkedvelt, ismert szöveget nagyobb tekintéllyel akartak felruházni, általában egy tekintélyes személyt szemeltek ki a szöveg szerzőjének. Így lett pl. Mózes a Tórának a szerzője. A Zsoltárok könyve nem más, mint kisebb zsoltárcsoportok nagy gyűjteménye.

1.2. A zsoltárok könyvének helye a kánonban és megnevezése

A Textus Masoreticus kánonbeosztásában a harmadik csoportnak, a ketúbîm, írások elején áll, míg a Septuaginta és a Vulgata besorolása szerint a bölcsességi könyvek gyűjteményében Jób könyvét követi. Jób könyvének keretelbeszélése (Job 1–2; 42,10–17) ú.n. pátriárkai miliőt idéz fel, és ezért Dávid király korát megelőző időbe helyezi a Septuaginta hagyománya. Így a

³ vö. *Novum Testamentum Graece*, Nestle – Aland, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 27. kiadás, 1993, 783–788.

1.3. MIKOR JELENIK MEG A SZEFER T^hILLIM CÍM HÉBERÜL?

Zsoltárok Dávid király eszmei szerzőségével időrendi megfontolásból került Jób könyve után.

A Zsoltárok könyvének héber címe: **szefer t^hillim**. Halal igéből származik a t^hillim főnév többes száma: és dicsőítéseket, dicsérő dalokat jelent. Annál érdekesebb a héber megnevezés, hogyha szem előtt tartjuk, hogy a t^hilláh (dicsőítés) szó csupán egyszer fordul elő zsoltárfeliratként a 145,1–ben.⁴ A zsoltárok Istenre irányulnak, Izrael Istenét dicsérik, aki az ég és a föld teremtetője. Ez a héber megnevezés egyrészt elég tág fogalom, ahhoz hogy a zsoltáros könyv címeként álljon, másrészt rámutat arra, hogy az imádkozó ember elsődleges feladata az, hogy dicsérje Istent.

A zsoltárok mintegy az imádság tankönyvét alkotják, „hivatalos” imák gyűjteménye. Bizonyára létezett több személyes ima is a bibliai korban, de egy adott időpontban a zsidóság ezeket az imákat felvette szent iratai közé. Tehát ezek sugalmazott, kanonikus imává váltak. Ez azt jelenti, hogy ezeknek az imáknak, dicséreteknak a szerzője maga Isten.

1.3. Mikor jelenik meg a szefer t^hillim cím héberül?

Már Kr. e. 150 körül. A qumráni szövegek is ezzel a héber címmel jelölik a zsoltárok könyvét. A Háborús tekercsnek (4QM^a17,4) egyik kéziratredékében bukkan fel először a „szefer t^hillim” (ספר תהלים).⁵ Jelentése: „Dicsőítések könyve”. A

⁴ vö. RÓZSA Huba, *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*, SzIT Budapest, 2016, 639.

⁵ Mivel a szövegtöredék nem nyújt elég szövegösszefüggést, van némi bizonytalanság abban a tekintetben, hogy a fogalom minden kétséget kizá-

(1.) ZSOLTÁROK KÖNYVE

zsoltárgyűjtemény utolsó 1/3-ának, főleg a 146–150 zsoltárok és ezen belül az utolsó vers 150,6 irányultságát tükrözi vissza ez a cím: nemcsak kérő imák, hanem főleg dicsőítések. A Zsoltárok könyve JHVH többszólamú dicsérete, amely a szám szerint túlsúlyban lévő panasz és kérő imákból nő ki.

A magyar zsoltár szó a latin psalmus-ból, ez pedig a görög ψαλμός / ψαλλειν főnév illetve igéből származik. Ez a szó leggyakrabban a mizmor főnevet vagy a zamar igét fordítja görögre, ami 57 alkalommal fordul elő a zsoltárok felirataiban.⁶ Ennek jelentése: húrokon, húros hangszeren játszani. Ez a görög szó megtalálható már az Újszövetségben (Lk 20,42; 24,44; ApCsel 1,20), és Kr. u. a 4. századtól pl. már a Codex Vaticanusban ez a szó áll a zsoltárgyűjtemény címeként. Ebből a megnevezésből nem vonhatunk le következtetéseket arra, hogy hogyan adták elő a zsoltárokat az ószövetségi időkben. A ψαλμοί megnevezés a mizmor (35x fordul elő és mindig Dávidra való utalással) héber szónak a fordítása, és valószínűleg a zsoltárok könyvének „davidizálásával”⁷ lett gyakori. A biblikus hagyomány szerint Dávid

róan az egész Pszaltériumot jelöli-e? vö. Travis BOTT, in TWQ, 2011, 789–801, 793.

⁶ vö. RÓZSA Huba, *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*, 2016, 639.

⁷ A zsoltárok davidizálása azt jelenti, hogy a későbbi korokban egyre gyakrabban Dávid királlyal kerülnek kapcsolatba a zsoltárok. pl. A TM zsoltárai felirataiban Dávid király kevesebbszer fordul elő (73x vö. Abraham EVEN–SHOSHAN, *A New Concordance of the Bible*, „Kiryat Sefer” Publishing House LTD., Jerusalem 1993, 260–261.), mint a Septuagintában, ahol a Dávid név 101 alkalommal fordul elő (vö. Bible Works). A Septuaginta zsoltárainak felirataiban legalább 19 alkalommal többször fordul elő Dávid neve, mint a TM szerinti zsoltárookban. (vö. Edwin HATCH – Henry A. REDPATH, *A Concordance to the Septuagint, and other Greek Versions of the Old Testament*, Baker Book House Company, ²1998, Appendix, Greek Proper Names, 51.

lanton játszott. A görög ψαλμός megnevezés a ψαλτεριον (álló lant)-ból származik. Ez a szó ψαλτεριον Kr. u. az 5. századból származó Codex Alexandrinus zsoltáros könyvét ezzel a szóval jelöli meg.

1.4. A Zsoltárok számozása

150 zsoltár van. Ez a szám tudatos és szándékos kerek szám. Ez abból is látható, hogy a Septuaginta és más régi fordítások is ugyan eltérnek itt-ott a zsoltárok számozásában, de mindegyiknél fontos a végső 150-es szám. 50×3 vagy $30 \times 5 = 150$.

Textus Masoreticus ⁸	Görög és Vulgata
1–8	1–8
9/10	9
11–113	10–112
114/115	113
116, 1–9	114
116, 10–19	115
117–146	116–145
147, 1–11	146
147, 12–20	147
148–150	148–150
	151

A Septuagintában találunk egy 151. zsoltárt is, amit szintén Dávidnak tulajdonít a görög szöveg, amikor győzelmet aratott Góliát felett. A 11QPs tanúsítja ennek a zsoltárnak a héber verzióját, tehát még a héber szöveghagyományra megy vissza, a

⁸ vö. *Novum Testamentum Graece*, Nestle – Aland, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 27. kiadás, 1993, 783.

(1.) ZSOLTÁROK KÖNYVE

Septuaginta csupán megőrizte azt. A két verzió a részletekben egymástól eltér: A TM felirata rövidebb, mint a Septuagintáé (Alleluja, Dávidtól, Izáj fiától).⁹ Ám a zsoltárt Lukianosz és a Vulgata nem tekinti a Pszaltérium részének.¹⁰

A Zsoltárok könyve 5 részre tagolódik az egyes részek végén álló doxológiák vagy záró szövegek alapján: 1–41; 42–72; 73–89; 90–106; 107–150.

Szerzők szerint a következő csoportokról beszélhetünk a zsoltárok számának megfelelően csökkenő sorrendben: 73 Dávid–; 12 Aszáf–; 11 Korách–; 2 Salamon–; 1 Mózes–zsoltár van a Pszaltériumban.

šīr ḥammaʿālôt cím alatt találunk egy zsoltárgyűjteményt, amely Zsolt 120-tól a 134-ig tart. Ezeket a zsoltárokat felszálló énekeknek, lépcső-zsoltároknak vagy zárándok-zsoltároknak is nevezzük.¹¹ Vannak Allelujás zsoltárok, amelyek kezdetén vagy végén az Alleluja, 'dicsérjétek JHVH-t' felkiáltás áll.

Vannak jáhvista és elohista zsoltárok. 1–41 zsoltárok általában JHVH nevét használják, míg a többi részek inkább az 'Elohim isten nevet.

A Héber Bibliában az egyes zsoltárok különböző neveket viselnek, nincs közös nevük. Magyarul mindegyiket zsoltárnak mondjuk, az eredeti megnevezésük nem egységes.

⁹ vö. Eberhard BONS, *Psalm 151*, in LXX.D.E. II, 1882.

¹⁰ A görög szöveget a Vulgata így adja vissza: *hic psalmus proprie scriptus David et extra numerum cum pugnavit cum Goliad pusillus eram inter fratres meos et adulescentior in domo patris mei pascebam oves patris mei*. Magyarul: Ezt a zsoltárt külön Dávidra való tekintettel írták, és a számozáson kívül áll; amint egyedül küzdött Goliáttal. vö. *Septuaginta Deutsch*, 2009, 898.

¹¹ vö. XERAVITS Géza, *A Zárándokzsoltárok*, Lectio Divina 3, Szent Maurícius Monostor – Bakonybél, L'Harmattan – Budapest, 2006, 14–15.

1.5. A zsoltárok modern kutatástörténete

1.5.1. A historizáló zsoltárkutatás

A historizáló értelmezés képviselői szerint a zsoltárok a makkabeusi, a Kr. e. 167. és 70. közötti időkből keltezhetők. J. Wellhausen mondása elhíresült a kutatásban: „Nem az a kérdés, hogy van-e babiloni fogság utáni zsoltár, hanem, hogy vannak-e fogság előtti zsoltárok.”¹² A zsoltárokat, főleg a panaszzsoltárokat gyakran kapcsolatba hozták ezekkel a vészterhes időkkel, (pl. panasz az istentelen ellenség vagy a lerombolt szentély miatt). A zsoltárok azonban kevés olyan konkrét elemet tartalmaznak, amely egy konkrét történelmi eseménnyel lenne összekapcsolható. Az egész gyűjtemény ilyen késő hellenista kori datálását kizártak kell tartanunk a Septuaginta, Sirák fia és a qumráni szövegtanúk miatt is.

1.5.2. Zsoltárok műfajának kutatása

Hermann Gunkel munkássága új fordulatot hozott a zsoltárkutatásban. Felismerte, hogy az egyes zsoltárok sajátosságuk ellenére tartalmaznak olyan közös pontokat más zsoltárokkal, aminek alapján jól meghatározhatók bizonyos zsoltárcsoportok. Meglátása szerint a zsoltárok néhány műfajhoz tartoznak, amelyeket meghatározott és kereste ezek 'Sitz im Leben-jét' 'életbeágyazottságát'. A következő zsoltárműfajokat azonosította: himnuszok, JHVVH királyságának zsoltárai, egyéni hálaadó zsoltárok, egyéni és közösségi panaszénekek, királyzsoltárok, zarándokéne-

¹² vö. L. ALONSO SCHÖKEL, I., 59–60. „Non si tratta di sapere se il Salterio contiene salmi posteriori all'esilio babilonese, ma se ne contiene di anteriori.”

(1.) ZSOLTÁROK KÖNYVE

kek, tórazsoltárok, győzelmi énekek, áldás- és átokszavak, Izrael hálaéneke.¹³

Gunkel meggyőződése, hogy a zsoltárok szoros kapcsolatban álltak a kultusszal. Ezért sok zsoltárnak a háttérét a kultusz ihlette. Azonban vannak zsoltárok, amelyek az egyéni áhítat kifejezésére szolgáltak.¹⁴

Mowinckel JHVH királyságának zsoltáraiból kiindulva a zsoltárok életbeágyazottságát a konkrét naptári kultuszban látja. Feltételezi JHVH királyságának ünnepét, hasonlóan a Babiloni Marduk kultuszhoz. Minden év elején Babilon népe Marduk isten káosz feletti győzelmét és trónra lépését ünnepelte.

Weiser ezt az ünnepet a szövetség évenkénti megünneplésében véli felismerni. Ilyenkor idézték fel JHVH nagy tetteit, a Sínai hegyen adott kinyilatkoztatást és honfoglalást.

Kraus egy Sion-ünnepet, JHVH Sionnal és Dávid házával kötött szövetségének évenkénti megújítását feltételezi sok zsoltár háttérében.

1.5.3. A Zsoltárok könyvének tervszerű összeállításáról

A Zsoltárok könyve 150 költemény-imából áll, és mindegyiknek meg van a maga felirata. Ez azt a benyomást keltheti bennünk, hogy a zsoltárok könyve nem más, mint különálló zsoltárköltemények archívuma. A zsoltárok sorrendje nem egy többé-kevésbé összefüggés nélküli zsoltárok egymásmellettisége. Sokkal inkább a zsoltárok könyvének tudatos, tervszerű zsoltársorrenddel kell számolnunk. H. Gunkel indította el a zsoltárok műfajának kutatását, és ezzel a kutatók fokozott figyelmet szenteltek az egyes zsoltároknak önmagukban. Ezt a zsoltárkutatást

¹³ vö. RÓZSA Huba, *Bevezetés*, 647.

¹⁴ vö. RÓZSA Huba, *Bevezetés*, 647–648.

kiegészíti a Zsoltároskönyv exegézise. Ez azt jelenti, hogy a zsoltárokat a mai kutatás nem csak különálló egységekként, hanem a maguk szövegkörnyezetében is vizsgálja. Igazából minden szentírási könyvet kutatunk ilyen szempontból, és ezt alkalmazza a mai zsoltárkutatás a zsoltárok könyvére is. Az egyes zsoltárok bizonyos kisebb zsoltárgyűjteményeknek a részei, vagy egy makró-struktúrában a saját értelmén és üzenetén túl van egy másik fontos strukturáló szerepe.

–1– Sok egymásra következő zsoltár között találunk szemantikai, kompozíciós és formabeli összefüggéseket, amelyek bizonyára nem a véletlen eredményei. Így gyakran megtaláljuk a tervszerű egymásutániség irodalmi technikáit (iuxtapositio) vagy az egyes zsoltárok között létező motívum- és kulcsszóbeli összekapcsolódást (concatenatio), és ezeken keresztül a zsoltárok egy tágabb értelmezést nyernek. Gyakran mind a két technika egymás mellett nyer alkalmazást, és így az egyes zsoltárok értelme tágabb értelem felé irányul. Hadd álljon erre itt két példa:

–a– A Zsolt 3–14 Motívum és formai szempontból ezek a zsoltárok egy csoportot alkotnak: 3–7 zsoltárok panasz és kérő-zsoltárokat tartalmaz. A 8. zsoltár egy himnusz. Utána ismét panasz és kérő zsoltárok következnek, 9–14. A 3, 9 és a 14, 7 kereket alkotnak a zsoltárcsoport körül. Összekötő motívum: Megmentés és üdvösség ADONÁJ népe számára. A 3–7 zsoltárokban személyes, de paradigmaértékű szenvedést találunk. Az egyes zsoltárok időadatai egybe vannak hangolva:

Szükséghelyzet	Időséma
Zsolt 3: ellenség okozta szorongatás	Zsolt 3,6: Reggel
Zsolt 4: Szociális nyomor	Zsolt 4,9: Este
Zsolt 5: jogi szükség	Zsolt 5,4 Reggel

(1.) ZSOLTÁROK KÖNYVE

Szükséghelyzet	Időséma
Zsolt 6: Betegség	Zsolt 6,7 Éjszaka
Zsolt 7: ellenség okozta szorongattatás	Zsolt 7,12 Nappal

A 9–14 zsoltárok a szegények szorongattatásáról beszélnek, akik szociális jogtalanság és igazságtalanság miatt szenvednek, és JHVH-hoz fordulnak, aki védelmet nyújt a káosszal szemben és visszaállítja a megzavart, felborított életrendet. A 8. zsoltár himnusz, amely megalapozza az üldözöttek és a szegények emberi méltóságát Istenben, a világ királyában. Tehát a 8. zsoltár a középszlop szerepét tölti be. Olyan, mint egy szárnyas oltár sarokvasát tartó rész, amelyen függ a két kép: 3–7 és 9–14. Vannak kifejezések, amelyek a sarokvas szerepét látják el: 7,18 zárverset a 8,2 ismét feleleveníti. A 8,10 zárverset a 9,2 ismét felveszi.¹⁵

–b– Egy második példa: Két egymás mellett álló zsoltár egymást kölcsönösen értelmezik. A 111. és 112. zsoltárokat a közöttük lévő sokféle kapcsolatnak köszönhetően ikerzsoltároknak nevezik. Együtt értelmezendők. A 111. zsoltár megrajzolja a szövetség Istenének igaz és irgalmas arcképét. A 112. zsoltár szemlélteti az igaz és irgalmas embert. Ennek az egységnek a fő gondolat az imitatio Dei, Isten utánzása / követése.

A két királyzsoltár 20–21 egymáshoz tartoznak formatörténeti szempontból: Kérés és köszönet.

A 21. zsoltár háborús képeit bizonyos szempontból mérsékeli az eléje helyezett 20. zsoltár, amely könyörgést tartalmaz a királyért. Tehát a háborús hangokkal ellentétes perspektívára irányul.

¹⁵ vö. E. ZENGER – F.-L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, in u.ő. t.k. *Einleitung in das Alte Testament*, ⁸2012, 432.

–c– Harmadik példa: Más és más műfajú zsoltárok egymásután következnek egy bizonyos teológiai elképzelés szerint, és a szerkesztők összekapcsolják őket motívumok segítségével. Erre példa a 90. 91. és a 92. zsoltárok, amelyek egy folyamatos eseményt alkotnak. A 90. zsoltár panaszkodik az emberi élet halálának szentelt volta miatt. Isten haragja mindenütt jelen van, és a zsoltárost félelemmel tölti el. Imája egy kérdésben csúcsosodik. Isten kegyelmes lehajlásával űzze el a haragja előli félelmet. Erre a kérésre a 91. zsoltár egy kettős ígérettel válaszol. A bölcsességi irodalom tanítói stílusában azt ígéri, hogy aki az Istennél keresi oltalmát, azt megmenti az éltetést pusztító kaotikus erőktől. Az a remény hatja át a zsoltárt, hogy Isten megmentőnek bizonyul, és részt ad életének teljességéből. Erre a szilárd ígéretre a Zsolt 92 hálaadó himnusza a válasz, amely a két előbbi zsoltár összefüggésében többletjelentést kap, de ugyanakkor az előbbi két zsoltárra új fényt vet az utóbbi. A 90. zsoltár az emberi elmúlás miatt mondott panaszát árnyalja, és pontosítja. Elismeri, hogy vannak emberek, akik mint a fű gyorsan kisarjadnak és felnőnek, azonban gyorsan el is száradnak. Vannak azonban emberek, akik magas életkorukban is gyümölcsöt teremnek.¹⁶

–2– Néhány zsoltárnak makró-strukturális szerepe van a zsoltáros könyv felépítésében. Az 1–2 és a 146–150 zsoltárokat keret-zsoltárokként tartjuk számon. Hasonló szerepet töltenek be a királyzsoltárok és Isten világuralmát megéneklő zsoltárok, amelyek mintegy messiási hálót képeznek a zsoltárok könyvében.¹⁷

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo. 433.

(1.) ZSOLTÁROK KÖNYVE

–3– A zsoltárfeliratok tartalmi és formai szempontból olyan zsoltárcsoportokat alkotnak, amelyeknél ismét felismerhető egy szándékos terv a zsoltárok könyvében.

Korach-zsoltárok¹⁸

Kompozíció	Korach-zsoltárok 42–49	Korach-zsoltárok 84–85. 87–88
panasz	42 / 43 (én) – 44 (mi)	84 (én) – 85 (mi)
Válasz (Isten)	45–48	87
panasz	49 (én)	88 (én)

Aszaf-zsoltárok¹⁹

Kompozíció	Aszaf-zsoltárok 73–77	Aszaf-zsoltárok 78–83
„Tanítás”	73	78
Panasz	74 (mi)	79–80 (mi)
Válasz (Isten)	75–76	81–82
Panasz	77 (én)	83 (én)

Az egyes zsoltárgyűjtemények a zsoltároskönyv architektúrájában művészien vannak elhelyezve.

Korach-zsoltárok 42–49	Aszaf-zsoltárok 50	Dávid-zsoltárok 51–72	Aszaf-zsoltárok 73–83	Korach-zsoltárok 84–89
A	B	C	B	A

¹⁸ vö. E. ZENGER – F.–L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, ⁸2012, 434.

¹⁹ Uo.

(2.) A Zsoltároskönyv öt részes felosztása

A 150 zsoltár sorozatát négy doxológia szakítja meg, amelyek irodalomkritikai szempontból nem szerves részei a zsoltároknak, amelyek végén állnak. Ezek a következő doxológiák: 41,14; 72,18–19; 89,53; 106,48.

A zsidó hagyományban gyakori az öt részre ill. öt könyvre való felosztás, pl. Mózes öt könyve, a Siralmak öt könyve, vagy az etiópiai Hénok öt könyve. Amit a nehezen datálható Midrás Tehillim mond a zsoltárokról, jelzi a végső redaktorok szándékát. „Mózes adta az Izraelitáknak a Tóra öt könyvét, és Dávid adta az Izraelitáknak a zsoltárok öt könyvét”.²⁰ A zsoltárok Izrael válasza a neki adott Tórára. Ez volt a végső redaktorok szándéka, akik a Zsolt 1 hermeneutikai kulcsként az egész zsoltáros könyv elejére helyezték, és a gyűjteményt 5 részre felosztva Dávid Tórájának nyilvánították. A Pszaltérium végén álló dicsőítő zsoltárok 146–150 arra emlékeztetnek, hogy a zsoltáros könyv Izrael válasza a teremő Isten tetteire és működésére.

A zsoltároskönyv szerkezete / architektúrája ²¹	
1–2 Királyzsoltár 2	Bevezető: Tóra + Messiás / Sion / Isten végidőbeli uralma
3–41	Könyv DÁVIDZSOLTÁROK: 3–14. 15–24. 25–34. 35–41

²⁰ E. ZENGER, *Das Buch der Psalmen*, in u.ő. t.k., *Einleitung in das AT*, 42001, 315.

²¹ E. ZENGER, *Das Buch der Psalmen*, 42001, 315.

(2.) A ZSOLTÁROSKÖNYV ÖT RÉSZES FELOSZTÁSA

A zsoltároskönyv szerkezete / architektúrája				
41, 14 41 királyzsoltár	„Áldott legyen az Úr, Izrael Istene, öröktől fogva és mindörökké Ámen! Ámen!”			
42–72 72, 18f Királyzsoltár 72	2. Könyv: Korách–zsoltárok: 42–49 Aszaf–zsoltár: 50 Dávid–zsoltárok: 51–72 „Áldott legyen az Úr Isten, Izrael Istene, egyedül ő művel csodákat. Áldott legyen az ő fölséges neve örökre, teljék be felségével az egész világ! Ámen! Ámen!”			
73–89 89, 53 Királyzsoltár 89	3. Könyv Aszaf–zsoltárok: 73–83 Korach–zsoltárok: 84–89 „Áldott legyen az Úr mindörökké! Ámen! Ámen!” Főcezára			
90–106 106, 48	4. Könyv: Mózes zsoltárai: 90–92 JHVVH-Királyság: 93–100 Dávid–zsoltárok 101–106 „Áldott legyen az Úr Izrael Istene, öröktől fogva mindörökre! És mondja az egész nép: Ámen! Ámen!”			
107–145 145, 1	5. Könyv	A B C	Dicsőítő zsoltár (Toda) Dávidzsoltárok ÁBC-és Tórazsoltárok Peszách-Hállel ÁBC-és Tórazsoltárok Zarándok-zsoltárok (Sion és Dávid)	107 (JHVVH királysága) 108–110 111–112 113–118 119 120–137 138–145

2.1. A ZSOLTÁROS KÖNYV MESSIÁSI ÉS ISTENURALMI HORIZONTJA

A zsoltároskönyv szerkezete / architektúrája				
145, 2			Dávid-zsoltárok Dicsőítő zsoltár	145 (JHVH királysága)
145, 21	<p><i>„Magasztallak téged, Istenem és királyom, és áldom nevedet örökkön örökké.</i></p> <p><i>Áldalak téged minden nap, és dicsérem nevedet mindörökké.</i></p> <p><i>Hirdesse szám az Úr dicséretét, és minden élő áldja szent nevét örökkön-örökké.”</i></p>			
146–150 JHVH királyzsoltárok	<p>záró-hallelúja (10x) mint a zsoltárok hermeneutikája: Isten teremtésben és Tórában lakozó uralmának végidőbeli győzelme.</p>			

2.1. A zsoltáros könyv messiási és istenuralmi horizontja

A Pszaltérium messiási szemléletét aláhúzza az a tény, hogy a könyv makró–struktúrájának fontos helyein király- ill. Dávid-zsoltárok találhatók, amelyek egy messiás-királyra ill. egy messiás–népre mutatnak rá. Különösen fontos messiás–zsoltárok: Zsolt 2 (a zsoltáros könyv kezdetén) Zsolt 72 (a 2. könyv végén); Zsolt 89 (a 3. könyv végén); Zsolt 101 a Dávid-zsoltárok gyűjteményének kezdetén); Zsolt 144 (a kis Dávid-kompozíció végén). A messiási királyzsoltárokkal párhuzamosan a zsoltáros könyvet áthatják a JHVH királyságát megéneklő zsoltárok. Ilyenek a 8; 19; 29; 45–48; 93–100; 145; 146–150.

2.2. A zsoltárok és a zsoltáros könyv keletkezése

Kétségtelen, hogy a zsoltárok és a zsoltáros gyűjtemény kapcsolatban áll a kultusszal, de természetesen vitatott az, hogy mennyire szoros ez a kapcsolat. A Babilonból ismert zsoltárok kifejezetten beszélnek kultikus éltbeágyazottságukról, „Sitz im Leben”-jéről, azaz, hogy mikor és milyen kultikus cselekmények keretében használták.²² A szentírási zsoltárok egész sora a kultusz számára íródott. De vannak olyan zsoltárok is, amelyeknek semmi közük nincs a templomi kultuszhoz. Mindenképp a zsoltáros könyv végső redakciójának nincsen kultikus „Sitz im Leben”-je. A zsoltáros könyv végső formájában nem énekeskönyv, amelyet a templomi kultuszban használtak, és nem is imakönyv, amelyet a zsinagógai istentiszteleteken recitáltak volna. Zenger a már 1933 megjelent Begrich és Gunkel által képviselt véleményt a zsoltáros könyvről még mindig mérvadónak tekinti: A zsoltárok gyűjteménye „...azzal a szándékkal jött létre, hogy a vallásos zsidó laikusnak legyen otthoni imakönyve. Ez úgy képzelhető el, hogy az istentiszteletből származó zsoltárokhoz, kultikus hatástól mentes lelki zsoltárokat fűztek.”²³

Az egyes műfajok meghatározásához a következő kritériumokat állítja fel H. Gunkel. Szerinte csak akkor beszélhetünk műfajról, ha három tulajdonság egymással megegyezik: 1. Közös formanyelvezet; 2. a gondolatok és érzelmek közös hangulata; 3. Az istentisztelet valamilyen alkalmához való tartozás.²⁴

²² vö. E. ZENGER –F.L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen ...*, ⁸2012, 438.

²³ vö. J. Begrich/H. Gunkel, *Einleitung* 452; E. ZENGER –F.L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen ...*, 438 szerint idézem.

²⁴ vö. H. GUNKEL, *Einleitung*, 22köv.

2.2. A ZSOLTÁROK ÉS A ZSOLTÁROS KÖNYV KELETKEZÉSE

Már Gunkel életében kibontakozik a máig elhúzódó vita, hogy az egyes zsoltárok valóban a kultusz számára és a kultikus személyzet által komponált szövegek-e, vagy olyan imádságok, amelyek ugyan a templom környezetébe vezethetők vissza, de már nem kultikus használatra fogalmazták meg, ennek hatása alatt álltak? S. Mowinckel ebben eltávolodik mesterétől, Gunkeltől. Seybold középálláspontra helyezkedik. Meg van arról győződve, hogy a zsoltárok jó részének életbeágyazottsága (Sitz im Leben) a kultusz, amitől fokozatosan elszakad, és a részgyűjtemények és szerkesztések alkalmával megváltoznak és kibővülnek.²⁵

De hogyan képzeljük el a zsoltárok templomi használatát. Ehhez néhány késői bibliai helyet kell szemügyre vennünk.

4 Dávid levitákat állított a láda elé mint szolgálattevőket, hogy az Urat, Izrael Istenét áldják, magasztalják és dicsőítsék: 5 Aszafot mint vezetőt ... Hárján és citerán játszottak, Aszaf pedig a cintányért szólaltatta meg. 6 A papok, Benajahu és Jachaziel folytonosan harsonáztak Isten szövetségének ládája előtt.

7 Azon a napon Dávid elsőnek magasztalta az Urat, s ezt a dicsőítő éneket adta át Aszafnak és testvéreinek: 8 Adjakok hálát az Úrnak, dicsérjétek a nevét, hirdessétek tetteit a népek között. ... (egy dicsőítő zsoltár kezdődik aztán ezzel fejezi be) 37 Dávid otthagyta Aszafot és testvéreit az Úr szövetségének ládája előtt, hogy állandó szolgálatot teljesítsenek a láda előtt a napi szertartásnak megfelelően, (1Krán 16,4–8.37 SIT)

²⁵ vö. E. ZENGER –F.L. HOSSFELD, Das Buch der Psalmen ..., ⁸2012, 439.

(2.) A ZSOLTÁROSKÖNYV ÖT RÉSZES FELOSZTÁSA

2Krn 29,25–30 Hiszkija király idejében és parancsára végzett áldozatbemutatást írja le. A leviták ismét szerepet kapnak Dávid hangszereivel:

25 A levitákat is kirendelte a templomba cintányérokkal, hár-fákkal és lantokkal Dávid királynak, Gád látóembernek és Nátán prófétának intézkedése szerint. Így parancsolta ugyanis az Úr prófétái által. 26 Ott is álltak a leviták Dávid hangszereivel, meg a papok is a trombitákkal. 27 Aztán Hiszkija kiadta a parancsot, hogy mutassák be az égőáldozatokat az oltáron. Amikor megkezdődött az áldozat bemutatása, elkezdtek az Úrnak dicsérő éneket zengeni, trombitálni, és Dávidnak, Izrael királynak hangszerein játszani. 28 Erre az egész gyülekezet leborult, az ének fölcsendült, a trombiták mind harsogtak, amíg az égőáldozat be nem fejeződött. 29 Az áldozat befejeztével a király és az összes jelenlevők mélyen meghajoltak, és leborultak. 30 Hiszkija király a főemberekkel együtt meghagyta a levitáknak, hogy Dávidnak és Aszaf látóembernek a szavaival dicsőítsék az Urat. Azok örömmel is énekelték a dicsőítő éneket, s utána meghajoltak és leborultak.” (2Krn 29,25–30 SIT)

Sir 50,15–21 Simon főpapot csodálva részletes leírást ad egy áldozatbemutatásról. A 20. vers a Jom Kippur ünnepére enged következtetni, hiszen a főpapnak ekkor volt szabad kimondania Istennek a nevét.

¹⁵Majd a serleg után nyújtotta a kezét, és a szőlő véréből áldozott; az oltár lábához öntötte a Magasságbeli elé jó illatul, a világmindenség fededelve elé. ¹⁶Áronnak fiai most felkiáltottak, aztán megfűjták vert harsonáikat; megszólaltatták őket, hogy csak úgy zengett emlékeztetőül a Magasságbeli előtt. ... ¹⁸Most az énekekre zendítettek rá mind, és szállt a dallam a tömeg fölött. ... ²⁰Akkor aztán lejött (Simon), s Izraelnek egész közös-

2.2. A ZSOLTÁROK ÉS A ZSOLTÁROS KÖNYV KELETKEZÉSE

*sége fölé terjesztette kezét, hogy fennhangon ossza az Úrnak áldását, és tisztésége szerint kimondja szent nevét.*²¹ *A nép meg másodszor is leborult a földre, hogy a Magasságbeli áldását fogadja.* (Sir 50,15–21 SIT)

A fenti bibliai tanúság szerint a napi és az ünnepnapok áldozatbemutatóját ének és zenekísérettben végezték. A papok udvarának a papok udvarának széléről két kürtszóval adták meg a jelet, mikor kezdje, és mikor fejezze be az éneklést a leviták kórusa. A kórus pedig az asszonyok udvarára vezető lépcsőkön foglalt helyet, arccal a férfiak udvara felé. A résztvevő közösség jól hallhatta innen a kórus éneklését, és a refrén éneklésébe minden résztvevő bekapcsolódhatott. A Misna (mTamid 7,41) szerint a következőket a hét zsoltárainak hívták, és ebben a sorrendben használták: 24. zsolt (első nap, így a LXX is), 47.-et második nap így a Septuagintában is. 82.-et harmadik nap; A 94.-et (negyedik nap, LXX), 81.-et, az ötödik nap, ami ugyan nincs benne a Septuagintában, viszont a Vetus Latina-ban olvasható; 93.-ot hatodik nap, alátámasztja a LXX is, 92. a szombati nap zsoltára. Vannak ünnepi zsoltárok, amelyeket egész biztosan a templomi kultusz alatt énekeltek: ilyenek a 50. 81. 95. zsoltárok. A Hallelúja zsoltárok (113–118) is külön csoportot alkotnak.²⁶

Arra a kérdésre, hogy mi végre készült a Pszaltérium, mondhatjuk, hogy annak ellenére, hogy a templomi liturgiában kezdődhetett a *Sitz im Leben*-je, a mai kánoni formájában nem csupán egy templomi –, de nem is csupán zsinagógai használatra készített énekeskönyv, annak ellenére, hogy korábban annak az ötletnek volt sok követője, amely szerint a zsoltárok 150-es száma kapcsolatban állna a palesztinai lektionáriumokkal. Palesz-

²⁶ vö. E. ZENGER –F. L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*,⁸2012, 439.

(2.) A ZSOLTÁROSKÖNYV ÖT RÉSZES FELOSZTÁSA

tina területén ugyanis a zsidóság nem egy évre, hanem három évre osztotta be a Tóra olvasását. Ez a feltételezés hangzatos, sajnos nincs kellő bizonyíték rá. Nagyon valószínű, hogy zsoltárokat énekeltek.

2.3. A zsoltároskönyv kompozíció- és redakciótörténete

A zsoltároskönyv keletkezése a kisebb zsoltárgyűjteményekkel vette kezdetét. Ezeket a gyűjteményeket aztán a redaktorok szerkesztői munkásságukkal egymással összekötötték, aminek köszönhető a 150 zsoltárból álló zsoltároskönyv. Általában szabályként állítható, hogy az egyes zsoltárgyűjtemények tükrözik a zsoltárok időrendi keletkezését is. Az itt használt zsoltárok száma természetesen kevés volt²⁷

A kutatás a harmadik rész előtti doxológiát nagy cezúrának nevezi. Az első három rész és az utolsó két rész keletkezése más folyamatot tükröz, mint az első három. Erre enged következtetni a felirati rendszer is. Szemben a 3–89 zsoltárokkal a 90-es zsoltárral kezdődően a zsoltárfeliratok ritkábbak lesznek, a 90-es zsoltár után gyakoribbak a felirat nélküli zsoltárok. Hiányzanak a feliratokban a zsoltárdallamokra vonatkozó adatok. A 3–89 zsoltárok felirataiban gyakran olvasható a karvezetőnek kifejezés, ami a 90. zsoltár után csak 3 alkalommal fordul elő. A 90. zsoltár után a többször feliratként és keretként felbukkanó Hallelúja hiányzik a 3–89. található zsoltáros részekben. A Szela²⁸ (jelentése: szünet) a 3–89 zsoltárokból 67x fordul elő, míg a 89-es zsol-

²⁷ vö. E. ZENGER – F. L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, 82012, 444.

²⁸ Sajnos hiányzik a katolikus magyar fordításokból.

2.3. A ZSOLTÁROSKÖNYV KOMPOZÍCIÓ- ÉS REDAKCIÓTÖRTÉNETE

tár után csak 4 alkalommal. A 90-es zsoltártól nincs már utalás Aszaf és Korach zsoltárokra.

Fordítva is igaz: a 3–89 szakaszban egy zsoltár sem kezdődik az „adatok hálát az Úrnak” formulával, vagy ÁDONÁJ király lett proklamációval. A Hallelúja feliratok és zsoltárutóiratok csak a 4. és 5. részekben találhatók meg. Feltűnő, hogy az 3–89 szakaszhoz képest a 90. zsoltártól kevesebb a panasz és a kérő zsoltár.²⁹

²⁹ vö. E. ZENGER –F. L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, ⁸2012, 445.

(3.) A zsoltárok fajai

A zsoltárok tanulmányozása három szakaszban történik:

–1– formai szempontból vizsgálva a zsoltárokat osztályozhatjuk fajaik szerint.

–2– költői nyelvezet szempontjából

–3– a költemény sajátosságának elemzése.

A zsoltárok műfajainak vizsgálatát H. Gunkel kezdte el az *Einleitung in die Psalmen*, Vandenhoeck & Rupprecht, Göttingen 1933-ban megjelent mérföldkő jelentőségű munkájában, a zsoltárkutatásban korszakalkotó könyvében.³⁰ A zsoltárok osztályozása műfajai ill. típusai szerint egy másodlagos, szakértők által végzett művelet, amely a valós adatokra épít. A zsoltárműfajok száma változó. Vannak szerzők, akik több műfajt különítenek el. De a nagyon aprólékos felosztás sem célra vezető. Maga Gunkel a következő műfajokat azonosította be. Felsorolom abban a sorrendben, ahogyan Joachim BEGRICH 1933-ban posztumusz megjelentette tanítómesterének művében a zsoltárok műfajait:³¹

1. Himnuszok (*Einleitung in die Psalmen*, 32–93);

2. JHVH trónralépésének énekei (94–116)

3. A nép panaszénekei (117–139);

³⁰ H. GUNKEL, *Einleitung in die Psalmen*, Vandenhoeck & Rupprecht, Göttingen 1933.

³¹ vö. Betegsége miatt nem tudta befejezni nagy művét, a *Bevezetőt a zsoltárokba*. A Próféta anyagok a zsoltárokból (Das Prophetische in den Psalmen) 9.§-tól kezdődően már tanítványa, Begrich folytatta munkáját. H. GUNKEL, *Einleitung in die Psalmen*, 5–7.

4. Királyzsoltárok (140–171);
5. Egyéni panaszénekek (172–264);
6. Egyéni hálaénekek (265–292)
7. Kisebb műfajok, mint Áldás- és átokszavak; zarándokének; győzelmi énekek; Izrael hálaéneke; legenda; a Tóra. (293–326)
8. Próféta anyag a zsoltárokból: A zsoltárok eszkatológikus anyaga; az eszkatológikus tartalmak formái; az eszkatológia behatolása a zsoltárokból; a zsoltárok eszkatológiájának kapcsolata a próféta könyvek eszkatológiájával; más próféta műfajok a zsoltárokból; a próféta zsoltárok helyzete; a próféta csupán gondolkodásbeli hatása a zsoltárokra; a próféta zsoltárok kora; (329–380)
9. Bölcsességi költemények a zsoltárokból (381–398)
10. Vegyes műfajok, váltakozó költemények (Wechselgedichte) és liturgiák (397–406)

A mai zsoltárkutatás többnyire még mindig ezeket a műfajokat tartja számon. Nem sok változott az elmúlt 85 évben. Egyedül a próféta zsoltárokkal visszafogottabb a mai kutatás.

Hossfeld és Zenger nyomán³² a műfajokat két nagy csoportba soroljuk.

3.1. A hivatalos kultusz műfajai

3.1.1. A nép kollektív panaszzsoltárai

A zsoltárok ¼ a panaszzsoltárok teszik ki. A következő általános séma figyelhető meg bennük: Isten nevének panaszkodó hí-

³² vö. E. ZENGER – F. L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, 8²⁰¹², 441–443.

(3.) A ZSOLTÁROK FAJAI

vása és a szükséghelyzet felvázolása; könyörgés a megmentésért; az Istenbe vetett bizalom megvallása ill. dicsőítő fogadalmak.

Két alfaja van a panaszszoltároknak: *egyéni* és *közösségi* zoltárok. Ezek a zoltárok háború, természeti csapások vagy valamilyen más nemzeti szerencsétlenség hatására keletkeztek. Bennük Izrael könyörög Istenéhez, hogy szabadítsa meg a veszedelmekből. Ilyen zoltárok: 12; 44; 58; 60; 74; 79; 80; 85; 90; 94; 106; 108; 123; 137. A Biblia gyakran számol be olyan eseményekről, amikor a nép bőjtöl és összegyűl Isten szentélyében, hogy panaszkodjék és könyörögjön a veszedelem eltávolításáért. Iz 63,15–64,11; Oz 6,1–3; Joel 1,19–20. Ilyen istentiszteletek léteztek a bibliai hagyomány szerint: 1Kir 21,9; Jer 36,9; Joel 1,5.

A panaszszoltárok felépítése általában hármas tagolású:

– **Bevezetés:** segélykiáltás Istenhez. Lehet egyszerű megszólítás, de lehet hosszabb ima is, amely felidézi Isten jóságát, és azt, hogy mindig segít azoknak, akik szorongatásukban, bajukban Istenhez kiáltanak.

– **A téma kibontása:** A bajbajutott kifejezi, hogy csak egyedül Isten segíthet. A kollektív panaszszoltárok felidézik az üdvösségtörténet nagy eseményeit és kifejezik meggyőződésüket, hogy Isten most is közbelépik az egyén vagy a népe megmentéséért.

– **Befejezés:** az imádkozó kifejezi meggyőződését és bizalmát, hogy Isten meghallgatja kérését. Sok esetben a panaszszoltárok hálaadással zárulnak.

Vannak bevezetők, amelyek külön beszélnek **könyörgő zoltárokról** is. H. Gunkel e két műfajról megállapítja: Mivel a panaszszoltárok legközpontibb része, a szíve a könyörgés, nehéz a könyörgő és a panaszszoltárok között különbséget tenni. Ajánla-

tos a kettőt együtt tárgyalni.³³ A következő séma jellemzi: Bevezető könyörgés a zsoltáros ártatlanságának hangsúlyozásával, a központi könyörgés a szükség / a szenvedés részletes szemléltetésével, és záró könyörgések tekintettel az ellenségekre és a barátokra. (Zsolt 5; 17;)³⁴

3.1.2. Hálaadás (vagy tudósító dicsőítés)

A következő séma figyelhető meg a zsoltárban: a hála meghirdetése (Isten megszólítása TE), a megszabadulás elbeszélése (Isten megszólítása: TE); és a közösség meghívása az Istennek hozott hálaadásba való bekapcsolódásra (Isten megszólítása: Ő).

A panaszzsoltárok gyakran hálaadással fejeződnek be. Nos a hálaadó zsoltárok ezeknek a rövid hálaadó soroknak a folytatásai, és attól függően, hogy az egyén vagy az egész nép tapasztalta meg Isten szabadítását, itt is egyéni és közösségi / kollektív hálaadásról beszélhetünk. Kevés kollektív háladal van a zsoltárok között: 67; 124; 127. Bennük a nép ad hálát a veszélyből való szabadulásért és a bő termésért.

Keletkezésük visszanyúlik a kultikus hálaadásba. A kollektív hálaadásoknál ez egyértelmű. De az egyéni hálaadásban is gyakran találkozunk a kultikus közösség hálaadásra való felszólításával. Előttük fogadalmi áldozattal mond köszönetet.

³³ Ezt teszi David M. CARR, *Einleitung in das Alte Testament, Biblische Texte – imperiale Kontexte*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2014, 269 is. Nézete szerint a panasz- és kérészsoltárok egy csoportot alkotnak.

³⁴ vö. E. ZENGER, ⁴2001, 319.

3.1.3. Himnuszok (vagy leíró dicsőítés)

Ezek a zsoltárok teocentrikusak, mert a zsoltáros nem kér semmit a maga számára, hanem Istenre fordítja figyelmét, őt dicséri, nagyságát akarja hirdetni. A következő zsoltárokat tartja a kutatás himnuszoknak: 8; 19; 29; 33; 46–48; 65> 67–68; 76; 84; 87; 93; 96–100; 103–106; 11; 113; 114; 117; 122; 135; 136; 145–150.

A himnikus elemek más zsoltárokból és más szentírási szövegekben is megtalálhatók. Isten dicsőítése nagyon fontos a bibliai hagyományban, mert ezekkel válaszol az ember érdekében Isten által végbevitt cselekedeteire.

„A himnuszok Izrael Istenének dicsőségét hirdetik, és számos, a szentélyre, áldozatra, zárandoklatra, liturgikus cselekményekre való utalásból felismerhető, hogy a kultuszhoz tartoznak, és az istentisztelet alkalmával énekelték őket. A bevezetésben elhangzó felhívás az istendicséretre a műfaj kultikus hátterére utal: a pap istentiszteleti dicsőítésre buzdítja a királyt, a népet, a nemzeteket és a teremtet rendet.”³⁵ A himnuszoknál is három rész figyelhető meg:

Bevezető: tartalmazza az Istendicsőítésre szóló buzdítást. „Magasztaljátok ÁDONÁJ-t, szólítsátok nevét ...”

Központi rész, kifejti Isten dicséretének motívumait és tartalmát. A *kí* (mert) indoklás vezet be, és JHVH tulajdonságainak és tetteinek bemutatása következik.

A himnuszok **befejezése** rövid, gyakran csupán JHVH dicséretére való felhívással zárulnak. Sokszor megismétli a himnusz kezdetén álló felhívást, vagy áldással és imádás szavaival zárul.

³⁵ RÓZSA, 339.

3.1.4.1. *JHVH királyságának zsoltárai*

(47; 93; 96–99)

A himnuszok külön csoportját alkotják. Jellegzetességük a „JHVH uralkodik” kijelentés (93,1; 96,10; 97,1; 99,1; 98,6). Ezekben a zsoltárokból Izrael és a mindenség egyaránt örömjongással hirdetik JHVH világot átfogó és fenntartó uralmát. Ezek a zsoltárok kifejezései és képei emlékeztetnek a királyi beiktatás szertartására, ahogyan azt a Bibliában több helyen is olvashatjuk: 1Kir 1,19; 2Kir 9,13). De tartalmaznak olyan kifejezéseket is, amelyek a kultusszal hozzák kapcsolatba ezeket a zsoltárokat. Ezen megfigyelések alapján főleg Mowinckel skandináv exegeta arra a következtetésre jutott, hogy Izrael is, úgy ahogyan Babilon, évente megünnepelte Marduk trónra lépését, a választott népek is lehetett egy hasonló ünnepe, amelyen ezeket a zsoltárokat énekelték. Sajnos az Ószövetség nem beszél sehol kifejezetten ilyen ünnepről, ezért csak feltételezés, tudományos hipotézis marad.

3.1.4.2. *Sion-énekek*

A himnuszok önálló alcsoportját képezik a *Sion-énekek*. (46; 48; 76; 84; 87; 122)

Ezek az énekek a választott nép központi szentélyét dicsőítik, de végső soron ez a dicsőítés magának a szentély urának, JHVH-nak a szövetség Istenének szól. Főbb gondolatmenete ennek a műfajnak: JHVH kiválasztotta Siont lakóhelyül, ott állította fel trónját, és a várost kiváltságokkal halmozta el. Isten városa (46,5; 87,1) szent hegy (48,2) a nagy király városa (48,3) a seregek Urának városa (48,9); a magasságbelinek szent hajléka (46,5); JHVH szentélye (68,18). Ebből a kiválasztottságból következtetett a választott nép Sion ellenség általi bevehetetlenségére. Meg voltak győződve, hogy Isten lakóhelye soha nem fog

(3.) A ZSOLTÁROK FAJAI

az ellenség kezébe kerülni. Ez a meggyőződés áthelyeződik a végidőbe, itt ezen a helyen Isten majd uralkodni fog a népek felett, sőt ide áramlanak majd a nemzetek. A Sion énekek kétséget kizáróan kapcsolatban vannak a dávidi hagyományokkal. Dávid végidőbeli messiás–utóda itt ezen a helyen fog majd a népek felett uralkodni.

3.1.5. Királyzsoltárok

A zsoltáros könyvben szétszórtan olyan zsoltárokra bukkanunk, amelyek a király személyéről beszélnek. (2; 18; 20; 21; 45; 72; 89; 101; 110; 132; 144). Ezek a zsoltárok gyakran felidéznek a 2Sám 7-ben Dávidnak adott ígéreteket. Gyakran utal a király életének fontos mozzanataira: Beiktatás, a trónra lépés évfordulójára, a királyi nászra, a háborús eseményeket megelőző könyörgésre, és a győzelmet követő hálaadásra. Ezek az események adtak alkalmat a különböző királyzsoltárok megírásához: A királyhoz intézett orákulum (2; 110), a királyért mondott imádságok (20; 72); a királyok imádságai ((18; 101); királyi zarándok ének (132); nászének (45); királyi himnusz (144).

A királynak kijáró tisztelet végső soron JHVVH-nak szól, akinek trónján ül a király, és akit Isten fogadott fiává tesz, felkent-jévé, és megkapja Dávid trónjának örök fennállására vonatkozó ígéretet.

A királyzsoltárok általában konkrét élethelyzetre utalnak, de megrajzolják az eszményi uralkodó alakját is. Ezek az eszmények azonban csak a Messiás–királyban valósulnak meg teljesen.

3.2. A családi kultusz zsoltárműfajai

3.2.1. Egyéni panszssoltár

–1– Az *egyéni panszssoltárban* az individuum fordul Istenhez, feltárva előtte szorult helyzetét, hogy segítségét és szabadítását kérje. Ilyen zsoltárok: 3–7; 13; 17,22; 25; 26; 28; 31; 35; 38; 39; 42; 43; 51; 54; 56; 57; 59; 61; 63; 64; 69–71; 77; 86; 88; 102; 109; 120; 130; 140–143.

Az egyéni panszssoltárok általában a szenvedő személy hitének a kifejezői. Nem származtatható kultikus cselekményekből. A panaszkodó zsoltáros nem kollektív én. A Bibliában gyakran találunk szövegeket, amelyek egy személy panasz-imáját mutatják be a szentélyben, az Istennek szentelt helyen. Pl. 1Sám 1-ben Hanna imája; 1Kir 8,37 Salamon imája stb. Ezeknek a zsoltároknak vannak verseik, amelyek megszólítják Istent és a közösséget. Ez arra enged következtetni, hogy alkalmazták a kultuszban is. Az egyén panaszait bevitték a zsoltárok gyűjteményébe.

3.2.2.1. Egyéni kérőzsoltárok

Az egyéni kérőzsoltárok a következő ideális felépítést követik: Bevezető kérés, és az imádkozó büntelenségének hangsúlyozása, központi kérés a szükséghelyzet ábrázolásával, befejező kérések tekintettel az ellenségeire és barátaira; hasonlóan a panszssoltárokhoz, a kérőzsoltár az imádkozó bizalmának megvallásával vagy a hálaadás ígéretével fejeződik be: (pl. Zsolt 5; 7; 17; 25; 26; 28; 35; 38; 56; 57; 59; 86; 140–143).³⁶

³⁶ vö. Erich ZENGER –Frank Lothar HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, 2012, 442.

(3.) A ZSOLTÁROK FAJAI

3.2.2.2. Egyéni hálaadó zsoltárok

Egyéni hálaadó zsoltárok felépítésében ezek a főbb mozzanatok különíthetők el: 1. A hálaadás meghirdetése; 2. a megszabadulás elbeszélése; 3. és a közösség meghívása, hogy kapcsolódjék bele az Istennek hozott hálaadásba. A hálazsoltárok többsége egyéni hálaadások. A zsoltáros megemlékezik szenvedéseiről, és köszönetet mond Istennek a szabadításért, és felszólítja a közösséget, hogy ők is vegyenek részt a hálaadásban. Ezek a következők: Zsolt 9; 30; 116; 118.

3.3. Nem kultikus műfajok

3.3.1. Bölcsességi vagy didaktikus zsoltárok

Témaköre azonos a bölcsességi irodalom témáival (1; 37; 47; 49; 112; 119; 127; 128; 133). Fő témájuk az igazak és a gonoszok életének végkimenetele.

3.3.2. Történelmi zsoltárok

(78; 105; 106) JHVH nagy tetteinek állítanak emléket az üdvösségtörténetben. A pátriárkák, a kivonulás, az ígért földjének, Sion és Dávid kiválasztásának hagyományait használják fel. Ezek a zsoltárok JHVH irgalmáról és népe iránti hűségéről tanúskodnak, amelyre Izrael válasza az istendicséret és hála.

3.4. Liturgiák

Ezek a zsoltárok kifejezetten a kultusszal kapcsolatosak. A szentély kapujához érkezéskor a kapu vagy a bevonulási liturgia, a templomba lépés erkölcsi feltételei (15; 24) és a hálaadás litur-

giája (66; 107; 118). Felismerhető az istentiszteleti kórus éneke és a részt vevő közösség válasza (118,1–4; 135).

3.5. Prófétai inté

A profétai inté formájában megírt zsoltárok hangsúlyozzák a valódi vallásosságot, a szövetség követelményeit és elutasítják a gonoszságot. (50; 52; 53; 75; 81; 95).

Az eddig használt bevezető irodalmak közül RÓZSA Huba, *Bevezetés az Ószövetségbe*, Budapest 2016, vö. 651–659 munkája nyújtja a legteljesebb felsorolását a zsoltároknak az egyes műfajoknál.

Panaszzsoltárok: 5.6.7.13.17.22.25. 28. 31. 35. 38. 39. 42. 43. 51. 54. 56. 57. 59. 61. 63. 64. 69. 70. 71. 77. 86. 88. 102. 109. 120. 130. 137. 140. 141. 143.

Hálaadás (vagy tudósító dicsőítés)

18. 30. 32. 34. 40. 66. 92. 116. 118. 138. 67. 124. 127.

Himnuszok: 19. 29. 33. 46. 47. 48. 65. 67. 68. 76. 84. 87. 93. 96. 97. 98. 99. 100. 103. 104. 105. 106. 111. 113. 114. 117. 122. 135. 136. 145. 146. 147. 148. 149. 150.

Királyi zsoltárok:

2, 18, 20, 21. 45. 72. 89. 101. 110. 132. 144.

Történeti zsoltárok: 78. 105. 106.

Liturgia zsoltárok: 15. 24. 66. 107. 118. 46, 67, 80. 99. 135.

Prófétai intés: 50. 52. 53. 75. 81. 95.

Bölcsességi vagy didaktikus zsoltárok: 37. 47. 49. 73. 112. 119. 127. 128. 133.

(3.) A ZSOLTÁROK FAJAI

Alább olvasható a zsoltárok teljes száma. Az aláhúzott számok azokat a zsoltárokat jelölik, amelyeket Rózsa Huba nem sorolja be egyik műfajhoz sem.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.
11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.
21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.
31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.
41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.
51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60.
61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70.
71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80.
81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90.
91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110.
111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120.
121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130.
131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140.
141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150.

(4.) A zsoltárok keletkezése

Az egyes zsoltárok keletkezését meghatározni nagyon nehéz munka, mert a zsoltárok valamiképp időn kívüliek, nem kapunk túl sok történelmi eseményekkel is összeköthető tájékoztatást. A kutatók mégis megpróbálkoznak egy hozzávetőleges keletkezéssel. A fogság előtti időből keletkezhetjük pl. a királyzsoltárokat, mivel a fogság kezdete, egyben a jeruzsálemi királyi háznak a vége. Ilyen zsoltárok: 2*; 18*; 21*; 45*; 72*; 110*³⁷ Szintén a jeruzsálemi templom pusztulása előtt keletkezhetnek a Sion-énekek (46* 47* 48* 76*). Néhány panasz, kérő és hálaadó zsoltár bizonyos versei keletkezhetnek a fogság előtti korban. Vannak népi panaszzsoltárok, amelyek a száműzetés előtt keletkezhetnek: Zsolt 80 (az északi királyság pusztulása Kr. e. 722.) A 74. zsoltár Jeruzsálem és a templom pusztulásának állít emléket.

Korach és Aszaf lehettek a legnevezetesebb zsoltárköltők.³⁸

³⁷ A csillaggal megjelölt zsoltárszámok azt jelentik, hogy a zsoltároknak bizonyos versei fogság előttiék, a többi már fogság utáni.

³⁸ vö. E. ZENGER – F. L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, 443–4.

(4.) A ZSOLTÁROK KELETKEZÉSE

4.1. A Pszaltérium szerkesztéstörténete és keletkezése³⁹

- Kr. e. Egyéni panasz-, kéré- és hálaadó imák részgyűjteménye: 3–14
6. sz. (9/10 nélkül) 15–24 (16; 19; 23 nélkül) 25–32 (25. 33. 34 nélkül) 35–41 (37. 39. 40 nélkül). A háttérben álló elképzelések: Az imádkozó mintegy kihallgatáson vesz részt a templomban, a rezidenciáján székelő Istennél; JHVH a szegények megmentője és védelmezője; (szükségállapotok: Ellenségeskedés, szegénység, mint a társadalom polarizálódásának/ szétszakadásának következménye, hamis vádemelések és részrehajló jogalkalmazás, hatalmasok és gazdagok hatalom megszállottsága és kíméletlensége, betegség és bűnök)
- Kr. e. A fent említett gyűjteménynek az átdolgozása a szegények vallási
6/5. sz. lelkiisége alapján. (a szegények már nem csupán a társadalomnak egyik csoportja, hanem elsősorban vallási magatartást jelöl). További zsoltárok felvétele: 16; 19; 23; 25; 34; 37; 39; 40. és szerkesztői bővítése néhány már létező zsoltár esetében. Az Istenbe vetett bizalom távlatának fokozása. Elképzelhető, hogy a 3–41 Dávid zsoltárgyűjteménye a júdeai királyi udvar és templomára vezethető vissza. Elkezdődik a zsoltárok dávidizálása.
- Kr. e. Zsoltárgyűjtemény 52. 54–57. 59.61–68.
6. sz. Ennek a résznek a jellemzői az erős háborús metaforák; a 52–64 zsoltárok az imádkozó elleni heves támadását ábrázolják, és az imádkozó növekedő veszélyeztetésének megfelel Isten megmentő hatalmába vetett bizalmának fokozása. A 64. zsoltár ígé-

³⁹ Ez a rész szemelvényes fordítása vö. E. ZENGER –F. L. HOSSFELD, *Das Buch der Psalmen*, 445–6.

4.1. A PSZALTÉRIUM SZERKESZTÉSTÖRTÉNETE ÉS KELETKEZÉSE

retet tesz a veszély befejezésére, amire a 65. zsoltártól himnikus dicséret következik, ami a 68.-ban egy nagy győzelmi ünnepel fejeződik be; Szemantikai jellegzetességei: Sion és templomi szemlélet, Isten védelmező vár és biztonságos lakás, a személyes vallásosság magatartása (bensőségesség szemantikája).

- Kr. e.   **Aszaf zsoltárgyűjtemény** (Dávid-Aszaf-kompozíció): 50–83
5. sz.   A fogsági gyűjtemény bővítése 52–68 Dávid zsoltárgyűjteménnyé 51–72. (2-es számú Dávid zsoltárok), amiben a 3–41 kompozíciója példaként szolgálhatott. Dávid imáinak új kerete: 51–72 (a 72.), Aszaf zsoltárok révén 50. és 73–83, amelyeknek jellegzetessége a történelemteológia, és Isten, mint Izrael és a népek bírója. Az 58. (Isten bíró) és a 60. (népi panaszzsoltár: utalás az Aszaf népi panaszénekekre mint 74. 79. 80.) befűzése. Az Aszaf-teológusok (száműzetés előtti időben templomi és királyi énekesek, akik ima és énekgyűjteményeket hoztak létre) most először Dávid királyt, Isten szolgáját a zsoltárok paradigmikus zsoltárimádkozójává teszik, aki a szükségállapotban és az idegenben Istenhez imádkozott, és meghallgatásra talált Istennél (a Dávid zsoltárokat ekkor látják el életrajzi adatokkal).
- Kr. e.   **Elohista zsoltárgyűjtemény 42–83**
5. sz.   Jellegzetessége az 'Elohím istennév gyakori használata, ritkában, de célszerűen használja a szent tetragrammot (JHVVH). Ez a teológiai felfogás a papi iratra emlékeztet, ami a Pentateuchusban gyakran használja az 'Elohím nevet, hogy ezáltal is kiemeli Isten transzcendenciáját és egyetemességét. Ezzel szemben a JHVVH név Isten közelségét és Izraelhez való kapcsolatát hangsúlyozza. Tehát a 42–83 zsoltárgyűjtemény Isten nevének sajátos teológiájával dolgozik. A Korách–zsoltárok (Zsolt 42–49) a Sion hegyén és Isten városában jelenlévő és a kaoszt

(4.) A ZSOLTÁROK KELETKEZÉSE

legyőző Isten–királyt, JHVH-t ünneplik.

Hadd álljon itt egy áttekintést adó összefoglaló, hogyan használják a JHVH és 'Elohim istenneveket a zsoltárok.⁴⁰

Az öt zsoltárgyűjtemény	1–41	42–72	73–89	90–106	107–150
JHVH	272	30	44	103	236
Elohim	15	164	43	–	7

Kr. e.   Messiási zsoltárgyűjtemény (8–89*)

5. sz.   A messiás–zsoltárok elnevezése a másiách = felkent szóból származik, amely hangsúlyos módon a 2,2 és a 89,52-ben fordul elő. Mindkét zsoltárban a Messiás JHVH küldöttje, akinek a népek családjában JHVH igazságos rendjét kell megvalósítania.

Kr. e.   **JHVH királyságának zsoltárgyűjteménye (2–10*)**

5. sz.   A 90–92 zsoltárcsoport, és JHVH királysága zsoltárainak (93–100) befűzése tervszerű befejezésként. A 89. zsoltárban a dávidi királyság bukása miatt felpanaszolt erőtlenséggel, kiszolgáltatottsággal, és JHVH „hűtlenségével” szembeállítják a 93–100 zsoltárok a világ királya, JHVH, hatalmának és megbízhatóságának az üzenetét. Isten hatalma a templom újjáépítésében lesz láthatóvá az egész világnak. Ezek a zsoltárok a népekhez intézet felszólításban csúcsosodnak ki, JHVH-nak a jeruzsálemi templomban Izraellel együtt hódoljanak.

⁴⁰   vö. VOGELS W., *Dis-moi ton nom, toi qui m'appelles par mon nom. Le nom dans la Bible*, in *Sience et Esprit* 33 (1981), 73–92. Gianfranco RAVASI, *Il libro dei salmi, commento e attualizzazione*, EDB Bologna, 1981, 16 szerint idézem.

4.1. A PSZALTÉRIUM SZERKESZTÉSTÖRTÉNETE ÉS KELETKEZÉSE

- Kr. e.   **Történelemteológiai zsoltárgyűjtemény (2–102*)**
5/4. sz.   Ezek a zsoltárok (101–106) felveszik a 93–100 zsoltárok JHVH királyságáról szóló témáját, és párosított kontrasztzsoltárokat nyújt (101–102: JHVH királyi uralkodását a dávidi király váltja fel; 103–104 JHVH mint irgalmas és gondviselő Teremtő és az egész világ királya; 105–106: JHVH királyi uralma Izrael történetében a kezdetektől a babiloni száműzetésig). A 105–106 zsoltárok Pentateuchus-perspektívája visszaível a 90–92 zsoltárokig, a 2–106* történelemteológiai zsoltárgyűjteménynek nevezhető. Ezt a gyűjteményt már a doxológiák tagolják négy könyvre.
- Kr. e.   **Sion zsoltárgyűjtemény (*2–136)**
5/4. sz.   A zsoltárgyűjtemény továbbírása a következő zsoltárok révén: 107. hálaadó liturgia; 108–110. (Dávid–zsoltárok). 111–112. ikerzsoltárok: bölcsességi elmélkedés JHVH történelmi tevékenységén és ennek az emberre tett hatásáról. 113–118. hagyományosan peszách – hallel –zsoltároknak nevezik. 119. Tóra-elmélkedés; 120–134. zarándok-zsoltárok; 163–136 ikerzsoltárok, himnuszok a kanonikus őstörténetről. Az 5. Dávidi zsoltárgyűjtemény révén továbbírás: 138–145. Témák: JHVH egyetemes királyságának transzcendenciája és immanenciája. Az első zsoltár megfogalmazása, és a másodiknak kiegészítése. Párhuzam Mózes Tórájának öt könyvével.
- Kr. e.   **Szefer T^chillim 1–15.**
2. sz.   A zsoltáros könyv befejezése az öt részes Hallelúja kántaté révén 146–150. (Téma: JHVH uralkodásának egyetemes érvényre jutása Izrael szentjeinek közre-működésével; A népek uralkodóinak hatalomtól való megfosztása és megbüntetése. Hallelúja kiáltások befűzése fel és aláírásként a 4. és 5. zsoltárkönyvben a kihangsúlyozásért történik. A Hallelúja szerkesztők azonosak a végső szerkesztőkkel.

4.2. A zsoltárok főbb teológiai vonásai

4.2.1. Ima- és elmélkedéskönyv

A zsoltárok könyve, folyamatosan olvasva a szenvedésben és a félelemben az emberi létnek reménykeltő értelmezését nyújtja, és másrészt recitált istentiszteletként Izrael kapta, mint választ JHVVH műveire népe körében és a teremtésben való jelenlétére. Ezért a zsoltárok nem műfajuk szerint állnak egymás után, hanem vegyesen. Így a zsoltáros könyv tükörképe az élet sokszínűségének és ellentmondásosságának, amelyet új és változó helyzetekben dicsérettel, panasszal, hálával, könyörgéssel, reflexióval és tanúságtétellel kell tovább vinnünk a zsoltáros könyv imádságos együtt szemlélésében.

4.2.2. A dicsőítések könyve „Buch der Lobpreisungen”⁴¹

A zsoltárokból két dolgot első olvasásra felfedezünk, amelyek még ma is modernül hatnak. Egyrészt a zsoltárokat áthatja Isten fönsége, nagysága, ami mély tiszteletet vált ki az imádkozóban. „Uram, mi Urunk, mily csodálatos a te neved szerte a világon, hisz az egeknél fenségesebb dicsőséged.”, így imádkozik csodálattal eltelve a 8. zsoltár szerzője. (Zsolt 8,2a) Másrészt nagyon közvetlen, őszinte hangon beszélnek a zsoltárosok Istenhez.⁴² Megragadó képekkel szemléltetik élő és közvetlen kapcsolatukat

⁴¹ A „Das Buch der Preisungen” címet adja Martin Buber és Franz Rosenzweig a zsoltároskönyv német fordításának, vö. *Die Schrift 4., Die Schriftwerke*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart ⁶1962.

⁴² vö. ZAMFIR Korinna, *Ószövetségi exegézis*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2008, 204.

Istenükkel: „...ha nálad vagyok, nem kívánok semmit a földön.” Személyes és mély kapcsolatról tanúskodnak ezek a szavak.

A Pszaltérium vége felé Isten dicsőítése egyre inkább teret nyer. Míg a zsoltárok első részeit inkább a panaszénekek jellemzik, addig főleg az utolsó részben (107–145) és a záró hallel–zsoltárok egyértelműen arról a szándékról tanúskodnak, hogy a szerkesztők egy folyamatot látnak a zsoltárok könyvében, mégpedig a panasztól a dicsőítés felé. A 107–150. zsoltárokból gyakran találkozunk a Hallelúja, dicsérségek JHVH-t felszólítással.

4.2.3. A zsoltárok dávidizálása

Az egyes zsoltárokat idővel Dávid királynak kezdték tulajdonítani, és az ilyen zsoltárok elé Dávid király nevét fűzik be, ill. életéből mozzanatokot idéznek fel, amelyben az illető zsoltár témája szerint otthonos. A Pszaltérium így lett az ÓSz királyi– és messiási könyve. A zsoltárok a messiási remény imái. Mindaddig, míg Dávid zsoltárai elhangzanak, addig életben marad a remény, hogy Dávid visszatér. Dávid, zsoltárköltőként és zsoltárt imádkozóként, ideális példaképe az Istenével élő Izraelnek. A zsoltárok Midrása 24,3 ezt így foglalja össze: „Minden részlet, amit Dávid a zsoltárokból mond, magára és Izraelre vonatkoztatva mondta.” Fordítva is áll: „Ha Izrael zsoltározik, olyan, mintha Dávid maga beszélne és énekelne.” (Midrás Tehilim 4,1) Érdekes felfigyelni arra, hogy a zsoltárok Dávidban elsősorban nem a hőst és harcost éneklik meg, hanem az üldözött és szenvedő, a bűnös és a bűnhődő Dávidot, aki az Isten szeretett népének, és az Istent szerető népnek a példaképe.

Jézus is ezért imádkozta a zsoltárokat. Ezért Jézus tanítványai is Dávid követésében imádkoznak együtt mesterükkel.⁴³

⁴³ Vö. ZENGER, ⁴2001, 324–325.

(4.) A ZSOLTÁROK KELETKEZÉSE

Von Rad meglátása: a zsoltároskönyv alkotja Izrael választát JHVH műveire. Izrael Isten számára nem néma eszköz üdvösséget célzó akaratának megvalósításában, hanem beszélő partnere. A zsoltárok ennek a beszélgetésnek / párbeszédnek a lecsapódása, amelyben az egyén és a nép egy közös én és mi-re jutott el. Izrael válasza Isten lehajló közelségének, de ugyanakkor rejtőzések is.

4.3. A zsoltárok jelentősége

- Imaórák liturgiájának gerincét alkotják.
- Az igeliturgiának szerves része. A Szentírásnak egy könyvét sem használjuk olyan gyakran az igeliturgiában, mint a Pszalteriumot. Még az evangéliumok sem érik el ennek a gyakori használatnak a szintjét, hiszen a négy egymást váltja a perikópák rendjében. A zsoltáros könyve azonban csaknem mindig jelen van az igeliturgiában.
- Sok zsoltár lett kedvenc imádság 23, 51, 139.
- Imakonzervek a zsoltárok?
- Mit kezdjünk a sok ellenségképpel, Isten bosszújával? Igazságosság-Zsoltárai.
- Krisztológia = Zsoltár-Krisztológia
- Tertullianus „Dávid Krisztusról énekel, és Dávid által Krisztus önmagáról énekel” elvetette a markionisták és eretnekek zsoltárait.
- A zsoltárok recitálásával az Egyház elismeri zsidó lelki örökségét, hiszen a zsidósággal együtt használja ezeket az imákat.

(5.) Zsoltárexegézis az egyházatyáknál

5.1. A keresztény Bibliának két része

Amikor az evangélium hirdetése eljutott a nemzetekhez, felmerülhetett volna a kérdés, hogy még aktuális-e a zsidók szent iratait mérvadónak és normatívnak tartani? Hiszen az Egyház nagy része már nem rendelkezett zsidó háttérrel. Az Egyház elismerte, hogy az Ószövetség isteni eredetű, tehát kánoni, részt kapott Isten szentségében, tehát nem lehetett változtatni. A keresztények szent iratait hozzáfűzték a korábbi szent iratokhoz, az ősegyház iratai, az Újszövetség nem váltja le az Ószövetséget, mint Izrael szent iratainak gyűjteményét,⁴⁴ és így jött létre a két részes keresztény Biblia. Az első részt tehát az Ószövetség alkotja, amely többnyire azonos a Héber Bibliával, eltekintve a hét deuterokanonikus könyvtől, és a könyvek sorrendjétől, amely által hangsúlyeltolódásról beszélhetünk a próféták irányába. Az Ószövetség első helye ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy előfeltétele az Újszövetség megértésének.⁴⁵ Ezzel az egymás mellé helyezéssel az Egyház elismeri a két szövetség egyenrangúságát és egyenértékűségét. Teológiailag ez azt jelenti, hogy mindkettőt elismeri ugyanazon Isten szavának. A Pápai Biblikus Bizottság így fogalmaz: „Az Újszövetség az Ószövetség nélkül olyan könyv lenne, amelynek értelme kibogozhatatlan, vagy olyan, mint egy

⁴⁴ vö. Erich ZENGER t.k., *Einleitung in das Alte Testament*, 82012, 12.

⁴⁵ Christiana REEMTS, *Schriftauslegung. Die Psalmen bei den Kirchenvätern*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 2000, 12.

gyökér nélküli növény, amelyet kiszáradásra ítélték.”⁴⁶ Ugyanakkor mindketten kölcsönösen értelmezik egymást. Az Ószövetség nélkül az Újszövetséget lehetetlen megérteni, de egy időben az Újszövetség is visszahat az Óra; a megtestesülés, a keresztség és a feltámadás által új összefüggésbe állítja azt, és ez okozza a zsidó és keresztény olvasat közötti eltéréseket az Ószövetségben. A Pápai Biblikus Bizottság kissé sarkítva azon a véleményen van, hogy „ha a keresztények szakítanak az Ószövetséggel, nemcsak együtt járna magának a kereszténységnek megszűntetésével, hanem akadály lenne a zsidók és keresztények közötti pozitív viszonyoknak, hiszen magától a közös alaptól fosztaná meg őket.”⁴⁷

5.2. Az egyházatyák feladata

Már Kr. u. a 2. században Markionnal egy olyan gnosztikus tanítás jelenik meg, amely megkülönbözteti a teremtő Istent a szerető és megváltó Istentől. Mivel a teremtő Isten rossz, amolyan teremtő demiurgosz,⁴⁸ aki az anyagot is létrehozta, nem lehet jó Isten. A teremtő Isten és Jézus Krisztus szerető és meg-

⁴⁶ Pápai Biblikus Bizottság, *A zsidó nép és szent iratai a keresztény Bibliában*, Szent István Társulat Budapest 2013, 84. §. A dokumentum először francia nyelven jelent meg 2001-ben.

⁴⁷ vö. Joseph RATZINGER, *A zsidó nép és szent iratai ... dokumentumához írt előszavát*. 14. pontban talán szerencsésebb és logikusabb lenne egy másik sorrend. A német szövegben is ez a sorrend. Feltételezem, hogy az előszót az akkori Hittani Kongregáció prefektusa németül írta. Nemcsak a zsidó-keresztény párbeszéd válna lehetetlenné, veszne el a közös fundamentum, hanem maga a kereszténység is megszűnne. Ha egyszer és először megszűnne a kereszténység, akkor zsidó – keresztény párbeszédre sem lenne szükség.

⁴⁸ A szó jelentése, kézműves a régi platóni megnevezés szerint. vö. Christoph MARSCHIES, *A gnózis*, Szent István Társulat Budapest 2011, 102.

váltó Istene nem egyeztethető össze. Így az Ószövetség és az Újszövetség sem egyeztethető össze ezen gnosztikus elv alapján.⁴⁹ Ennek a tannak következetes kivitelezése vezette Markiont a zsidók szent iratai elvetéséhez, sőt még az Újszövetségnek jó részét ki akarta hagyni a szent iratokból, mivel –véleménye szerint– túlságosan kötődtek az ószövetségi könyvekhez. Az Egyház nem fogadta el ezt a gnosztikus törekvést, Markiont kiközösítette. Ám feladatként hátra maradt a két szövetség közötti kapcsolatnak a tisztázása.

Az Ószövetség olyan kérdéseket vetett fel, amelyeket a keresztény teológia nem kerülhetett meg. Milyen kapcsolat áll fenn az Ó- és Újszövetség között? Milyen jelentősége van a Biblia első felének a keresztény hit számára? Milyen új értelmezési látóhatárba kerül az Ószövetség a Krisztus-esemény által, és mit jelent ez a keresztény exegézis számára?

Ezekre és hasonló kérdésekre kellett választ adniuk az egyházatyáknak, akik az ókori Egyház teológusai egészen Kr. u. a 7. századig. Azért fontosak az egyházatyák, mert az Egyház eredetéhez közel állnak, és ők fogalmazták meg először a keresztény hitet, a dogmatikai formulákat, a liturgikus szövegeket és exegetikai műveket írtak, amelyek minden teológiai törekvés kiindulópontja. Ma is azon az alapon áll az Egyház, amelyet ők raktak le.⁵⁰

⁴⁹ vö. Christoph MARSCHIES, A gnózis ..., 102–103. Markion mozgalmának missziója igazán sikeres lehetett. Még Szíriában, Damaszkusztól délre találták a köv. feliratot: az „Úr és Megváltó Jézus Krisztus Lebaba falvának markionita zsinagógája” Az épület Paulus presbiter vezetése alatt Kr. u. 318/9 között épült. (Le Bas/Waddington, köt. III/1, Nr. 2558).

⁵⁰ vö. Christiana REEMTS, *Schriftauslegung*. 12–14.

5.3. Az egyházatyák, akiknek zsoltár-kommentárai fennmaradtak

Az alábbiakban Charles Kannengiesser által az ókeresztény írók zsoltárkommentárjairól összeállított listát közlöm. A szerző kézikönyve: *Handbook of patristic exegesis*⁵¹ nem áll sok olvasó rendelkezésére, ezért hasznosnak vélem könyvészeti adatait közölni:

AMBRUS, *Expositio de psalmo CXVIII*. Kiadta M. Petschenig. CSEL 62 (1913).

———, *Explanatio super psalmos XII*. Kiadta M. Petschenig. CSEL 64 (1919).

APOLLINARISZ, *Fragmenta in psalmos*, in Robert DEVEREESSE, *Le anciens commentateurs grecs des Psaumes. Studi e testi*, 141, 211–23. Vatican City: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1970.

ARNOBIUS, IFJABB, *Commentarii in psalmos*, kiad. K. –D. Daur, CCSL 25 (1990).

ASZTERIOSZ, *Homiliae in Psalmos*, Kiadta M. Richard, in *Serii Sophistae*, Oslo: Brogger, 1956.

ATHANASZIOSZ, *Expositiones in psalmos*, PG 27: 60–545.

———, *Epistula ad Mercellinum*, PG 27: 12–45.

———, “Szentek között élő Atanáz Atyánknak, Alexandria érsekének Markellinoszhoz intézett levele a zsoltárok értelmezéséről” in ford. szerk. OROSZ Atanáz, *Hetvenes-bibliás és patrisztikus tanulmányok*, Nyíregyháza 2004, 29–48.

———, *On the Interpretation of the Psalms*, (Letter to Maccellinus).” ford. P. BRIGHT, in szerk. Ch. KANNENGIESSER, *Early Christian Spirituality*, Philadelphia, Gortress, 1986, 56–77.

⁵¹ Ch. KANNENGIESSER, *Handbook of Patristic Exegesis*, Leiden – Boston, 2006.

5.3. AZ EGYHÁZATYÁK, AKIKNEK ZSOLTÁR-KOMMENTÁRAI...

- ÁGOSTON (Augustinus), *Expostions on the Book of Psalms*, ford. J. TWEED, LoF 24–25, 30, 32, 37 (1847–53)
- , *Enarrationes in psalmos*, kiadta D. E. DEKKERS és I. FRAIPONT, CCSL 38, 39, 40 (1956, 1990)
- , *Expositiones on the Psalms*, ford. S. HEGBIN és F. CORRIGAN, ACW 29, 30 (1960)
- CAESAREAI BASZILEOSZ, *Homiliae super psalmos*, PG 29; 209–494.
- CASSIODORUS, *Expositio psalmorum*, kiad. M. ADRIAEN, CCSL 97, 98 (1958)
- , *Explanation of the Psalms*, ford. P.G. WALSCH, ACW 51–53 (1990–91).
- ALEXANDRIAI KÜRILLOSZ, *Expositio in Psalmos*, PG 69, 717–1273.
- ALEXANDRIAI (VAK) DIDÜMOSZ, *Psalmmentkommentar* (Tura-Papyrus), 5 kötet, kiadta L. DOUTRELEAU, A. GESCHÉ és M. GRONEWALD, PTA 4, 6.7, 8, 12 (1968–1970)
- , *Fragmenta in psalmos*, PG 39; 1156–1616, 1617–22.
- TARSZOSZI DIODOROSZ, COMMENTARII IN PSALMOS, kiad. J. M. OLIVIER, CCSG 6 (1980).
- CAESAREAI EUSZEBIOSZ, *Commentarius in Psalmos*, PG 30: 81–104. PG 23: 441–1221.
- EUARGIOSZ PONTIKOSZ, *Scholia in psalmos*, PG 1: 1054–1686. PG 27: 60–545.
- NÜSSZAI GERGELY, *In inscriptiones psalmorum és In sextum Psalmum*, kiadta J. McDonough, GNO 5: 24–193 (1986).
- , Gregory of Nyssa's *Treatise in the Inscriptions of the Psalms*, ford. R.R. HEINE, Oxford, Clarendon, 1995.
- , *Sur le tritres des Psaumes*, kiad. J. REYNARD, SC 466 (2002)
- HILARIUS, *Tractatus super psalmos*, kiad. A. ZINGERLE, CSEL 22 (1891)
- , *Homilies on Psalms*, ford. W. SANDAY, NPNF² 9: 236–48.
- HIPPOLÜTOSZ, IN PSALMOS (töredékek) kiad. H. ACHELIS, GCS 1: 146–147, 153.

(5.) ZSOLTÁREXEGÉZIS AZ EGYHÁZATYÁKNÁL

- JEROMOS, *Commentarioli in psalmos*, kiad. G. MORIN, CCSL 72 (1959)
- , *Tractatus lix in psalmos*, kiad. G. MORIN, CCSL 78: 3–352 (1958)
- , *Tractatum in psalmos series altera*, kiad. G. MORIN, CCSL 78: 353–447 (1958)
- , *Homilies on the Psalms*, ford. M.L. EWALD, FaCh 48, 57 (1964, 1967).
- JÓANNÉSZ KHRÜSZOSZTOMOSZ, *Expositiones in psalmos*, PG 55: 39–528.
- , St. JOHN CHRYSOSTOM, *Commentary on the Psalms*, 2 kötet, ford. R.C. Hill, Brookline, MA: Holy Cross Orthodox Press, 1998 (Hermeneia eisz tousz psalmousz).
- ÓRIGENÉSZ, *Excerpta in Psalmum I*. PG 12: 1076–1084, 1092–1096.
- , *Excerpta in Psalmum VI; XV; XVIII*; PG 17: 1076–1084, 1092–1096.
- , *Libri in Psalmos (Praefatio)* PG 12: 1053–1076.
- , *Libri in Psalmos (Fragmenta in diversos Psalmos in catenis)* PG 12: 1085–1320, 1409–1686. PG 17: 105–149.
- , *Homélie sur les Psaumes 36 á 38*, kiad. Emanuela PRINZIVALLI, ford. Henri CROUZEL és Luc BRÉSARD, SC 411 (1995).
- , *Homiliea de Psalmis*, PG 12: 1319–1410.
- AQUITANUS PROSPER, *Expositio psalmorum a centesimo usque ad centesimum quinquagesimum*, kiad. P. CALLENS, CCSL 68A (1972).
- Psalmenkommentare aus der Katenenüberlieferung 1, 2; Psalmenkommentare aus der Katenenüberlieferung, 3, Untersuchungen zu den Psalmenkatenen*, kiad. E. MÜHLENBERG, PTS 15,16, 19.
- MOPSZVESZTAI THEODÓROSZ, *Le Commentaire de Théodore de Mopsueste sur les Psaumes*, kiad. R. DEVREEESSE, Vatican City: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1939.
- THEODORI MOPSUESTENI, *Expositiones in Psalmos Iuliano Aeclanensi interprete*, kiad. L. DECONINCK, CCSL 88A (1977).

5.4. AZ EGYHÁZATYÁK ÍRÁSMAGYARÁZATÁNAK ELVEI

- , *Fragments syriaques du Commentaire des Psaumes*, kiad. L. van ROMPAY, CCSO 435–36 (1982)
- KÜROSZI THEODORÉTO SZ, INTERPRETATIO IN PSALMOS, PG 80: 857–1997.
- , *Commentary on the Psalms*, 1–72; 73–150. R.C. HILL, FaCh 101 (2000) és 102 (2001)

Schökel nagyszerű áttekintést ad az egyházatyák zsoltairexegéziséről. Szerzők szerint mindegyik zsoltaire értelmezését röviden jellemzi és bemutatja sajátosságait. Két nagy részben tárgyalja a zsoltaírokhöz írt műveiket. Az első szakasz egészen a 3. századig. A második nagyon termékeny szakasz Órigenésztől Cassiodoroszig. Itt először egy általános panorámát nyújt, amit követ a görög, latin és szír egyházatyák műveinek bemutatása.⁵²

Az egyházatyák gyűjtőnév ne ébressze bennünk azt a benyomást, hogy egy egységes teológiai iskoláról és gondolkodásról lenne szó, egy egységes csoportot alkotnának. Nagy különbségek vannak közöttük, a sok hasonlóság ellenére főleg teológiai beállítottságukban, lelkiségükben, kulturális miliőjükben, amelyből származtak, és temperamentumokban. Ám a különbségek ellenére beszélhetünk az egyházatyákról a középkori, újkori és a modern kori teológusokkal szemben.

5.4. Az egyházatyák írásmagyarázatának elvei

Az egyházatyák legfontosabb feladata, hogy összeegyeztessék a tapasztalatot, hogy Isten Jézus Krisztusban önmagát végleg nyilvánítottatta, Izrael Bibliája isteni eredetével, oly módon, hogy sem a Krisztusesemény, sem az Ószövetség nem relativizálódjék,

⁵² vö. L. A. ALONSO SCHÖKEL, 17–38.

hanem mindkettő megmaradjon ugyanannak az Istennek a hangjaként.

5.4.1. Az Újszövetség mint mérce

Az egyházatyák a Jézus Krisztusba vetett hitük, azaz az Újszövetség alapján olvassák az Ószövetséget. Az Újszövetség szerzői az egyházatyák felfogásában nemcsak tanúk, akik apostoli tekintéllyel továbbadták az evangéliumot, hanem példaképek is az Ószövetség értelmezésében. Valahányszor az Újszövetség értelmezi az Ószövetséget, az mérvadónak számít saját szövegértelmezésükben is. Főleg Pál apostolt tekintik példaképnek és mérvadónak az Ószövetség keresztény értelmezésében. Az Ószövetség írásmagyarázatában az egyházatyák mindig figyelembe veszik, ha az Újszövetség egy bizonyos szakaszt értelmez, és maguk is ebből az értelmezésből indulnak ki.

5.4.2. Septuaginta

Az egyházatyák kevés kivétellel (mint Jeromos +420) a Septuaginta formájában találkoznak az Ószövetséggel. Ez a görög fordítás egy hosszabb folyamatnak lehet az eredménye, és kb. Kr. e. a 2. században ért véget a fordítás Alexandriában. Ariszteász levele egyszeri eseményként mutatja be a Héber Biblia görög fordítását, amit a faleroni Demetriosz, az alexandriai könyvtár alapító igazgatója II. Ptolemaiosz királynál kezdeményezett. A király küldöttséget indított Jeruzsálembe, az akkori főpaphoz, azzal a kéréssel, hogy küldjön a törvényben jártas véneket, hatot minden törzsből, akik képesek lefordítani a görög

nyelvre.⁵³ A király a királysága területén élő nagyszámú zsidó lakossággal okolja meg, akik már nem tudnak héberül. Ezt írja: „Javára akarunk válni nekik és a világban élő összes zsidóknak meg az ő utódaiknak, ezért elhatároztuk, hogy lefordíttatjuk a törvényt a nálatok használatos héber nyelvről görögre, hogy a többi királyi könyv mellett ez is könyvtárunk része legyen.”⁵⁴ Aristeász levele szerint a vének megvitatták a fordításukat, összehasonlították fordításaikat, „és a véglegesen megállapított szöveget pedig Démetriosz gondosan lemásoltatta.”⁵⁵ Aristeász csupán egy csodás elemet említ: „Véletlenül úgy esett, hogy hetvenkét nap alatt készültek el a teljes fordítással, mintha valami előre meghatározott terv szerint történt volna.”⁵⁶ Alexandriai Philón (VitMos II 31–44), Josephus Flavius (Ant XII, 11–16. 36–39. 101–109. Ant)⁵⁷ Először Ireneusz beszél arról, hogy a fordítókat II. Ptolemaiosz király egymástól elkülönítette azért, hogy próbára tegye őket. Amikor a fordításokat egybevetették, azok szóról szóra megegyeztek egymással. Így a fordítás Isten által inspirált munkának bizonyult.⁵⁸ Majd Alexandriai Kelemen amolyan görög próféciaát lát a fordítói munkában.⁵⁹ Pszeudó-Jusztinosz továbbfokozza a csodás elemet a Cohortatio ad graecos 13,3-ban. II. Ptolemaiosz külön házikókat építtetett mindegyik vénnek, hogy így egymástól elkülönítve végezzék

⁵³ *Aristeas levele Philokráteszhez*, ford. Simon L. Zoltán, in szerk. ADAMIK TAMÁS, *Apokrif levelek*, Telosz Kiadó, Budapest 1999, 39. §.

⁵⁴ vö. *Aristeas levele*, 38. §., 10.

⁵⁵ vö. *Aristeas levele*, 302. §., 41.

⁵⁶ *Aristeas levele*, 307. §., 41.

⁵⁷ vö. Martin MEISER, *Septuaginta, inkulturáció és az identitás őrzése*, Verbum, Kolozsvár 2017, 48.

⁵⁸ vö. MEISER, *Septuaginta*, 49.

⁵⁹ U.o.

szent feladatukat.⁶⁰ Joánnész Khrüszoszthomosz a Septuaginta keletkezését Ceasareai Euszébiosz–hoz hasonlóan amolyan Praeparatio evangelica–nak tartja. Az isteni gondviselésnek köszönhetően most mindenki olvashatja a szent iratokat, és nem csak a héberül beszélő zsidók.⁶¹ Jeromos azonban nem értett egyet a Septuaginta idealizálásával. Rá jellemző morcossággal megjegyzi: „Csak azt nem tudom, hogy ki az a szerző, aki hazugságaival a hetven házikót felállította.” Ágoston a De civitate Dei XVII, 43–43–ban védelmébe veszi a Septuaginta keletkezésének csodálatos voltát.⁶²

5.4.3. Krisztológia az írásmagyarázatban

Az egyházatyák a Bibliát egységként értelmezik. Az egység elve nem a történelemben és nem is az irodalmi folytonosságban keresendő, hanem magában az Istenben. Az Isten, aki magát kinyilatkoztatta az Ószövetségben, azonos az Újszövetségben magát kinyilatkoztató Istennel. Ám ez azt is jelenti, hogy az Ószövetséget az Új felől közelítik meg, a háromságos Isten működik az Ószövetségben is, jóllehet csak az egy Istenként mutatkozik meg.

Ebben a hermeneutikai Horizontban a Jézus Krisztusba vetett hit adja a kulcsot az egész Írás megértéséhez. Főleg János evangéliumának a prológusa fontos az atyáknak. Az Ige preegzisztenciája lehetőséget ad arra, hogy az Ószövetség ígeit már Krisztusra vonatkoztassák. Ő az Ige, akit az Atya a világgal közölni akar. Isten lehajlása a világ felé mindig általa történik. Minden bibliai szövegben végül is Krisztus van jelen, legyen az

⁶⁰ U.o. 49–50.

⁶¹ U.o. 50.

⁶² vö. MEISER, Septuaginta, 50–51.

ítéletes vagy üdvösséges beszéd, az egyikben bíróként, a másikban megváltóként van jelen. Még az elbeszélő szövegek esetében is felmerül a kérdés az atyáknál, hogy van-e olyan vetülete az elmondott dolognak, amelyet Krisztusból kiindulva kell megérteni. Nem arról van szó, hogy az bibliai kijelentéseket mindenestől vissza kellene vezetni a történeti Názáreti Jézusra, és így olyan értelmet adni az Írásnak, amely a csupán ószövetségi vagy zsidó írásmagyarázat számára rejtve marad. Egzisztenciálisabb az egyházatyák célkitűzése: szólíttassunk meg az élő Krisztustól, amikor a Bibliát forgatjuk. Azért olvassák a Bibliát, hogy benne itt és most Krisztussal találkozzanak. A Biblia üzenetét azzal a tudattal fogadják, hogy Krisztus jelen van, és személyesen megszólít. Ez csak akkor lehetséges, ha Krisztus nem halott, hanem mint felmagasztalt az Atyánál él, és az íráson keresztül beszél.⁶³

5.5. A zsoltárok az egyházatyáknál

Magyarázták és homíliákban beszéltek a zsoltárokról. Elgondolkodtak az egyes zsoltárok és a zsoltároskönyv keletkezéséről. Főképpen a zsoltárkommentárjaik előszavaiban találunk bőséges hermeneutikai és egezetikai útbaigazításokat.⁶⁴ Fontos reflexiókat találunk a zsoltárok teológiai jelentőségéről, és krisztológia szerepéről.

5.5.1. A zsoltárok, mint a Biblia foglalata

- A zsoltárok összefoglalják az egész Bibliát, nemcsak az Ó, hanem az Újszövetséget is.

⁶³ vö. Christiana REEMTS, *Schriftauslegung*, 14–17.

⁶⁴ Ajánlom olvasásra OROSZ Atanáz, *Az egyházatyák zsoltármagyarázata a húsvét fényében*, Vigília (2008/4), 259–267, tanulmányát.

(5.) ZSOLTÁREXEGÉZIS AZ EGYHÁZATYÁKNÁL

- Aki a zsoltárokat ismeri, az a bibliai igehirdetést teszi magáévá dióhéjban.
- Sz. Atanáz Markellinoszhoz írt levele nagy hatással volt a ókori Egyház zsoltár–exegézisére: „A zsoltárok könyve viszont mint valamiféle paradicsomkert foglalja magában dalamos énekbe mindezeket, és saját üzenetét zsoltár formában juttatja kifejezésre.”⁶⁵ „... mint valami paradicsomkertből valami olyan hasznos gyümölcsöt szakítson róla, amire úgy látja, hogy szüksége van.”⁶⁶
- Atanáz szerint a következő ószövetségi események fordulnak elő a zsoltárookban:
  - Teremtés: 18 (19); 23 (24).
  - Kivonulás, pusztai vándorlás: 77(78) 104(105) 113(114).
  - Szövetségsátra 28(29)
  - Józsue/Bír 106 (107)
  - Királyok kora 19 (20)
  - Ezdrás 125(126)⁶⁷
- Az Újszövetségből Krisztus élete található meg a zsoltárookban prófétai módon megjövendőlvé:
  - Angyali üdvözet: 44(45),11
  - Krisztus szenvedése: 21(22) 68(69) 87(88),8
  - Feltámadás: 15(16)
  - Mennybemenetel: 23(24),9; 46(47)
  - Isten jobbán ül: 109(110),1
  - A pogányok meghívása: 46(47),2; 71(72),9–11.⁶⁸

⁶⁵ Atanáz Markellinoszhoz intézett levele, i.m. 2.§, 29.

⁶⁶ Atanáz Markellinoszhoz intézett levele, i.m. 30.§, 46.

⁶⁷ vö. Atanáz Markellinoszhoz intézett levele, i.m. 4–5.§, 30–31.

⁶⁸ vö. Atanáz Markellinoszhoz intézett levele, i.m. 6–8.§, 31–33.

5.5.2. A zsoltárok, mint Krisztusról szóló könyv

Az egyházatyák meg voltak győződve, hogy a zsoltárok segítségével Krisztus halálát, feltámadását és mennybemenetelét jobban megértik. Egyben arról is meg voltak győződve, hogy csak a Krisztusba vetett hit adja meg a kulcsot a zsoltárok megértéséhez. A Jel 3,7 alapján: „Így beszél a Szent, az Igaz, akinél Dávid kulcsa van.” A Zsoltároskönyv olyan, mint a szoba, amelynek nincs meg a kulcsa. Dávid kulcsa van nála. A kulcs nélkül hétpecséttel lezárt könyv lenne számunkra a zsoltároskönyv. Csak Krisztus tudja kinyitni ezeket a pecséteteket. Ebből kiindulva a patrisztikai zsoltár-egzegézisnek az a feladata és célja, hogy kimutassa az egyes zsoltárok kapcsolatát Krisztussal, és belőle kiindulva magyarázni a zsoltárokat. Három módon történik elvileg: Krisztus lehet a beszélő; a megszólított és egy zsoltárnak a tárgya.

Hogyha Krisztus beszél egy zsoltárban, akkor a zsoltár az Atya felé irányul. Hogyha Krisztus a megszólított, akkor az Egyház beszél ill. imádkozik a felmagasztalt Urához. Hogyha Krisztus a zsoltár tárgya, akkor életét és halálát meghirdető prófécia-ról van szó.

Krisztus beszéde az Atyához: 17(18) 21(22)

Az Egyház Krisztushoz intézett imája: 3,8.

Krisztusról szóló prófécia: 44(45),1–3; 88(89),20–38.

Ha a zsoltárok Krisztusról beszélnek, akkor a következő három pont szerint szokták Krisztusra vonatkoztatni a zsoltárt: a. Krisztus földi életének eseményeire vonatkoztatják a zsoltárt: megtestesülés, szenvedés, halál, feltámadás. b. Ha a zsoltár szavai nem találhatnak Jézus földi életével, akkor általában a megdicsőült, és az Atya jobbán trónoló Krisztusra vonatkoztatják a zsoltár szavait. Ítéletet tart az ellenségei felett. 9,8; 100(101),8. c. Gyakran arról is döntenek az egyházatyák, hogy a megdicső-

(5.) ZSOLTÁREXEGÉZIS AZ EGYHÁZATYÁKNÁL

ült Krisztusról, vagy az ő földön vándorló misztikus testéről, az egyházzal van-e szó. Általában az egész Krisztus ennek a kifejezője.

Krisztus imádkozik értünk, mint a mi papunk, bennünk mint fő imádkozik, és mi Istenként imádjuk őt. Ezért hadd ismerjük fel az ő hangját benne és magunkban! Hogyha valami olyant mondanak a zsoltárok Jézusról, ami Istennek megalázása lenne, ennek ellenére gondolkodás nélkül mondjuk a zsoltár szavait Krisztusról, aki nem vonakodott útítársunkká lenni. ... Ezek szerint Krisztust imádjuk isteni formájában, és maga is imádkozik, szolgálai alakban. Ott teremő, itt teremtmény. Anélkül, hogy változott volna, teremtet és változandó természetet vett magára és így egy emberré tesz önmagával, Fő és Test. Tehát imádkozunk hozzá, általa és benne. Mi beszélünk vele, és ő velünk. (Szent Ágoston 85 (86) Zsoltár kommentárja)⁶⁹

5.5.3. A zsoltárok szerzői

Az egyházatyák rendületlenül vallják, hogy az Írásnak a szerzője maga Isten, de ez nem zárja ki az emberi szerzőt sem. Ahogy Krisztus is valóságos Isten és ember, tehát két természete van, úgy a Szentírás is Istennek és embernek a műve. Az Írás Isten igéjeként végtelenül sok oldalú, és kimeríthetetlen. Mint emberi szó azonban kötődik időhöz és helyhez. Éppen ezért kell feltenni a kérdést: ki írta a zsoltárt, és milyen történelmi összefüggésben.

A Biblia zsoltárfeliratait komolyan veszik. A zsoltárok nagy része, pontosabban 73 a Héber Bibliában, és kb. 90 a LXX-ban Dávid királynak van tulajdonítva: 1^oDávid. Ám Hilarius annak is

⁶⁹ vö. Christiana REEMTS, *Schriftauslegung*, 17–20.

tudatában van, hogy vannak más szerzők is a zsoltáros könyvben, sőt vannak zsoltárok szerzőre vonatkozó adatok nélkül is. Ezekben az esetekben az előbbi szerzőt kell tekinteni a szerző nélküli zsoltárok szerzőjeként. Ez az elv nehézséghez vezet a 99. zsoltár esetében, amely Sámuelről beszél a 6. versben. A legutolsó szerzőutalás a 89. (90.) zsoltárban Mózeset tekinti szerzőnek. Hilarius-nak ez szép példája annak, hogy Mózes proféciát mondott.⁷⁰

2.5 Az egyes zsoltárok megközelítése

Az egyházatyák feltételezik, hogy a zsoltárokból beszélő személyek egymást váltogatják. A zsoltárok nem egy magányos imádkozó monológja, hanem párbeszéd az Atya és a Fiú, Isten és ember, Krisztus és Egyháza között, és csak akkor lesz érthető ez a párbeszéd, ha a beszélő személyeket helyesen azonosítjuk. Minden téves azonosítás téves interpretációhoz vezet. A beszélő személy azonosítására való törekvést az egyházatyák egy régi hellenista iskolai tradíciójából merítik, amelyet a görög filológusok Homérosz műveinek értelmezésében használtak. Minden egyes zsoltárban, sőt a zsoltár minden egyes versénél felteszik a kérdést a beszélő kiléte felől, és el kell dönteni, ki a beszélő: az Atya, a Fiú, a szenvedő Krisztus vagy az Egyház, Dávid mint Izrael királya vagy a szenvedő Messiás típusa. „A zsoltárok megértésében a fő probléma, hogy meg tudjuk különböztetni, ki beszél és az elhangzott szavak kire vonatkoznak.”⁷¹

Az egyházatyák ugyanakkor figyelemmel tartják az ókori szövegmagyarázati elvet, hogy azonosat azonosulással kell értelmezni (Homéroszt Homérosz segítségével), és alkalmazzák a Bibliára: „Az Írás az Írás által értelmezendő.” Ezért magyaráznak bibliai

⁷⁰ vö. Christiana REEMTS, *Schriftauslegung*, 22.

⁷¹ Vö. HILARIUS, *Zu den Psalmen*, 1.

(5.) ZSOLTÁREXEGÉZIS AZ EGYHÁZATYÁKNÁL

szövegeket hasonló szövegekre való utalással és különböző szövegeket hoznak egymással párbeszédbe a kérdés és válasz értelemben, attól függetlenül, hogy a szövegek történelmileg valóban kapcsolatban állnak-e egymással. Ez azt is jelenti, hogy ószövetségi szövegeket használnak fel újszövetségi szövegek megmagyarázására, és egyben újszövetségi szövegeket használnak fel ószövetségi szövegek magyarázatára. Ebben az a cél vezérli az egyházatyákat, hogy az egyes szöveg üzenetét az egész Biblia felől értsék meg. Az egyházatyák törekvése az, hogy nehéz bibliai szövegeket világítsanak meg, könnyebben érthetőkké. Ennél a munkánál az Ó- és Újszövetség minden könyvét figyelembe veszik.

A zsoltárok feliratai további fontos információkat adnak a zsoltárok megértésére. Ez érvényes úgy a szerzőre, mint a zsoltár éneklésére, ill. a zsoltár Dávid király életében elfoglalt helyére utaló adatokra. A zsoltár feliratot az egyházatyák mindig figyelembe veszik zsoltármagyarázataikban.

A zsoltárfeliratok adatai közül az egyházatyákat főképp egy kifejezés érdekli különös módon, amit a SzIT „kórusvezetővel” (קָדָשׁ) és a Septuaginta (τὸ τέλος), és ezt követve maga a Vulgata (in finem) is céllal fordít le. Ezt a verset Ágoston mindig a Róm 10,4 (Mert Krisztus a törvény célja (vége), és aki benne hisz, az megigazul.) versének értelmében magyarázza mindazon zsoltárokat, amelyek felirata tartalmazza ezt a kifejezést. Ezek a zsoltárok természetesen mind Krisztusról beszélnek. Hilarius a CÉL alatt azt szeretné érteni, ami minden mást megalapoz, maga azonban nem szorul rá ilyen megalapozásra, ami után az emberek vágyakoznak, az örök boldogság. (Hilarius, Bevezetés a 18. Zsoltár magyarázatához). Órigenész azonban, a híres Hexapla-nak a szerzője tudatában van annak, hogy a Septuaginta nem az egyetlen lehetséges olvasata a Bibliának. Más görög for-

dítók ezt a fogalmat „a győzedelmesek” és „győzelem számára” „győztesnek” fordítja. Szerinte ez is megfelel, hiszen ezekben a zsoltárokból Isten győzelmének dicsőítését éneklik.

Sok esetben nehézséget okoz, hogy a zsoltárfeliratban megjelenő történelmi besorolás Dávid életét illetően nem mindig hozható összefüggésbe azzal, amit a zsoltár tartalmaz. Órigenész a Rómaiakhoz írt levél kommentárában kitér erre a jelenségre:

Az embernek tudnia kell – mondja a nagy teológus – a zsoltár gondolatmenete nem mindig követi a feliratban megadott állapotot. Aki erre figyel, sok zsoltárban felismerheti. Csak egy példát szeretnék említeni: A 17. Zsoltár felirata így szól: ¹(A karvezetőnek – Dávidnak, az Úr szolgájának zsoltára. Ennek az éneknek szavait az Úrnak énekelte, miután az Úr kimentette ellenségeinek és Saulnak a kezéből. A zsoltár gondolatmenete azonban egészen mást tartalmaz, mint amit ez a cím megad. (ÓRIGENÉSZ, Kommentár a Római levélhez).

A tény, hogy a zsoltárfeliratok Dávid életére vonatkozó adatai nem mindig tükröződnek a zsoltár gondolatmenetében, arra vezetett sok egyházatyát, hogy feltételezzék egy mélyebb és lelkibb értelmet, ami rejtve van, és amelynek segítségével ezeknek az adatok összhangba kerülnének. Azonban az ókeresztényírók között az antióchiai iskola nem fogadta el az allegorikus írásmagyarázatot, hogyha ennek lehetősége nem történelmi alapokon nyugszik. Ennek az iskolának jeles képviselője a tarzusi Diodórosz, nyíltan és leplezés nélkül kijelenti, hogy a legtöbb zsoltárfelirat téves, mert téves történelmi beazonosításra alapoznak. Ilyen kritikus hangok is vannak az egyházatyák idejében.

2.5 A zsoltárok hasznossága és hatása az emberekre.

A keresztények imádkozzák a zsoltárokat, mert bennük hitüket, életüket, szándékaikat ezekben az énekekben egyedülálló módon kifejezve megtalálják, és a szavakban, amelyek bőségben és gazdagságban mindent felülmúlnak, amit egy egyéni imádkozó képes volna mondani. A zsoltárok imádkozásakor az embereknek újra meg újra az a tapasztalatuk, hogy ezek a szövegek nemcsak saját tapasztalatukat és szükségletüket fejezik ki utánózhatatlan módon, hanem kitágulnak az imádkozók közössége felé, legyen ez a közösség Izrael vagy az Egyház. A zsoltárt imádkozó ember nem elkülönített egyénként, hanem behelyettesítőként minden hívő helyett, sőt az egész emberiségért imádkozik. Erről a pontról alexandriai Szent Atanáz elgondolkozott a Markellinoszhoz⁷² írt levelében. A zsoltárokat imádkozva az ember nemcsak Istenről és az üdvtörténetről tapasztal meg valamit, hanem saját magát mintegy tükörben új módon ismeri meg. „Úgy vélem ugyanis, hogy ennek a könyvnek az ígéiben benne van az ember egész élete, lelkének érzelmei, sőt gondolatainak menete is, úgyhogy ennél több nincs is az emberben.”⁷³ A zsoltároskönyv megmutatja az embernek, hogy ki is valójában, és egyben szavakat ad neki, amelyek fontosak ezen felismerések kimondására és Isten színe elé vivésre. A többi bibliai könyv is felszólít a megtérésre, és a megtérés annyit jelent, mint felhagyni a vétkekkel. A zsoltárokban pedig azt a példát találjuk meg, hogyan imádkozz, ha megtérsz, és mit kell mondanod a megtéréskor. Továbbá hálásnak lenni parancsot (1Tessz 5,18) teljesíti az zsoltárimádkozó. Vannak zsoltárok, amelyek arra tanítanak, hogy mit is mondjunk, amikor hálásnak kell lennünk Isten színe előtt. A Biblia többi könyvében azt olvassuk: Mind, akik Krisz-

⁷² vö. OROSZ Athanáz, *Egy egyházatya használati utasítása ...*, 20.

⁷³ vö. ATANÁZ Markellinoszhoz intézett levele, i.m. 30.§, 46.

tusban jámbor módon akarnak élni, üldöztetést szenvednek, (2Tim 3,12) A zsoltárokból meg tudjuk, hogy üldöztetés és menekülés közben mit imádkozunk, vagy mit mondjunk, mint megmenekültek Isten színe előtt.⁷⁴

Ellentétben a Biblia más könyveivel az zsoltárokból, az imádkozó ugyanazokat a szavakat ismétli el, amellyel maga a zsoltáros imádkozott. A Biblia többi könyve az olvasó elé tár különböző eseményeket, személyeket, akik követendőkké válnak az olvasó számára, de ezek még mindig erősen el vannak különülve azoktól, akikről szól az elbeszélés. A tudósított tettek csak csodálatot és vágyakozást váltanak ki a követésre.⁷⁵ Más a helyzet, ha a zsoltáros könyvet veszed a kezébe. Csak az Üdvözítőről szóló zsoltárokat észleled, akárcsak a többi bibliai könyvet. Aki ezeket a zsoltárokat olvassa, megtörik, mint aki maga beszél így, ennek az éneknek a szavai által hasonló belső állapotba kerül, mintha saját szavai lennének ...⁷⁶ Ennek megfelelően Atanáz műfajokba osztotta be a zsoltárokat, és minden lehetséges élethelyzet számára kijelöli a megfelelő zsoltárt.⁷⁷

Aki a zsoltárokat imádkozza, egyesül azokkal a sugalmazott szent zsoltárírókkal, akik a zsoltárokat megfogalmazták. Ezért a zsoltárok imádkozása lényegesen hatásosabb, mintha valaki saját imádsága szavaival fordulna Istenhez. Nem szabad elbűvölőbb

⁷⁴ vö. *Atanáz Markellinoszhoz intézett levele*, i.m. 30.§, 46.

⁷⁵ Hasonló gondolatot fejt ki Luther Márton reformátor a Zsoltár könyvéhez írt második bevezetőjében. vö. Luther Márton, *Előszók a Szentírás könyveihez*, Luther Kiadó, Magyarországi Luther szövetség, Budapest 2010, 53.

⁷⁶ vö. *Atanáz Markellinoszhoz intézett levele*, i.m. 11. §. 35.

⁷⁷ vö. *Atanáz Markellinoszhoz intézett levele*, i.m. 15. §. 39.

(5.) ZSOLTÁREXEGÉZIS AZ EGYHÁZATYÁKNÁL

szavakat hozzátenni, „*s ne is próbálja senki a zsoltárversek szavait se megváltoztatni vagy módosítani, hanem olvassa vagy recitálja azokat ki-ki olyan egyszerűen, ahogy azok elhangzottak, hogy azok az emberek, akik ezekkel a műveikkel szolgálatot vállaltak, felismerve bennük a saját szavaikat együtt imádkozzák velünk ezeket.*”⁷⁸ Sőt maga a Szentléleknek, azokat a szavakat, amelyeket a szent férfiak által maga mondott, tudomást kell szereznie és támogatnia a zsoltárimádkozót (Róm 8,26). Ahogyan a szentek élete szentebb, mint a maradék embereké, ezért joggal tartják szavaikat szentebbnek és hatásosabbnak, mint amit mi komponálnánk.⁷⁹

⁷⁸ vö. OROSZ Athanáz, Egy egyházatya használati utasítása ..., 21.

⁷⁹ vö. Atanáz Markellinoszhoz intézett levele, i.m. 31.§, 46.

(6.) 1. Zsolt

Útmutatás a gyümölcsöző életre

6.1. A zsoltár szövege

- (1) Boldog a férfi,
aki nem jár a rosszak tanácsa szerint,
És a bűnösök útján nem áll,
és nem lakik a gúnyolódók gyülekezetében.
- (2) Hanem kedvtelése az Úr törvényében,
és az ő törvényén elmélkedik éjjel és nappal.
- (3) Olyan lesz, mint a vízcsatornánál elültetett fa,
amely meghozza gyümölcsét az ő idejében,
és lombja nem hervad el,
és mindenben sikeres, amit tesz.
- (4) Nem így a gonosz
Hanem olyan, mint a pelyva,
amelyet a szél lebegtet.
- (5) Ezért nem állnak meg a gonoszok az ítéletben
és a bűnösök az igazak gyülekezetében.
- (6) Mert ismeri az Úr az igazak útját,
de a gonoszok útja elvész.

1. vers: a LXX elhagyja a határozott névelőt. Boldog a férfi helyett (אַשְׁרֵי-הָאִישׁ) boldog férfi (μακάριος ἀνὴρ) áll görögül. Hasonló jelenséget találunk még a Zsolt 33,9 és 39,5 versekben. Azonban nem nyom igazán a latban ez a kevés eltérés, hiszen úgy görögül, mint héberül a határozatlan névelő nélkül a szó-

kapcsolatot így lehetne lefordítani: „boldog valaki, aki” ill. „boldog, aki”.⁸⁰

A héber perfektumot (תָּלַךְ) a LXX aorisztosz igeidővel (ἐπορεύθη) adja vissza. A héber perfektum azonban nem jelent feltétlenül igeidőt. Ilyen esetben a cselekvés idejét a görög fordítás a múltba teszi. Ennek ellenére a kijelentést gnomikusan (szállóige módján) kell értelmeznünk.⁸¹ A LXX.D imperfektum–igeidővel fordítja: Boldog ember, aki ... járt (wandelte). Ugyanígy jár el a LXX.Ro is: „n–a umblat”.

2. v. A Tórát (tanítás, utasítás) törvénnyel (ἐν τῷ νόμῳ) fordítja, ahogyan korábban a Pentateuchus fordítói jártak el. A Pentateuchus, Mózes öt könyvének a fordítása megelőzi a zsidó nép többi szent iratának fordítását, és egyben amolyan szótár szerepét töltötte be a későbbi fordításokban.

3. v. A HB folyó partjáról, a LXX vizek kijáratáról, vizek kivezető útjáról⁸² (παρὰ τὰς διεξόδους) beszél. Az út metaforája még hangsúlyozottabb a Septuagintában.⁸³

Az *elhervadni* helyett a LXX lehullani áll, ami szabad és értelem szerinti fordítás, ami érthető a közvetlen szövegösszefüggésből. Máshol az elhervadni (לָבַד n'abel) igét, mint pl. a 36,2–ben pontosabban adja vissza.⁸⁴

5. v. “a gonoszok nem állnak meg az ítéletben” kifejezés fordítása görögül a keresztény hallgató számára áthallást enged meg a feltámadásra: *anasztászontái* (ἀναστήσονται). Tehát nem csoda, hogy az egyházatyák ezt a verset a feltámadásra gondolva ér-

⁸⁰ vö. Eberhard BONS, *Psalmen 1*, 1498.

⁸¹ U.o.

⁸² vö. GYÖKÖSSY A., KAPITÁNYFfy I., TEGYEY I., *Ógörög magyar nagyszótár*, Akadémia kiadó, Budapest 1993, 259.

⁸³ vö. W. MICHAELIS, 'ódós' in ThWNT 5, 1954, 42–118, 112.

⁸⁴ vö. Eberhard BONS, *Psalmen 1*, 1499.

telmezik (pl. Euszebiosz PG 23,79). Hogy már a fordító maga is a test feltámadására gondolt volna, aligha bizonyítható.⁸⁵

A LXX a héber *igazak gyülekezetét* (בְּעֵדָת צְדִיקִים) az igazak tanácsával, határozatával (ἐν βουλῇ δικαίων) adja vissza. Feltételezhetően felcserélte a két hasonló fogalmat (עֵדָה ['edah] és עֵצָה [ecah]). A Pszaltérium fordítója különben soha nem adja vissza a gyülekezetet ilyen módon, és emiatt is a véletlenszerű félreolvasást feltételezhetünk.⁸⁶

A zsoltár a héber ABC első betűjével az áleffal kezdődik és az utolsóval, a tauval fejeződik be. Magába foglalja az ABC egészét, a szavak összességét, vagyis az egész életet. A zsoltár hasonlata emlékeztet az élet fájára a Ter 2,9 fejezetben, és a Biblia utolsó könyvében a Jel 2,7-re.

6.2. A zsoltár irodalmi műfaja

Bölcsességi zsoltár. Nyugodt elmélkedés, biztos kijelentés az ember sorsáról. Az emberi sors egyszerű ellentétekben teljesedik be, mert a szabadság az embereket különböző etikai csoportokba osztja, etikai szférákba, amivel a bölcsességi irodalom foglalkozik. Hogyha a bölcsességi irodalom általában az ész / értelmet szólítja meg, akkor hogyan lépik be ide a törvény? A törvény szervesen hozzátartozik a késői bölcsességi szövegekhez, az ú.n. teológiai bölcsességhez. Aztán a visszafizetés gondolata is jellegetes a klasszikus bölcsességi szövegekben.

De még pontosíthatjuk szövegünk műfaját a bölcsességi irodalmon belül is. Boldogság kijelentéssel van itt dolgunk. Schökel szerint a אֲשֶׁר־יִהְיֶה־אִישׁ kifejezést semmiképp sem valami áldás-

⁸⁵ U.o.

⁸⁶ vö. Eberhard BONS, *Psalmen 1*, 1500.

ként illetve jókívánságként kell értelmezni, hanem inkább úgy, mint valami gratulációt, elismerést.⁸⁷ A boldog-mondások /makarizmusok = makariosz / boldoggá nyilvánítások műfaja gyakori a zsoltárokbán. 26szor fordul elő a kifejezés a Pszaltériumban, szemben a bölcsességi irodalom más könyveiben 10szeri és a HB más részeiben 9szeri előfordulásával.⁸⁸ Gyakran a zsoltárok kezdetén, és a következő főneveket jellemzi: אֲשֶׁר־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־הָאֵשׁ (32,2); אֲשֶׁר־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־הָאֵשׁ; אֲשֶׁר־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־הָאֵשׁ.⁸⁹

Az *'ásré* (אֲשֶׁר־הָאֵשׁ)⁹⁰ terminusnak az etimológiája bizonytalan. Cazalles liturgikus kijelentésnek tartja, és kapcsolata az *'ásár* (boldognak dicsérni) igével arra enged következtetni, hogy a hívők boldogságkeresését fejezi ki. Ez a keresés egybeesett a babiloni száműzetésből való visszatéréssel, vagy egyszerűen a templomba való elzarándokolással. Ez a fajta mozgás a hívő embereket boldoggá teszi. Vannak, akik az אֲשֶׁר־הָאֵשׁ fogalmat az áldott (*bárúk*) szinonimájának tartják. A *bárúk* inkább Istennel kapcsolatos, szakrális és ünnepélyes zöngéje van. Ez a boldogságmondás soha nincs Istennel kapcsolatban. Nem mondja a HB, hogy Isten *'ásré*, boldog. De Izrael boldog, mert Isten kiválasztotta. A boldogság utáni vágy különbözik az áldástól, mert az embernek bizonyos tetteket kell megvalósítania, ennek az állapotnak az eléréséért. A 65,5 szerint Sionba kell zarándokolnia, ahol majd menedékre talál (2,12;

⁸⁷ vö. H-J. KRAUS, I., 2.

⁸⁸ vö. ALONSO SCHÖKEL, 139.

⁸⁹ vö. Magne SEABO, „אֲשֶׁר, pi. glücklich preisen”, in ThHAT, 257–260, 257-8.

⁹⁰ Ez szó 45x fordul elő a HB-ban, és ebből 26x a Pszaltériumban. vö. Magne Seabo, אֲשֶׁר, pi. glücklich preisen, in ThHAT, 257–260, 257-8.

34,9; 84,13), ahol a bűnök megbocsáttatnak (32,1.2.) A deuteronomista szemlélettel összhangban a boldogság Isten kiválasztásának (33,12) és tanításának (94,2) az eredménye. A hívő embernek félnie kell az Istent (112,1; 128,1) Fedhetetlennek kell lennie magatartásának (119,1) a Tórát kell követnie és kerülnie a gonoszok tanácsát. Boldog az, aki figyel a szegényre (106,3) aki fiatal korában Isten ajándékaiként fogadja fiait (127,5) és Isten határozatait megvalósítja a nép ellenségeivel szemben.⁹¹ A zsoltár kezdő versét ezek szerint így lehetne értelemszerűen fordítani: „Milyen boldog is az ember!” Ez a felkiáltás és megállapítás a bölcsességi költeményekben érdekes módon a prófétai dorgáló szavak helyébe lépett.⁹²

6.3. Keletkezése

Egy késői zsoltárral van dolgunk, amelyet bevezetőként írtak a zsoltáros könyvhöz. Jeromos a Zsolt 1-t „praefatio Spiritus Sancti”-nak nevezte.⁹³

6.4. A zsoltár magyarázata

Felszíni struktúra: Az igazat a zsoltár három negatív és egy pozitív állítással ábrázolja, és ebből származik jóléte, amelyet egy növények világából vett kép mutat be. A gonosz egy asszimetrikus helyet foglal el, mivel csak az ő végső sorsáról beszél a zsoltáros, míg magatartása és életvitele csak feltételezés szintjén marad. A végét a két ellentét szimmetriája jellemzi, de Isten közbelépése aztán ismét aszimmetriát hoz létre az igaz javára. Az ellen-

⁹¹ Henri CAZALLES, „אֲשֶׁר־é” in TDOT I., 1977, 446.

⁹² vö. H-J. KRAUS, I., 3.

⁹³ vö. ALONSO SCHÖKEL, *I Salmi I.*, 141.

(6.) 1. ZSOLT

tétek rámutatnak a két útnak, a két sorsnak és viselkedésnek a kimenetelére. Az ellentétek között fennálló aszimmetria rámutat a szerző elsődleges érdekére: bemutatni az igazat, és a gonosz csak kontraszt személyként szerepel. Így a Zsolt 1 arculata sajátos más szentírási szövegekkel összehasonlítva: Pl. a Péld 4,10–19.

1–2 vv.	A
3 v.	B
4 v.	B'
5v.	A

Mélyebb struktúra:

Jelentéstani vizsgálat segítségével több tengelyt lehet megkülönböztetni:

Stabilitás / instabilitás tengelye: föld / szél; a szél = terméketlenség, a föld a vízzel = termékenység. A terméketlen és ingadozó gonoszokat szembeállítja a zsoltár a termékeny és szilárdan álló igazakkal. A szél sodorta pelyva és a vízzel rendelkező földbe ültetett fa. Így a Tóra olyan, mint az állandó víz, amely termékenyvé tesz a maga jelenlétével.

A második tengely az időre vonatkozik. *Ciklikusság és linearitás tengelye:* A ciklusok: nappal és éjszaka, az évszakok; lineáris a kimenetel. Gyümölcs meghozatala a maga IDEJÉBEN, azaz a végső ítéletben. A széltől sodorva lenni = elveszni, eltűnni.

A mozgás tengelye: nem jár, nem áll, nem lakik / elfújva lenni, nem maradni állva.

A több és az egy tengelye: gonoszok / igaz a zsoltár kezdetén, a zsoltár végén gonoszok / igazak.

Az 1–2 versekben található negatív és pozitív kijelentések a tökéletes meghatározásnak a módja.

–1– A negatív rész felsorolja, hogy kikkel ne érintkezzék az igaz: a gonoszokkal; a bűnösökkel és a gúnyolókkal. Az utolsó kifejezés azt az embert jelenti, aki másokat megvet magasabb rendű érzésből kifolyólag, és másokat kibeszél magabiztossággal, nem tart tiszteletben sem értékeket, sem személyeket. Cinikusoknak is lehetne fordítani, persze nem a filozófusok iskolájára vonatkoztatva. A gonoszok nem egy egyszerű sokaságot alkotnak, hanem egy húron pendülő csoportot. Ezt sugallja a gonoszok tanácsa és a gúnyolódok összejövele. Mintegy a strukturális bűnről is beszél a zsoltár: A rossz túl nyúlhat az egyénen, másokat is bűnre csábíthat. A strukturális bűn akkor jelenik meg: *„amikor az egyéni bűnök összeadódnak, megszilárdulnak a társadalomban, és másokat is bevonnak a bűnbe. Ilyen lehet például a tartós előítélet, a rasszizmus, a megfőjtő kamatszédés, a gyermekellenes korszellem, a tartósan rossz munkamorál vagy adómorál, a szexuális lazaság, a bebetonozott kizsákmányolás, az öngyilkos életvitel mintája és még folytathatnánk a sort.”*⁹⁴

Az út, mozgást, ugyanakkor magatartást és viselkedést is jelent. A járni, állni és ülni igék emlékeztetnek a MTörv 6,7 versére, ahol ugyancsak előfordulnak ezek az igék: ülsz, jársz, kelsz.⁹⁵

Ahogyan a gonoszok kategóriájának három fokozata van, azok, akik a rosszat javasolják, akik vétkeznek, és akik kitartanak makacsul a rosszban, ehhez hasonlóan az igazaknak is három fokozata van: akik még az igaz élet kezdetén vannak, akik jó felé

⁹⁴ vö. PAPP Miklós, *A strukturális bűn álnok hálója*, Új Ember Hetilap, 2014. 05. 18.

⁹⁵ vö. F.–L. HOSSFELD – E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 47.

haladnak, és a tökéletesek. Feltételesen a verseket így lehetne parafrazeálni: Boldog a férfi, aki nem követi a gonoszok tanácsát, de kitart az igazak tanácsában; aki nem álldogál a bűnösök útján, de kitart a jó gyakorlásában; nem ül a gúnyolódók padjára, hanem kitart a törvény hiteles tanításában.

–2– Második rész.

A Tóra eredetileg tanítást, irányítást, útmutatást jelent. Később Isten akarátát is jelenti, amely szóban nyilvánul meg, és az embernek adatik. Aztán szinte önálló valósággá tud válni. Egy olyan kikristályosodott 'corpus'-t jelent, amelyet tekintéllyel tovább lehet adni. Az 1. zsolt keletkezésének idejében a Tóra már kanonikus szövegtest volt. Ezt bizonyítják Báruk és Sirák Fia.

A *hefec* tetszés, ízlés, vágy: a törvényt nem úgy értelmezi a szerző, mint valami kívülről az emberre helyezett dolgot, amely őt korlátozza, amely megköti a szabadságát, hanem a Tóra egy bensőségessé tett valóság, amelyet szeret.

Azt, amit a Józs 1,8-ban olvasunk, közel áll a Zsolt 1-hez. Amit az elbeszélő Józsuének ajánl, mint vezetőnek és Mózes utódának, a 1. zsoltárban minden ember számára egyetemesen fel van ajánlva.

יְהִי כְּנֶגֶד יְהוָה = A *haga* igét általában elmélkedéssel fordítjuk. Elsődleges jelentése valójában a következő: „nyöszörög, rőfög, suttog, beszél. Kifejezi az oroslán bögését, a galamb turbékolását, az ember nyögdécselését. Csak másodlagos jelentése alapján lehet „kifejezni”, „beszélni”, vagy még továbbá menve „elmélkedni” „álmodni”, „képzelné” szavakkal fordítani. Így azonban már nagyon eltávolodtunk az első – nyilvánvaló és közvetlen – jelentéstől. Az elmélkedés soha sem elvont, mindig cselekvést feltételez: ki kell nyitni Jahve Tóráját, áhítva szeretett Tóráját, és nappal és éjjel

*suttogni kell a szöveget. Nem keleti túlzásról van szó, valóban a Tóra szüntelen suttogásáról, még alvás, evés és utazás közben is.*⁹⁶

Ez az ige és az időmeghatározás: nappal és éjjel, szintén emlékeztet a MTörv 6 „Jahve Tórája saját Tórává válik, az ember Tórájává. Olyan, mint saját halálunk és újjászületésünk a szeretet fényében: Az ember Jahve Tórájává változott, és nem tehet mást, éjjel-nappal suttogja. Nem esik nehezére, önként teszi, hiszen Isten szeretete uralja őt teljesen.”⁹⁷A Bibliából örökölt módszerek „azt szolgálják, hogy elválaszthatatlanul összekössék az embert JHVH Tórájával. Hogy birtokba vegyék, hogy összenőjön velük. Ez történik a jeruzsálemi teológiai iskolákban, a jesivákban, ahol a bibliai hagyományokat gyakorolják. A jesiva több, mint egy egyetemi előadóterem, olyan mint egy „csatamező, ahol mindenki tizenhat, tizennyolc órán keresztül nem egyszerűen suttogja, hanem izgatottan kiabálja a maga Tóráját, amit nehezen tudunk elképzelni, ha nem hallottuk soha. Ezzel a módszerrel a tanuló nagyon gyorsan megtanulja kívülről a szöveget, így számára Jahve Tórája sajátjává lesz, élete nem téveszt célt, állandó lelki ébersége már rögeszmévé alakul.”⁹⁸

A 3. vers leírja a Tóra szerint alakított életnek az eredményét: Olyan az igaz, mint a vízzel öntözött talajba ültetett fa: gyümölcsöt ad a maga idejében, és a lombozata sem hervad el. A biblia-olvasó számára Ez 47,12 verse jut eszébe, amit a próféta a végső időkről hirdet, a Tóra útmutatását követő emberben megvalósul. Benne mintegy formát ölt az az üzenet, hogy „Isten igaz”⁹⁹ és nem feledkezik meg azokról, akik törvényes szerint élnek. „A

⁹⁶ Garcia M. COLOMBAS, *A Szentírás olvasása, A lectio divina*, Bencés lelkeségi sorozat, Pannonhalma 2006, 119.

⁹⁷ Garcia M. COLOMBAS, 119–120.

⁹⁸ Garcia M. COLOMBAS, 120.

⁹⁹ vö. F.–L. HOSSFELD – E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 48.

(6.) 1. ZSOLT

folyó mentén, mindkét parton mindenfajta gyümölcsfa nő, amelyeknek lombja nem hull le, s gyümölcse nem fogy el: minden hónapban friss gyümölcsöt hoznak, mert vizük a szentélyből fakad. Gyümölcsük eledelül, lombjuk pedig orvosságul szolgál." A gyümölcs / lombozat mind az 1. zsoltárban, mind Ez 47,12-ben nem külső ajándék, mint a karácsonyfa díszei és szaloncukrai, hanem magából a fából nőnek ki. A Tóra olyan, mint a víz, amely megöntözi a talajt, a gyümölcsfa körül, az ember feladata magába szívni és felhasználni.

A 4. versben nem találunk részletes párhuzamot a gonoszoknál az igaz ember vegetálásához hasonlóan. Csak a gonoszok végzetéről van szó. A pelyva mindig negatív fogalom. Elfúja a gonoszokat a szél, mint a pelyvát. A szél nem bántja mélyen a talajban gyökerező fát, csak azokat, akik szándékosan pelyvává váltak.

Az 5. versben a szerző átugrik a végidőre. A gonoszok nem maradnak állva. Az ártatlannak a magatartása. Itt a kettős kép második része jön be: a bűnösöknek nem lesz részük az igazak gyülekezetében, mert az igazak immár egy közösséget alkotnak, amely Isten színe előtt, a „bíráson” történik. A tagadás alanyai is megváltoznak: az 1. versben az igaz került a gonoszok társaságát, most a gonoszok nem tudnak belépni az igazak gyülekezetébe. Már késő, már nincs többé a megtérés órája, hanem elérkezett az ítélet kimondásának az órája. A Bölcsesség könyve így képzei a végső ítéletet:

4,20–5,1 „Reszketve jelennek meg számot adni bűneikről, és gaztetteik vádlóként lépnek fel ellenük. Akkor az igaz teljes biztonsággal áll szemben azokkal, akik sanyargatták, és lebecsülték fáradozását.”

Mindenkinek meg kell jelennie az ítéleten. Az igaz áll, vele szemben a gonoszok eltűnnek, mint a pelyva. A pelyva is a végső betakarítással kapcsolatos. A termés helyett, csak a pelyva szerepe jut neki, amit a gonoszok éltvitele eredményez, az a szél elsodorja, semmi nem marad belőlük.

A 6. és egyben az utolsó vers zárja a zsoltárt, és Isten különleges közbelépéséről tudósít. Az ellentétek közötti aszimmetria gondosan van kidolgozva. A vers első részében az Úr cselekszik, ő az alany, és a cselekvés tárgya az út; a vers második rész alanya az út. Ez talán azt akarja kihangsúlyozni, hogy az igaz életének sikere az Úrtól függ, míg a gonosz elbukása magatartásának és cselekedeteinek immanens következménye. A szöveget kiegészítve mondhatjuk, hogy az Úr érdekelt és nem érdekelt; törődik és nem törődik; gondoskodik és elhanyagol. אבד = eltévedni, elveszni, nem lenni többé. A seolnak egyik szinonimája az *ʾābaddôn* אַבְדֹּן (Zsolt 88,12) elveszés / elpusztulás. „Az Isten ismeri az igazak útját.” A 2a-ban a *hefēc* és a 6a-ban a *jáddá* igék érzelmi tartalommal telített szavak. Az igaz magatartása lehetővé teszi Isten számára, hogy megismerje az embert, azaz, hogy közösségben éljen vele. A *jáda*’ (ismerni) igén így átragyog a szövetség intimitása is (vö. Jer 31,34). A 6a vers ismerni igéje participiumban áll, ami a folyamatosságot hangsúlyozza. Tehát Isten már most ismeri az igazat, ez nem a jövő titka. „Ő már most ismeri, ami majd az igazak számára csak később lesz nyilvánvaló. Isten állandó figyelemmel van a hozzá ragaszkodók sorsa iránt, még a látszat ellenére is.”¹⁰⁰

Tehát visszatérve a makarizmus (μακάριος) értelmére, valóban lehet gratulálni annak az embernek, aki megszabadul az el-

¹⁰⁰ vö. Simon T. LÁSZLÓ, *Hozzatok szavakat magatokkal, Közelítések a zsoltárokhoz*, L’Harmattan – Budapest, 2007, 82.

veszéstől, a törvény fölött való elmélkedésnek köszönhetően; Ha az ember fáradozik az Úr törvényében, akkor az Úr is törődik és gondoskodik az ő sorsáról. A gonoszok útja elvész. Ez a megállapításnak arra kell motiválnia a zsoltár imádkozóját, hogy válassza az igazak útját, akarjon azon járni, élete legyen a Tóra megvalósítása. Az igazságosság útján a Pszaltérium valóságos útmutató.¹⁰¹

6.5. A Zsolt 1, mint a zsoltáros könyv bevezetője

A zsoltárkutatás egyet ért abban, hogy ez a zsoltár késői, és azzal a céllal lett megírva, hogy legyen belépőkapu¹⁰² a zsoltároskönyvbe.¹⁰³ Éppen ezért érdemes megvizsgálni értékét a szövegösszefüggésben. Nem tematikus, hanem inkább hermeneutikai bevezető a zsoltárokba (Wilson, 201)¹⁰⁴ Ezért nem is keltezhetjük korai időkre. Jer 17-ben olvasható vallomás több témájával érintkezik. A legtöbb kutató a zsoltárt tartja későbbinek. A zsoltár „Sitz im Leben”-je nem a templomi istentisztelet, még akkor sem, ha néhány fogalom érintkezik a kultusz szókincsével.¹⁰⁵ Hasonló elismerő gratulációnak, elismerésnek a helye a politikai életben és a bölcsességi írásokban keresendő. Az ilyen jellegű írások a címzetteket meg akarják nyerni a király iránti töretlen hűség, vagy egy bizonyos életforma számára.¹⁰⁶ A zsoltár útmutató akar lenni a rossztól és a gonoszoktól veszélyeztetett életúton.¹⁰⁷

¹⁰¹ vö. F.–L. HOSSFELD – E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 49.

¹⁰² vö. Romano GUARDINI, *A zsoltárok bölcsessége*, 1999, 19.

¹⁰³ Vö. RAVASI, 70. A szerző Romano Guardinit idézi.

¹⁰⁴ vö. Simon T. LÁSZLÓ, *Hozzatok szavakat magatokkal*, 76.

¹⁰⁵ vö. H.–J. Karus, I., 3.

¹⁰⁶ F.–L. HOSSFELD – E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 1993, 45.

¹⁰⁷ F.–L. HOSSFELD – E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 46.

6.5. A ZSOLT 1, MINT A ZSOLTÁROS KÖNYV BEVEZETŐJE

„Mi lenne jobb kezdete a zsoltárok könyvének ennél a próféciánál, ennél a dicséretnél, amely a tökéletes embernek szól az Úrral való kapcsolatában”. (Órigenész)

„A 1. zsoltár az alap, amely az egész zsoltáros könyv épületét fenntartja. ... Az első zsoltár a hajó gerince, a test szíve. Dávid mintegy beszél az igaz vallás harcosaival az előttük álló nehézségekről és megmérhetetlen édességéről és a zsákmányról, hogy az áldás reményében el tudják viselni zúgolódás nélkül ennek az életnek a szenvedéseit.” (Nagy Szent Baszileosz)

„Fenséges zsoltár a zsoltáros könyv kezdetén: kifejezi a boldogság reményét, az ítélet fenyegetését, és az ígéretet, hogy Isten titkaiba vagyunk beavatva” (Hyppolitus)

„A sportesemény előtt be kell mutatni a jutalmat. Ezt teszi az első zsoltár. A jutalom bősége még jobban lelkesíti a versenyzőket.” (Szent Ambrus)

–2– Fontos egy kis figyelmet szentelni az ú.n. *makarizmusokra*:. A görög makarizō = gratulálni, kifejezni elismerésünk. Gratulálni kifejezhet egy kívánságot pl. a születésnapon; lehet egy elismerő megállapítás kifejezője: boldog lehetsz, mert megvalósítottad. Mind a két értelemben egy értékítéletet jelent. Tehát a makarizmus nem egy parancs, nem is egy kérés. A Zsolt 1-ben a makarizmus = érték-megállapítás. Kerülni a bűnösök útját, és elmélkedni az Úr törvénye felett értékes dolog. Az egész zsoltáros könyv valamilyen szinten bennfoglaltatik ebben a kezdeti és programszerű megállapításban.

(6.) 1. ZSOLT

„Minden ember vágyik a boldogságra. Ezért az első zsoltár élénk tárja azt, aki valóban boldog”. (Euszebiosz)

„Az erényes élet vége a boldogság. Valóban csak Isten boldog, ahogyan 1Tim 6,15 mondja: ... Az emberek közül pedig az boldog, aki Istenhez lesz hasonló a vele való közösség és a benne való részesedés által.” (Nüsszai Sz. Gergely)

„Az Isten az igazi áldás és jutalom. Semmi más nem tesz igaz-zá, semmilyen javadalom, még az egészség sem.” (Nagy Sz. Baszileosz)

–3– **Bölcsességi zsoltár.** Érdekes, hogy kifejezetten beszél a Tóráról, de nem tesz említést a prófétákról. Azzal lehet magyarázni, hogy ez a zsoltár nem orákulum meghallgatásába akar bevezetni, hanem abba a feladatkörbe és tevékenységbe, amelyre az ember hivatott, hogy magáévá tegye a Tórát. Nem hiányoznak a zsoltárok közül a prófétai jellegű zsoltárok sem. Viszont az orákulum, a prófétai beszéd nem más, mint Isten emberhez idézett szava, a zsoltárok meg az ember szava, amelyet Istenhez intéz.

6.6. A zsoltár keresztény alkalmazása

Szent Jusztinosz azt a más ókeresztény íróknál is megjelenő véleményt képviselte, hogy az 1. és 2. zsoltárokat együtt kell olvasni: az első ugyanis a Tórát a második pedig a Messiást ábrázolja. Hilarius és Heszükhiosz egyként imádkozta és magyarázta a két első zsoltárt.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Orosz Athanáz, Egy egyházatya használati utasítása a zsoltároskönyvhöz a hetvenes Bibliában, in szerk. u.ő., *Hetvenes–Bibliás és patrisztikus tanulmányok*, Nyíregyháza 2004, 10.

A Zsolt 1 keresztény alkalmazásánál kiindulhatunk Jn 14,6-ból: „Én vagyok az út”. A törvény felett való elmélkedés helyét átveszi a Krisztus életén való elmélkedés. Életprogramjában megtaláljuk a boldogságokat / makarizmusokat. Ennek kiegészítéseként megemlíti még: Mt 7,13 „széles az út amely a pusztulásba visz... és szoros az út, amely az életre vezet”.

A gonoszok olyanok, mint a pelyva. Talán erre emlékeztet Keresztelő Sz. János mondása Lk 3,17-ben (Szórólapátja kezében van és megtisztítja szérűjét. A búzát összegyűjti a magtárjába, a pelyvát pedig olthatatlan tűzzel elégeti); a csúfolódókra szintén Lk 6,25-ben találunk utalást (Jaj, nektek, akik most nevettek, mert majd gyászoltok és sírtok).

A zsoltár összefoglalja a tökéletes szövetség útját és célját, amit csak Jézus Krisztus valósított meg a maga legmagasabb formájában. Mennyei Atyja akarátának a teljesítése az ő élete és öröme (Jn 4,34; Zsid 10,7). Csak őt lehet igazán igaznak nevezni (ApCsel 3,14; 1Pt 3,18; 1Jn 2,1). Jézus útját az Atya igazolta isteni módon a feltámadással és azáltal, hogy őt tette meg a világ bírójának. Így a keresztény szemlélheti Jézusban a felülmúlhatatlan Igazat. Tőle hallja ezt is: „Boldog, aki hallgatja az Isten Igéjét és meg is valósítja azt.” Az 1. zsoltár a vízpartjára ültetett gyümölcsfa és a szélben elsodort pelyva hatékony képével bátorítás lehet az Újszövetség szerinti imádkozónak, hogy ragaszkodjék az egyetlen és igazi élethez. Belekapcsolódik az egyetlen és igaz életbe, és így hozzájárul Isten népe vitalitásáról adott tanúságtételhez és annak növeléséhez.¹⁰⁹

Szent Ágoston a boldog emberben magát az Úr Jézust, az Istenembert látja. A Septuaginta olvasata alapján (ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν (1,1) és a Vulgata a „in throno pestilentiae”. A pestis

¹⁰⁹ vö. Alfons DEISSLER, I Salmi, 26–27.

(6.) 1. ZSOLT

képét több dologra alkalmazza. Az uralomvágy a pestishez hasonlóan minden embert megkísért. Az uralkodási vágy mélyen az emberben van. De a pestishez hasonlóan könnyen elterjednek a tévtanításokat is.¹¹⁰

Nem is lenne Ágoston, ha nem térne ki a törvény problémájára. Úgy oldja meg Pál apostol törvénnyel szembeni kritikáját, hogy felfigyel a kifejezések pontosítására: Nem mindegy törvény alatt, vagy törvényben lenni.

Éjjel és nappal elmélkedni, jelentheti az első örömben s második szenvedések közepette elmélkedni.

Vízfolyás = bölcsesség mellé ültetni. De jelentheti a Szentlelket.

A szél = a gőg szele.

Amit az Úr nem ismer, elvész, amit meg ismer, megmarad: Isten tudásához a létezés kapcsolódik a nemtudáshoz a nemlétezése.¹¹¹

¹¹⁰ Szent Ágoston, Zsoltármagyarázatok I., 7–8.

¹¹¹ Ágoston, 10.

(7.) 2. Zsolt

7.1. A zsoltár szövege

- (1) Miért csődültek a népek,
és gondolnak hiábavalót a nemzetek,
- (2) összeállnak a föld királyai,
és együtt tanakodnak a fejedelmek
Az Úr és fölKentje ellen?
- (3) Szakítsuk szét köteleiket,
s vessük le magunkról bilincseiket!
- (4) Az égben trónoló nevet,
az Úr gúnyolódik rajtuk,
- (5) Akkor beszél hozzájuk haragjában,
és hevében megrettentí őket:
- (6) Hisz én iktattam be királyomat Sionon,
az én szent hegyemen. –
- (7) Hadd adok hírt a végzésről!
Az Úr szólt hozzám:
„Fiam vagy, ma szültelek téged.”
- (8) Kérj tőlem, s majd adok nemzeteket birtokodul
s tulajdonodul a földnek végeit;
- (9) Majd megtöröd őket vaspálcával,
mint fazekas edényt szétzúzod őket!
- (10) Most tehát királyok, térjeteK észre,
okuljatok, földnek bírái;
- (11) Szolgáljátok az Urat félelemben
és ujjongjátok remegés között.

(7.) 2. ZSOLT

- (12) Hódoljatok neki¹¹²,
nehogy haragudjék és elvesznének az úton;
Mert kevés híján felgyúl haragja.
Boldogok mind, akik benne keresnek menedéket.

1. vers: A héber (össze) „csődülni”-t (שָׁרַף) a LXX a früásszó (φρυάσσω) igével adja vissza, ami még másik két alkalommal olvasható a Septuagintában (2Makk 7,34; 3Makk 2,2) és jelentése: öntelten, büszkén viselkedni. A főnév, öntelt és büszke viselkedés (φρυαγμα) Alexandriai Philón Ter 27,40 verséhez írt kommentárában az iga lerázását jelenti.¹¹³

2. vers: összeállnak (συνύγω) Ugyanezzel az igével Mt 22,34 feltehetőleg a 2. Zsolt^{LXX} tesz utalást.

7. vers: a Septuagintában kétszer is előfordul az Úr (küriosz) fogalom:

„Hadd adok hírt az Úr végzéséről,
az Úr szólt hozzám:
'fiam vagy, ma szültelek téged'.”

Gyakori interpretációs jelenség a LXX-ban ez a fajta eljárás. Hasonlóan jár el Iz 9,4LXX is, hozzáadja az egyértelműsítés kedvéért az Úr (Küriosz) istennevet.¹¹⁴ A két istennevet Küroszi Teodorétosz szentháromságosan értelmezi. „Egymás után két személyre emlékeztet. Az első személy az Úré, a második Krisztusé.”¹¹⁵

¹¹² Szó szerint: Csókoljátok meg lábát. vö. ALONSO SCHÖKEL, 157. A Magyar zsidó fordításban: “Hódoljatok a fiúnak, nehogy haragudjék ....”

¹¹³ vö. E. BONS, Psalm 2, in LXX.D.E II., 1500–2, 1500.

¹¹⁴ vö. OLÁH Zoltán, *Izajás messiásszövegeinek ...*, 2016, 133.

¹¹⁵ vö. Küroszi Theodorétosz, PG 80, 877, E. BONS, Psalm 2, in LXX.D.E II., 1501 görög szövege szerint saját fordításom.

9. vers: Amolyan oximoron¹¹⁶ jön létre azáltal, hogy a Septuaginta–fordító a héber összetörni (רָאָה ra'ah) igét legeltetni igével adja vissza. Hogyan lehetséges ez a fordítás: Egyrészt a héber szöveg szintjén formai szempontból a legeltetni és megtörni (összetörni) könnyen felcserélhetőek. Másrészt a bot is a pásztori feladatra emlékeztethette a fordítót, akárcsak Mik 5,5; 7,14 versekben.¹¹⁷ Ezért olvassuk a LXX–tükröző KNV–ban: „kormányozod őket vasvesszővel.”

12. vers: a TM–ban az út jelző nélkül áll. A LXX 'igaz útról' beszél. Ezzel a Septuaginta szövege még szorosabbra fűzi a kapcsolatot, ami már héber szövegben megfigyelhető az 1. és 2. zsoltárok között.¹¹⁸

7.2 Egy vagy két zsoltár?

Az ApCsel 13,33. vers egyik érdekes szövegvariánsa, a Nestle–Aland Novum Testamentumban 1175 számmal jelölt 11. századi kézirat a Pszaltérium 2. zsoltárát *első zsoltárnak* (tó protó) nevezi. Ez azt is jelzi, hogy valamikor az 1. zsoltárt amolyan bevezetőnek (prooimion–nak) tartották, és nem számozták.¹¹⁹ Több egyházatyá a 2. zsoltárt első zsoltárként jelöli meg, mint pl. Órigenész, Hillarius, Pszeudo-Jeromos. Aztán a 2. Zsolt végén megismétlődik az első zsolt 1. versének gondolata: „boldog az ember...” és „boldogok mind, akik hozzá menekülnek

¹¹⁶ „Látszólag egymást kizáró fogalmak összekötése mint retorikai és stílusalakzat (pl. keserédes, élőhalott)” Tóthfalusi István, Idegenszó–tár, Tinta kiadó, Budapest 2004, 675.

¹¹⁷ vö. WILHELM G., Der Hirt mit dem eisernen Zepter. Überlegungen zu Psalm II 9, VT 27,1977, 196–204, 202.

¹¹⁸ vö. E. BONS, Psalm 2, in LXX.D.E II., 1500–2, 1502.

¹¹⁹ vö. Hans–Joachim KRAUS, *Psalmen I*, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1972, 2.

(7.) 2. ZSOLT

...” Így a két vers (1,1–2,12) keretet alkot a két zsoltár szövege körül, akárcsak egy zsoltár lenne.

Valószínűnek látszik az a megoldás, hogy az 1. zsolt szerzője a 2. zsoltár elé helyezte a bevezetőjét, anélkül, hogy megváltoztatta volna a 2. zsoltár számozását és szövegét. Felhasznált egy nagyon elterjedt bibliai jelenséget, a hozzátoldást a 2. Zsolt végén. Ez biztosan szándékosan történt, és jelentős a zsoltár értelmezése szempontjából. Arra kényszerít, bennünket, hogy a két zsoltárt nézzük egymással összefüggésben. Néhány ige- és témabeli megfelelés a két zsoltárban különös jelentőséget ölt magára.

- Tanács vagy összeesküvés eltérő fogalmakkal 1,1 // 2,2
- Elmélkedni, célba venni, rossz szándékkal vadászni
valakire: ugyanaz az ige hagah 1,2 // 2,1
- Gúnyolódók és Isten nevetése: 1,1 // 2,4
- Tóra és végzés: 1,2 // 2,7.
- A végső elveszés *derek abad*: 1,6 // 2,12.

Mondhatnánk, hogy a 2. zsoltár konkrétan bemutatja azt, amiről az első általánosságban beszél. Az igaz az Isten kegyelméből uralkodó király, a gonoszok pedig a népek, amelyek felláznak; a király kitart Isten végzései mellett, és Isten őt Sion hegyén megszilárdítja. De a két zsoltár közötti kapcsolatot nem kell részleteiben is keresni, hiszen a 2. zsolt már egy létező szöveg volt, amikor az első a Pszaltérium bevezetőjeként megfogalmazták, és így meg van a maga sajátos arculata.¹²⁰

¹²⁰ vö. ALONSO SCHÖKEL, I., 161–162.

–2– A zsoltár műfaja és keletzése

A kutatók nagy része egyet ért abban, hogy ez a zsoltár királyi zsoltár, ami egy trónralépést idéz fel. Más zsoltár „családokkal” összehasonlítva a királyi zsoltárok kitűnnek a maguk változatosságuk és sajátosságaik miatt. Ez a zsoltár a maga egyediségével vonzza az olvasót.¹²¹ Ha az ú.n. királyi zsoltárokat összehasonlítjuk, két csoportot különböztethetünk meg a király személyét illetően. Az egyik csoportban a király Isten szolgája és minta izraelita (20; 21; 72). A másik csoport (2; 45; 110) a királyt majd isteni szférába helyezi, Isten teljhatalmat ad neki. A két csoport közötti különbségre keletkezéstörténettel is lehetne válaszolni. Mivel a 2. zsoltárban egy JHVH és felkentje elleni nemzetközi lázadás képeit találjuk, és feltételezi a 89. zsoltárt (a különösen kapcsolódó szakaszok: 2,6–7 és 89,27–28). Mivel ebben az időben már nem volt király Jeruzsálemben, a zsoltár mindenképp messiási. Azaz Isten jövőbeli felkentjéről énekel a szerző. A zsoltár *Sitz im Leben*–je a fogság utáni elnyomott közösség nem a diadalmaskodó felsőbbbsége, hanem a közösség vágyakozik az Isten adta új királyság után.¹²²

7.3. Irodalmi elemzés

7.3.1. Az intézmény szintjén:

A zsoltáros felhasználja az akkori politikai és társadalmi élet vazallusi¹²³ intézményét, a szuverén és a vazallus királyok kapcso-

¹²¹ vö. ALONSO SCHÖKEL, I., 162.

¹²² E. ZENGER, I., 48–49.

¹²³ A vasallus szó kelta eredetű a latinban: vasallus, népies formája vassus szóból ered. Jelentése: szolga, hívő, követő. vö. TÓTHFALUSI István, *Ide-*

latát. Egy szuverén király, aki politikailag és katonailag nagyobb, kinevez, beiktat, vagy megerősít neki alárendelt királyokat, mint vazallusokat, így biztosítja a rendet és a szuverén hatalmat.

Az ókori Közel-Kelet világából vannak írásos emlékek a vazallusi kapcsolatokról:

A hittita Musil II. ezt írja az amoreus Duppi-Tesub királlyal kötött szerződés szövegébe: „Királlyá neveztelek ki atyád utóda-ként, és testvéreidet, nővéreidet és az amoreusok földjét esküvel neked vettem alá.”¹²⁴ Továbbá a vazallusi szerződéseknek van egy az istenek világára vonatkozó része is: Ninlil istennő így beszél Assurbanipálhoz, Asszíria királyához (Kr. e. 7. sz.)

*„Ne félj Assurbanipál! Amit mondok, bekövetkezik, én teljesítem számodra. Uralmadat gyakorlod négy nyelv népe felett ...” Az iegen királyok öszeesküsznek: „Rajta, lázadjunk fel Assurbanipál elen ...” Ninlil válaszol: „Feldöntöm az idegen királyokat, iga alá hajtom őket, béklyókba szorítom lábaikat.”*¹²⁵

Izraelben nem találunk ilyen részletes példát. Nechó fáraó leteszi Joachászt és Eljakimot (Jojakim) teszi helyébe királlyá. Nebukadnezár, Babilon királya elhurcolja Jojakimot Jeruzsálemből és helyébe Cidkiját teszi királlyá. Ezek a példák szemléltetik, hogy mélyen benne gyökerezett a vazallusi intézmény gondolata az ókori Közel-keleti világ gondolkodásában. Izraelben nem találunk kifejezett hierarchikus vazallusságot, mégis vannak a Bibliában is a királynak alattvalói, akik a kormányzásban neki segítenek, és akik engedelmességgel tartoznak neki. Itt a tekintély átadása a lényeges vonás, és ez segít a 2. zsoltár megértésében.

genszó-tár, Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára, Tinta kiadó Budapest, 2004, 944.

¹²⁴ vö. ALONSO SCHÖKEL, I., 162.

¹²⁵ vö. ANET 451A.

A Ter 41,40 bemutatja, hogy miként nézett ki az alattvaló és szuverén ura közötti tekintély kérdése:

Te állsz majd házam élén. Egész népem köteles engedelmeskedni parancsodnak és én csak a trónommal foglak megelőzni. 41. vers. ... ezennel Egyiptom egész földje felé rendellek... 42. vers Aztán a fáraó levette gyűrűjét az ujjáról, és József ujjára húzta, bíbor ruhába öltöztette és aranyláncot akasztott a nyakába.

Tehát az átadott tekintély, amit egy vazallus vagy a király hivatalnoka kap, ismert a Szentírásban. A szuverén király kinevez egy vazallus királyt átadva neki egy bizonyos területen vagy városon a saját tekintélyét. A szuverén király tekintélye garantálja vazallus királyának tekintélyét. De gyakran előfordul a vazallus királyok lázadása a szuverén király ellen. Ilyen esetekben a király közbelép, megerősíti a kinevezéseit, megfenyegeti vagy megbünteti a lázadókat, megkövetelve tőlük az alávetést. Gyakran egy rivális birodalom szuverén királyának biztatására fognak össze és lázadnak fel a vazallus királyok.

7.3.2. A Zsoltár vallási háttere

Minden király Isten kegyelméből lett az. Izrael gondolkodásában JHVH az egész világ felett uralkodik, ő rendel királlyá és ő tesz le királyokat. Kiválasztotta Dávidot, és sok idegen királyt neki alárendelt, az ő vazallusává tett. Ha ezek a királyok Dávid ellen fellázadnak, olyan mintha maga JHVH ellen lázadnának fel, aki tetterősen közbelépik. A 2. zsoltár Izraelnek ezt a gondolatvilágát tükrözi: ilyen logika szerint olvasva a zsoltárt, az egyes versek logikusabban állnak egymás után. Több szentírási szöveggel lehet alátámasztani ezt az Izraelita mentalitást:¹²⁶

¹²⁶ vö. ALONSO SCHÖKEL, I., 164.

A Kr. e. 8. század második felében (735–2) Szíria és Efraim királyai felvonulnak Jeruzsálembe Acház király ellen. Acház királyt le akarják tenni trónjáról, és helyébe egy velük szövetező királyt szeretnének trónra léptetni. Iz 7,6 „Foglaljuk el, és tegyük meg királlyá Tabeel fiát”. Ezt a dávidi dinasztia elleni összefogást az Úr nem hagyja jóvá, megakadályozza. „Nem lesz, nem következik be. Szamária Efraim feje, és Szíria feje Damaszkusz marad”, így bennfoglaltan Jeruzsálem Júda feje marad. Ez a szöveg kifejezi, hogy JHVH dönt a királyok és uralkodók felett. Nem az ember feladata őket megváltoztatni.¹²⁷

Amikor az Asszíria okozta veszedelem egyre közeledik, akkor az Úr megmagyarázza a legfelső tekintély elvét Iz 14,24–27 szakaszban:

(24) Megesküdött a Seregek Ura, mondván: Valóban úgy lesz, ahogy elgondoltam, s ahogy elhatároztam, úgy történik. (26) Ez az a határozat, amelyet hoztam az egész föld ellen. És ez az a kéz, amelyet kinyújtottam minden nemzet ellen. (27) Ha a Seregek Ura elhatároz valamit, ki merészné azt megghiúsítani? S ha ő kinyújtja kezét, ki tudná elfordítani?

Isten úgy döntött, hogy Júdát Asszíria vazallusává teszi. A tekintély elve azonban változatlan marad.

Jer 27,5–8.11

Most ezeket az országokat mind Nebukadnezárnak, Babilon királyának a kezébe adtam, aki az én szolgám; még a vadállatokat is neki adtam, hogy őt szolgálják.

¹²⁷ vö. OLÁH Zoltán, Izajás messiáaszövegeinek ..., 2016, 41.

[Valóban, neki szolgál majd minden nép; sőt, fiának és unokájának is mindaddig, amíg el nem jön az ő országának ideje is, amikor hatalmas nemzetek és nagy királyok őt is szolgáságra vetik.]

Amelyik nemzet és ország nem hódol meg Nebukadnezárnak, Babilon királyának, és nem hajtja nyakát Babilon királyának igájába, azt karddal, éhínséggel és döghalállal sújtom – mondja az Úr –, amíg csak kezébe nem adom őket. Azt a nemzetet azonban, amely Babilon királyának igájába hajtja nyakát, és meghódol neki, azt békén hagyom országában – mondja az Úr –, hogy művelje és lakják benne.”

Isten a szuverén uralkodó, és Nebukadnezár az ő vazallusa, és a többi királyok Isten vazallusának, ebben az esetben Nebukadnezárnak a vazallusai.

7.3.3. Tekintély és elnyomás

A 2. zsolt egy olyan szemléletet emel ki, amely megzavarja a mai erőszakra érzékeny olvasót. A tekintély tényén van a hangsúly, de nem beszél arról, hogy hogyan működik ez a tekintély. A királytól nem kéri ez a zsoltár, hogy igazságosan kormányozzon, és ez a zsoltárt sebezhetővé teszi a kritikák előtt. Hogyan lehet védeni Isten tekintélyével egy olyan királyt, akinek nincs gondja az igazságra és a jogra. A király tekintélye és hatalma Isten hatalmának és tekintélyének részese. Ha valaki fellázad a király ellen, akkor Isten ellen lázad.

Erre azzal szoktak válaszolni, hogy Isten uralma garantálja, hogy ez az uralkodás ne zsarnokoskodás, hanem igazságos uralkodás legyen.

Másrészt ennek a zsoltárnak a jelentőségét is korlátoznunk kell, és el kell ismernünk, hogy kiegészítésre szorul, mint Zsolt 45,5; 72; Iz 11,3–5. Az igazságszolgáltatás kérheti a gonoszok

megbüntetését; ám a 2. zsolt nem tartja bűnösnek a vazallusokat, ezért fontos, hogy az 1. zsoltár fényében olvassuk. Isten, aki kivezette Izrael fiait Egyiptomból, a szolgaság házából, hogyan szentesítheti most a vazallusságot? Az alávetettek számára csak egyetlen egy lehetőség marad: elfogadni a vazallusi állapotot.

7.4. A zsoltár átfogó magyarázata

A 2. Zsoltár drámai feszültségében több téma koncentráldik, amelyeket csak részben érintettünk eddig.

A zsoltáros különböző személyeknek adja át a szót, néha idéz mások beszédeiből. Egy névtelen „ÉN” közrefogja az egész költeményt. Ez a hang *ex abrupto*, hirtelen, váratlanul érkezik, és a lázadókról beszél egyes szám 3. személyben; egy retorikai kérdéssel kezdi, ami csodálkozást, megütközést¹²⁸ fejez ki, a méltatlankodás és a megvetés keveréke. A lázadóknak nincs igazuk és nem lesz sikerük. Az első közbelépéssel ez a hang megadja az egész zsoltár olvasásához a kulcsot; Ez a kulcs: az égi szuverén uralkodó, és az ő földi vazallusa: az Úr ellen és felkentje (messiása) ellen. Nyomban következik a lázadók harci kiáltása, és erre az uralkodó fenyegető, ellenállást nem tűrő válasza. Az uralkodó megvető nevetése erős fenyegetésbe csap át. Semmi bevezető nélkül a messiást halljuk beszélni, aki idézi a beiktatása napján neki adott ígéret szavait: szavak, amelyek létrehoznak, ígérnek, és amelyek megmaradnak erejükben. Aztán ismét szóra jelentkezik a névtelen hang, és miután a fogalmak és a helyzet tisztázódott és kiértékelődött Isten megítélése szerint, most ő szólítja meg a lázadókat. Ultimátumot ad nekik: vagy a megadás vagy a halál.

¹²⁸ vö. SZABÓ Mária, *A zsoltárok kincsei, Zsoltárfordítás nyelvi-filológiai jegyzetekkel*, Szent Jeromos Kiadó Budapest, 19.

A zsoltár időrendi inverziója sokban hozzájárul a drámaisághoz. Az események logikus sorrendje a következő kellene, hogy legyen:

- A király választása: 7b–8;
- Az alattvalók lázadása: 1–3;
- Az Úr reakciója a lázadásra, 4–6;
- Ultimátum 10–11.

A zsoltár lázadással kezdődik, és lázadással fejeződik be. Az ultimátum függőben hagyja az egész kimenetelét. A probléma megoldása a zsoltáron kívül marad.

Mit tartalmaz ez a zsoltár? Imádság, könyörgés vagy csupán egy meditáció? Vagy vigasztalás a krízis pillanatokhoz?

7.5. A király személyének azonosítása

Melyik királyra utal a 2. Zsolt?

–a– Izrael történelmének egyik királyára, egy konkrét történelmi személyre, akárcsak Dávid vagy Hiszkija, vagy bármelyik másik király?

Egy udvari hiperbolát / túlzást használ a zsoltár. Pl. amikor Dávid királysága eléri a föld határait, akkor a királyság nagyságát akarja kifejezni, de nem kell szó szerint értelmezni. Így a lázadók nemzetközi koalíciója is csak egy hiperbola, akkor is, ha lehet valami történelmi alapja ennek a lázadásnak. Isten Dávid királynak nagy *birodalmat* ígér és ellenségeit kezébe adja. Dávid elfoglalja Filiszteát, Damaszkuszt, Edomot és Moábot. Egy figyelemre méltó *birodalom*, de távolról sem hasonlítható össze Asszíriával, Babilonnal, vagy Egyiptommal. Aztán már Salamon idejében kezd a dávidi birodalom területileg kisebbedni, addig, míg ketté nem szakad az ország, és jelentéktelen királysággá nem válnak.

(7.) 2. ZSOLT

Az előbbiekből arra következtethetünk, hogy a 2. zsolt nem utalhat egy konkrét történelmi helyzetre, akkor sem, ha benne Izrael bizonyos vágyai, illúziói kifejezést is nyernek, kontrasztban a történelmi valósággal. Akik egy történelmi személlyel azonosítják a Messiást, a 2. zsoldárt a 10. vagy a késő fogság előtti időszakra, vagy a fogság utánra datálják.¹²⁹

–b– a 2. Zsoldár az **eljövendő Messiásról** beszél, Dávid várt leszármazottjáról.

Tehát a zsoldár akkor keletezett, amikor a messiásvárás kikristályosodott Izraelben. Így a zsoldár egy vágnak és reménynek szimbolikus kifejezője a történelmi adatok idealizált átváltoztatásával. Így a zsoldár viszonylag késői.

Izrael elveszett, mint királyság, és egyre kezd megerősödni a próféták ígérete alapján az a remény, hogy Isten ismét helyreállítja a dávidi királyságot, amelynek élén az ő felkentje, a Messiás fog uralkodni, aki majd még egy dicsőségesebb jövőt fog majd felállítani.¹³⁰

Iz 11,10

Azon a napon az Izáj gyökeréből támadt sarj zászlóként áll majd a népek előtt. Keresni fogják a pogány nemzetek, és dicsőséges lesz a nyugvóhelye.

Ez 37,22

Egy néppé teszem őket országomban, és Izrael hegyein egy király fogja kormányozni őket, és nem alkotnak többé két népet, és nem oszlanak többé két országra.

¹²⁹ vö. ALONSO SCHÖKEL, I., 168.

¹³⁰ vö. ALONSO SCHÖKEL, I., 169.

Ám 9,11

Azon a napon felállítom Dávid roskadozó sátrát, repedéseit kijavítom, romjait felépítem, helyreállítom, hogy olyan legyen, mint hajdanában volt.

A világ fejedelmeinek összefogása Isten választottja ellen egy késői gondolat a fogság utáni korból. Tehát valószínű, hogy a zsoltár késői, és már megírásakor az eljövendő Messiásra utal, a remény képies nyelvezetével, amely jellegzetessége az eszkatológus és apokaliptikus szövegeknek. A szerző felhasználta a királyi himnusz régi szerkezetét és egy prófétai – eszkatológus zsoltárt írt az eljövendő Dávidról.¹³¹

A zsoltár akkor keletkezett, amikor Izrael megaláztatásban nem volt önálló királyság, hanem csak egy kis perzsa provincia.

7.6. Exegézis

⁽¹⁾ *Miért csödültek a népek, és gondolnak hiábavalót a nemzetek,*

⁽²⁾ *összeállnak a föld királyai, és együtt tanakodnak a fejedelmek
Az Úr és fölkentje ellen?*

Az első vers igéi ironikusak: csödülnek, hiábavalót tervezgetni, szó szerint bukást tervezgetni. Már jó előre üres mormogásnak nyilvánítja az első vers a királyok suttogását, tervezgetését.

Az Úr és fölkentje ellen! Nem lehet az Urat és a Fölkentjét elválasztani. Aki a fölkentje ellen lázad, az maga az Úr ellen lázad. A királyok összefognak két személy ellen. Nem akarják a fölkentet királynak. De összeesküvésük már születésekor halálra van ítélve.

¹³¹ vö. A. DEISSELER, 28.

Emlékeztet Lk 19 14. és 27. versekre: Nem akarjuk királynak ezt .... És az én ellenségeimet, akik nem akarták, hogy királyuk legyenek vezessétek ide és öljétek meg előttem.

Messias: מָשִׁיחַ Gyakran használja a Biblia az Úr felkentje kifejezést konkrét történelmi királyokra, mint pl. Saulra.

⁽³⁾ *Szakítsuk szét köteleiket, s vessük le magunkról bilincseiket!*

⁽⁴⁾ *Az égben trónoló nevet, az Úr gúnyolódik rajtuk,*

Ez a vers kétértelmű. Általában a szabadság megszerzését jelöli a kötelek és a bilincsek levetése. Valami pozitív jelentéssel bír. Itt azonban az ige megválasztása inkább Izrael lázadásait idézi emlékezetünkbe. Így a 3. vers nem a szabadulást, hanem lázadást jelent az Úr ellen. A Targum már így fordítja ezeket a sorokat: *Lázadás az Úr ellen, és harc az ő felkentje ellen.*

Az 1–4 vers képei leginkább a nagy egyiptomi és mezopotámiai birodalmak uralkodóinak képes beszédét idézi fel. A nagy király a teremtő isten nevében gyakorolja a többi népek feletti uralmát. A király a teremtő istenség helyettese a földön, és a vazallus királyok mintegy kötéllel kötődnek hozzá. A király feladata vigyázni a népek közötti rendre, hogy azok együttélése rendezett legyen. Ahol a teremtő isten helyettese uralkodik, ott rend van a világban, az már kozmosz. Ha azonban ez a rend sérül, a világrendet a káosz hullámverései fenyegetik. A 2. zsoltárban Isten nevetéssel és megvetéssel válaszol a felkelésre, akárcsak a Babel tornyának építésekor (Ter 11,1–9).¹³²

⁽⁵⁾ *Akkor beszél hozzájuk haragjában, és hevében megrettentí öket:*

⁽⁶⁾ *„Hisz én iktattam be királyomat Sionon, az én szent hegyemen.”*

¹³² vö. ZENGER, I., 1993, 50–51.

Két szakaszban reagál az Úr. Az első: nevet, kineveti a királyok hiábavaló terveit, aztán haragra lobbán. A nevetés azt jellemzi, aki kormányoz és parancsol. A harag az ítélet kezdetét jelöli.

A 6. vers arra a történelmi eseményre utal, amikor az Úr cselekedett: én iktattam – királyomat – szent hegyemen.

⁽⁷⁾ *Hadd adok hírt a végzésről! Az Úr szólt hozzám:*
„Fiam vagy, ma szültelek téged. ⁽⁸⁾ Kérj tőlem, s majd adok
nemzetekeket birtokodul s tulajdonodul a földnek végeit; ⁽⁹⁾ Majd
megtöröd őket vaspálcával, mint fazekas edényt szétzúzod őket!

Itt olyan, mintha a király kibontaná királyi kinevezésének bulláját, vagy mintha azt fejből idézné.

A Zsolt 89,27–28–ban is hasonló beszámolót találunk:

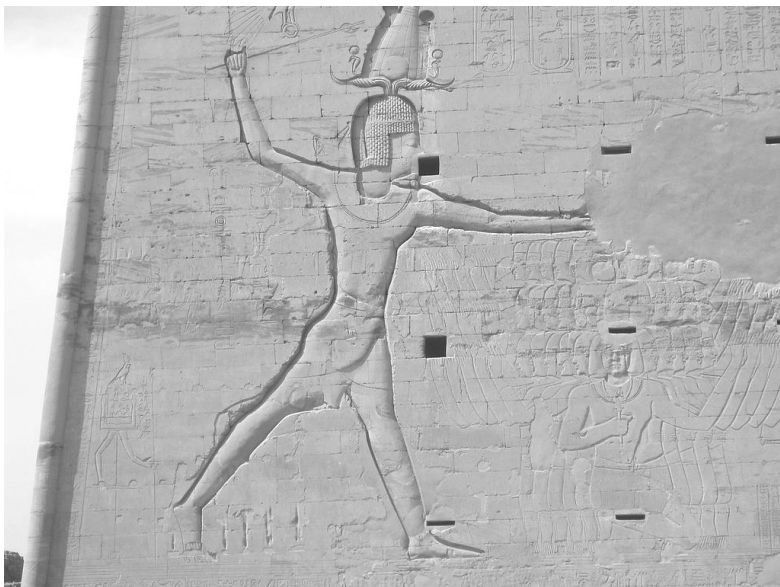
„Kezét kinyújtom a tengerig, jobbját kiterjesztem a folyamokig.
Így szólít majd engem: Atyám vagy, Istenem és üdvöm sziklája!”

A felkent egyben Isten fiává lesz abban a pillanatban, amikor megkapja királyi kinevezését. A hivatalba való beiktatását mint misztikus nemzést és újjászületést értelmezi. Ez teszi képessé a Messiást, hogy a világrendnek érvényt szerezzen. Megkapja az egész föld feletti uralmat. Ez logikus következménye az „istenfiúságának”. Ahogyan a Messiás uralkodik, nagyban az egyiptomi hellenista királyok uralmának képi ábrázolására emlékeztet. Egyiptom királya az idegen népek felett lengeti a vasbuzogányát. Ez a majdnem szentségi jelleggel rendelkező képnek meg kellene valósítania a megjelenített gondolatot. A királynak el kell üznie a káoszt, és a kozmoszt védelmeznie.¹³³ A lenti kép XIII. Ptole-

¹³³ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen I.*, 50–51.

(7.) 2. ZSOLT

maioszt (Kr. e. 80–58, 55–51 között uralkodott)¹³⁴ ábrázolja, amint vaspálcával uralkodik a népek felett.

135

⁽¹⁰⁾ *Most tehát királyok, térjetek észre, okuljatok, földnek bírái;*

⁽¹¹⁾ *Szolgálatok az Urat félelemben és ujjongatok remegés kö*

¹³⁴ FREVEL szerint XII. Ptolemaiosz Neosz Dionüsziosznak uralkodását egy három éves trónfosztás szakította meg: 80–58 és 55–51 között uralkodott. vö. Chr. FREVEL, *Grundriss der Geschichte Israels*, in E. ZENGER t.k., *Einleitung in das AT*, 701–870, ⁸2012, 828.

¹³⁵ vö. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_pharaohs

zött. ⁽¹²⁾ Hódoljatok neki¹³⁶, nehogy haragudjék és elvesznének az úton; Mert kevés híján felgyúl haragja. Boldogok mind, akik benne keresnek menedéket.

A zsoltáros anonim hangja ismét megragadja a szót, hogy egy ellenállást nem tűrő ultimátumot adjon. A bölcsességre való felhívásról van szó, hogy legyenek ésszerűek, és tanuljanak másoktól, vagy az ideig tartó büntetésekből. A hatalmasabbak nem zavarását manapság a politikai realizmus bölcs választásának tartanánk. A zsoltáros meghívása „bottal” párosul. A szuverén hatalom hírnöke, akinek nem kell beszélnie a király értékeiről, országaról, fenyegető tekintélyének erejét lóbálja. Ezeknek a verseknek 4 igéje ellentétben áll a kezdő versek négy igéjével:

*Háborognak // legyetek bölcsék
Hiú terveket kovácsolnak // intselek benneteket
Fölkelnek // Szolgálatok az Úrnak örvendezve
Összeesküsznek // csókolják meg a lábát rettegéssel.¹³⁷*

12. vers „elvesznének az úton” kifejezés az alávetés klasszikus gesztusa, amely az ókori Közel-Keleten és a Bibliában gyakori.

Ezek a versek talán annak a szerkesztőnek a hozzátoldása, aki az 1. zsoltárt az egész Pszaltérium elejére helyezte, hogy legyen a zsoltárok kapubejárata. Azáltal, hogy összekapcsolta a két zsoltárt, ezt a bejáratot kettős kapuval látta el. A népek és vezetőik választással szembesülnek. Vagy elfogadják Isten uralmát, amit felkentje valósít meg, szolgálnak az Isten akarta rendnek, vagy félniük haragjának ítéletétől.

¹³⁶ Szó szerint: Csókoljátok meg lábát. vö. ALONSO SCHÖKEL, 157. A Magyar zsidó fordításban: “Hódoljatok a fiúnak, nehogy haragudjék ....”

¹³⁷ vö. ALONSO SCHÖKEL, 1992, 176.

Hasonló zsoltárok a 43. és a 83. A 43. zsoltárban a királyok Jeruzsálem elleni szövetséget hoznak létre az Úr városa ellen. A támadás csak az Úron csapódik le, mert a földi uralkodót meg sem említi. A 83. zsolt is egy nemzetközi összefogásról számol be, azzal a céllal, hogy Izraelt megsemmisítse, és ebben a zsoltárban sem szerepel a földi király.

7.7. A 2. Zsolt keresztény alkalmazása

ApCsel 4,25–26 a Zsolt 2,1 verset idézi:

²⁵Szolgádnak, Dávid atyánknak szájával ezt mondtad a Szentlélek által: Miért háborognak a nemzetek, a népek miért kovácsolnak hiú terveket? ²⁶A föld királyai fölkelnek, nagyjai összeesküsznek az Úr és az ő Fölkentje ellen. ²⁷Mert valóban összefogott ebben a városban Heródes és Poncius Pilátus a pogányokkal és Izrael népével fölkent, szent szolgád, Jézus ellen, ²⁸hogy végrehajtsák azt, amit hatalmad és akaratod előre elhatározott. ²⁹

ApCsel 13,33 idézi a Zsolt 2,7 alkalmazva Krisztus feltámadására. Zsid 2,7 és 5,5 ismét a Zsolt 2,7 idézi, amit Jézus isteni fiúságára és papságára alkalmaz. Jel 2,26–27 idézi a 2,8–9: A feltámadt Úr tekintélyt és kormánypalcát ad, „ugyanazt, amelyet én az Atyától kaptam”. Az *uralkodni fogsz* ige által a LXX-t követi.

²⁶A győztesnek, aki mindvégig kitart tetteimben, hatalmat adok a népek fölött. ²⁷Vaspalcával fogja kormányozni, és mint cserépedényeket, összetöri őket.

Jel 12,5 *Fiút szült, fiúgyermeket, aki majd vaspalcával kormányozza mind a nemzeteket. Gyermekeit elragadták Istenhez és az ő trónjához. Jel 19,15 Szájából éles kard tör elő, hogy lesújtson a nemzetekre. Vasvesszővel kormányozza majd őket, és tapossa a*

mindenható Isten haragja tüzes borának sajtóját. A Góg és Magóg perikópára is utal (Ez 38–39).

Jézus megkeresztelkedésének elbeszéléseiben áthallások vannak a Zsolt 2,7 verssel, amikor az Atya kijelenti: „Ez az én szeretett Fiam” (Mt 3,12)

Az Újszövetség népének még inkább, mint az ószövetségének a 2. zsoltár a hit nagy bizonyosságát fejezi ki, hogy Isten történelemre vonatkozó terve, amely Jézus Krisztusban érte el a csúcst, győzelmesen meg fog valósulni.¹³⁸

A 2. zsoltár az egyházatyák értelmezésében

Az első zsoltár a gonoszok témájával zárul, a második zsoltár hasonlóan kezdődik, mintegy arra tanít, hogy a gonoszok előre bejelentett végzete vár a királyokra és az uralkodókra, a zsidókra és a népekre, akik fellázadnak az Üdvözítő ellen.¹³⁹

Az 1. zsoltár buzdít a gonosztól való elszakadásra, és a jóban való megérkezésre és amennyiben lehetséges az Istenhez való hasonlításra. A második zsoltár, amely előre meghirdeti az evangélium misztériumát, az elsőhöz kapcsolódik, azért hogy bűn nélkül tudjunk élni. Következésképpen, az első zsoltár mintegy a másodiknak a felirata, mivel ez a második arról beszél, akit megszülettek a test által ma értünk. Azokról beszél ez a zsoltár, akik nincsenek a király fennhatósága alatt, akiket azért sorolnak a népek közé, mert nem Istennek szolgáltak. Ezek a maguk törvénye alapján éltek, vagy inkább semmilyen törvény nélkül, mivel nem fogadták el az isteni törvényt, és saját nyakukból kivetették a jármot. A járom ebben a zsoltárban az isteni parancsot jelenti. A

¹³⁸ vö. DEISSLER, 30.

¹³⁹ vö. THEODORET OF CYR, Commentary on the Psalms, 2,1. in Psalms 1–50, ed. Craig A., Blaissing and Carmen S. Hardin, 12.

vasvessző a megváltoztathatatlan erő szimbóluma, amely szétveri azt, ami földből és agyagból készült, és tiszta természetté változtatta őket, azt tanítva, hogy a benne bízó egyedül áldott.

Krisztus ellenzésének örültsége: Annak ellenére, hogy összeesküdtek ellene és gyalázatos tervet szőttek az Úr halálára, terveik megsemmisültek, mivel képtelenek voltak elfelejtetni azt, akit keresztre feszítettek: harmadnapra feltámadt, és a világot birtokába vette.¹⁴⁰ Sajnos Szent Atanáz is antijudaista módon értelmezi: A 2. zsoltárban pl. a zsidók összeesküvését előre látván így énekel: Miért háborodtak fel a pogányok, miért terveztek a népek hiúságokat? Fölálltak a föld királyai, a fejedelmek egybegyűltek az Úr ellen és az ő fölkentje ellen.”¹⁴¹ „Ha a zsidók által az Üdvözítő ellen szőtt összeesküvést akarod szidni, ott van a 2. zsoltár.”¹⁴²

Szent Ágoston így értelmezi Isten haragját:

„Az Úr Isten haragját és dühét azonban nem az elme fölháborodásának kell érteni, hanem erőnek, amellyel nagyon igazságosan büntet, és a maga szolgálatába hajtja az egész teremtetést. Főként azt kell szem előtt tartanunk, ami Salamonnál áll írva: „Te pedig, erőnek uralkodója, nyugalommal ítélsz, és nagy tisztelettel irányítasz minket” (Bölcs 12,18). Isten haragja tehát az a felindulás, amely az Isten törvényét ismerő lélekben támad, amikor látja, hogy a bűnös megszegi a törvényt; az igaz lelkek ezen felindulása által ugyanis sok minden elnyeri a büntetését. Ámbár

¹⁴⁰ Psalms 1–50, 12.

¹⁴¹ Szentek között élő Atanáz atyánknak, Alexandria érsekének Markellinoszhoz intézett levele a zsoltárok értelmezéséről, Migne Ptrologia Graeca (PG 27,12–45). Orosz Athanáz fordítása, in u.ő. Hetvenes–Bibliás ..., 32.

¹⁴² vö. Szentek között élő Atanáz atyánknak ..., 39.

*Isten haragját helyesen érthetjük az elme elsötétedésének is, ami azokat éri, akik áthágják Isten törvényét.*¹⁴³

A 7. vers kap a legtöbb figyelmet az egyházatyák írásaiban. Ennek kapcsán megkülönböztetik a Fiú örök születését az időbeli születésétől.¹⁴⁴

Annak köszönhetően, hogy az egyházatyák a krisztusesemény fényében olvassák ezt a zsoltárt, a 9. vers erőszakos képét is megszelídítik. Azért töri össze a népeket a Messiás, hogy ők is örökségévé váljanak, vallja Órigenész, és idézi a Zsolt 50(51),17. versét: „...a megtört és aláztos szívet az Isten, nem veti¹⁴⁵ meg.” Izajás 65,14 „Sírni fogtok lelketek megtörtsége miatt” idézettel pedig arra a következtetésre jut, hogy az emberben van egy lélek, amit össze kell törni, ahhoz hogy Istennek áldozat legyen.¹⁴⁶

Mopszvesztai Theodórosz szerint a vasvesszővel agyagedények módjára összetört népek képében a Messiásnak nem a pusztító, hanem az újraformáló ereje mutatkozik meg. A keresztséggel szemlélteti ezt: a megkeresztelt leveti a régi embert, és az újat, Krisztust ölti magára. Ha egy edény nem akar engedelmeskedni a fazekas kezének, még mielőtt kiszáradna és megkeményedne, visszateszi a korongra és újra formálja.¹⁴⁷

¹⁴³ Szent ÁGOSTON, Zsoltármagyarázatok, I., 1–60, KPI Pálos Könyvtár Budapest, 2015.

¹⁴⁴ vö. ALONOSO SCHÖKEL, I., 1993, 179.

¹⁴⁵ A LXX eltérően a TM-től Istenről nem egyes szám 2., hanem 3. személyben beszél.

¹⁴⁶ vö. CRAIG A. t.k., *Psalms 1–50*, ACCS VII, InterVarsity Press, Downers Grove IL, 2008, 16–17.

¹⁴⁷ *Commentary on Psalms*, 2,9, CCL 88A:16. CRAIG A. t.k., *Psalms 1–50*, 16 szerint idézem.

(8.) 8. Zsoltár

„Mi az ember, hogy megemlékezel róla”

¹(A karvezetőnek, Gát szerint – Dávid zsoltára.)

²Uram, mi Urunk,

milyen csodálatos széles e világon a te neved!

Fenséged az egekig magasztalja

³*a gyermekek és a kicsinyek ajka.*

Védőbástyát emeltél elleneid ellen,

hogy elhallgattasd az ellenszegülőt és a lázadót.

⁴*Bámulom az eget, kezed művét,*

a holdat és a csillagokat, amelyeket te alkottál.

⁵*Mi az ember, hogy megemlékezel róla,*

az ember fia, hogy gondot viselsz rá?

⁶*Majdnem isteni lénnyé titted,*

dicsőséggel és fönnséggel koronáztad.

⁷*Hatalmat adtál neki kezed műve fölött,*

mindent lába alá vetettél:

⁸*minden juhot és barmot, a mezők vadjait,*

⁹*az ég madarait s a tenger halait,*

mindent, ami a tengerek ösvényén kering,

¹⁰Uram, mi Urunk,

milyen csodálatos széles e világon a te neved!

8.1. A zsoltár szövegéről

Ismét a Septuagintára szentelünk nagyobb figyelmet, hiszen az egyházban használt zsoltárfordítások egy része ezt az ősi fordítást tükrözi, és a Vulgata Pszaltérimát követve KNV is.

Már a zsoltár feliratának modern fordításában nagy eltérések észlelhetők. *Gát szerint* (SzIT) vagy a *szőlőprések dallama* (KNV) szerint. A KNV a Septuagintát követi: ὡπὲρ τῶν ληνῶν. A héber *'al haggittit* a Midrás Tehillim szerint is a szőlőprésekből származtatható kifejezés.¹⁴⁸ Ám a *vég felé*, vagy a *végre irányulva* helyett, a szokásos *karvezetőnek* szót használja.

2. vers: A fenséged (גִּדְּלוֹת) szót a LXX μεγαλοπρέπεια = nagylelkűség, bőkezűség¹⁴⁹ fogalmával adja vissza. Ezzel Isten fenségét kapcsolatba hozza Isten adományaival.

8.2. A 8. Zsoltár keletkezése és felépítése

Az ADONEu (mi Urunk) szó a fogság utáni időkben gyakori, a zsoltár keletkezését mindenképp a második templom, a perzsa illetve a kora hellenista korra keltezhetjük. A zsoltár témaköre felidézi a HB első teremtmény-elbeszélését, aminek keletkezési ideje szintén a közvetlen a babiloni fogság utáni korban keresendő. A papi teológiának a terméke, amely a Kr. e. 5. században élhette virágkorát. Ezeket előre bocsátva egyetérthetünk Zenger következő meglátásával: „a zsoltár szellemi hazájaként” valószínűleg a fogság utáni idők elején tevékenykedő papok és bölcsek körei jöhetnek számításba.”¹⁵⁰

¹⁴⁸ vö. E. BONS, Psalm 8, in LXX.D.E., 1515–17, 1515.

¹⁴⁹ vö. GYÖKÖSY A. t.k., Ógörög–magyar szótár, 654.

¹⁵⁰ E. ZENGER, *Die Nacht wird leuchten wie der Tag. Psalmenauslegungen*, Herderverlag, Freiburg i. B. 1997, 204–205.

A zsoltárt az egyéni dicsőítő énekek csoportjába sorolja a kutatók többsége, állítja Božo Luić.¹⁵¹ A műfajjal kapcsolatban azonban sok olyan kérdés merül fel, amelyek ezt a többségi véleményt megkérdőjelezhetik. Egyes kommentárok – mint pl. H.–J. Kraus – figyelmeztetnek a zsoltár egyéb elemeire, melyek a panaszdalokra és a hálaadó énekekre, valamint a bölcsességi irodalomra jellemzőek. Ez utóbbi jellemzője a kérdés–válasz stílus; az ember összehasonlítása az Istennel; az állatvilág listaszerű felsorolása; a világrend gondolata.¹⁵² A dicsőítő ének fő jellemzői mellett ezek is jelen vannak a 8. zsoltárban.¹⁵³

E. Zengerrel hadd idézzünk fel néhány szempontot, amelyek konkrétabban szemléltetik a helyzetet: A zsoltár nehezen sorolható be valamelyik klasszikus zsoltárműfajba. Annak ellenére, hogy a himnusz műfaj jellegzetességei, mint felszólítás Isten dicsőítésére, a mert (ki), mint a himnusz bevezetője, Isten nagyságának ábrázolása egyes szám 3. személyben hiányzanak, másrészt félreismerhetetlenek a himnusz jellemzői. A 2c–9 szakasz Isten teremtetői tevékenységét nem egyszeri, hálaénekekre jellemző módon mutatja be, hanem folyamatos eseményként, tevékenységként, ami inkább a himnuszokra jellemző.¹⁵⁴

Magát a zsoltárt refrén keretezi (*inklúzió*), az elején a 2c és a végén (10. vers). Az inklúzió arra a valós lehetőségre utal, hogy a zsoltárt a liturgiában himnuszként alkalmazták. Azok, akik tartanak egyéni hálaadás műfaja mellett, úgy gondolják, hogy ez a himnuszokra jellemző keret akkor került a zsoltár elejére és vé-

¹⁵¹ vö. Božo LUIĆ, *A Biblia alapkérdése: Mi az ember? A 8. zsoltár egzisztenciális és teológiai elemzése*, in szerk. BENYIK György, *Zsoltárok, himnuszok, imádságok*, JatPress Szeged, 2009, 35–51, 36.

¹⁵² vö. F.–L. HOSSFELD, E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 77.

¹⁵³ V.ö. H.–J. KRAUS, *Psalmen I. köt.*, 66.

¹⁵⁴ vö. F.–L. HOSSFELD, E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 77.

gére, amikor kultikus használatba vették, és a himnuszok jellemzőivel látták el. „Habár bizonytalan, hogy a zsoltár eredetileg valamilyen kapcsolatban volt-e a kultusszal, a cím (1. sor) arra utal, hogy az izraeli istentisztelet folyamán, a templomban rendszeresen alkalmazhatták.”¹⁵⁵

A fentiekben említett 2c bővítményen és a zsoltár inklúzióján kívül meg kell említeni még egy kérdést. E. Zenger úgy véli, hogy a 3. vers is bővítmény, mely később keletkezett, voltaképpen a „szenvető és üldözött közösség helyzetének zsoltárba illesztésével”, ahol a gyermekek és a kicsinyek, akik e szerző szerint Izraelt jelképezik, Isten erejének földi jeleivé válnak.¹⁵⁶

Ami pedig a zsoltár tartalmát és felépítését illeti, hangsúlyozni kell, hogy a zsoltár középpontjában a következő kérdés áll: **mi az ember?** E kérdést Istennek a neve által megnyilvánuló földi jelenlétéhez fűződő nagyságának szélesebb keretei közé helyezték. Másrészt pedig, az ekképpen feltett kérdésből következik az ember Isten fenséges „keze művének” keretein belüli kicsinységének tudata, mely egyúttal fokozódik mindazzal, ami az ember gondjaira és törődésére lett bízva. Az ember nagyságát és értelmét Istentől kapja, amit aztán az összes többi, gondjaira bízott teremtmény felé továbbít.

¹⁵⁵ P. C. CRAIGIE, i.m.???, 107. Božo LUIĆ, *A Biblia alapkérdése: Mi az ember?...*, 37 nyomán idézem. Sajnos hiányosan adta meg a bibliográfiai adatokat ehhez az idézethez.

¹⁵⁶ F.–L. HOSSFELD, E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 79. A szerző a *gyermekek és csecsemők* kifejezést metaforaként alkalmazza a szenvedő és védtelen emberekre, amit szerinte három területen lehet figyelembe venni: a) a háború és az ellenséges katonák minden brutalitásának, illetve a nép mély nyomorának leírásakor (Isám 15,3; 22,11; Jer 44,7); b) Sión szenvedő leányának gyermekei megtestesítik a fogság nyomorúságát (Siral 2,11; 4,4);

Magát a zsoltárt felépítése szerint minden további nélkül úgy szemlélhetjük, hogy felfigyelünk annak bizonyos elemeire, melyek meghatározott ritmusban ismétlődnek: Isten neve dicséretének inklúziója, majd a világmindenség – ember és az ember – világmindenség szószerkezetek váltakozása, végül ismét Isten neve dicséretének záró inklúziója. A fent vázolt felépítés alapján látható, hogy a középpontban az ember áll, a világmindenséggel körülvéve, a teljes keret pedig valójában a tisztelet és a dicsőség, mely betölti amint a mennyet, úgy a földet is.¹⁵⁷

2. a sor	inklúzió: a Név dicsérete
2.b–5. sorok	világmindenség – <i>ember</i>
6. – 9. sorok	<i>ember</i> – világmindenség
10. sor	inklúzió: a Név dicsérete

Másrészt bár E. Zenger szintén két részre osztja a zsoltárt, de ő másként tagolja: A zsoltárnak – szerinte – szintén volna inklúziója, ám ő a zsoltárban – mint azt már említettem – olyan bővítmenyeket lát, melyek a későbbi feldolgozás során kerültek oda. Mindezt tiszteletben tartva, ő a két részt úgy jelöli, mint kérdést: 4–6. v. és feleletet: 7–9. v. „Az ily módon történő két részre osztást a jelentéstani szerkezeti jelek is megerősítik. Mind a két szövegrész bevezetőjében ott van a 'kezed művét/kezed műve'.”¹⁵⁸

¹⁵⁷ G. RAVASI, *Il libro dei Salmi*, vol. 1–50, 187. Ravasi figyelmeztet azokra a szerzőkre, akik a zsoltár ezen elemeit figyelmen kívül hagyják. Sőt azt mondják, hogy «Ebben a lírában felsejlik egy jól felépített diptichon: 2b–5 sorok és a 6–9 sorok.» Ravasi a következő szerkezetet javasolja: Inklúzió, A. Az első kozmikus látvány: Isten mindenhatósága és az ember (2b–5 sor). B. Második kozmikus látvány: az emberi képesség és Isten (6–9. v.). Inklúzió.

¹⁵⁸ E. ZENGER, *Die Nacht wird leuchten wie der Tag*, 204–205.

8.3. A zsoltár egzegetikai elemzése

A zsoltárt az Isten nevéhez ünnepélyes módon intézett inklúzió keretezi. A zsoltáros az Úr (JHVH) dicséretét énekeli meg, aki a „mi Urunk”, és egyben az egész világot betöltő név. Világos, hogy az inklúzióban található alapvető teológiai gondolat éppen Isten nevének fogalmára vonatkozik. Amennyiben az Úr (JHVH) egyben ADONenu (a mi Urunk) is, ezzel azt akarják kifejezni, hogy az Úr Izrael uralkodója, és egyúttal az egész teremtett világ Ura,¹⁵⁹ hiszen az ADONenu a királyt illető megszólítás volt, és egyes zsoltárokból az Úr valóban királyként jelenik meg (*vö. Zsolt 97*). Ebből következik, hogy a 8. zsoltárban elsősorban nem a „teremtmények dicsőségéről, hanem Izrael uralkodójának dicsőségéről van szó, aki az egész teremtett világ uralkodója.”¹⁶⁰ A teremtmények dicsősége és nagysága kétségkívül a Teremtőjük dicsőségéből és nagyságából következik. Ez abból is megfigyelhető, hogy az Úr neve (*Sem*) betölti az egész földet. Úgy tűnik, a költő az Úr fenségét ADONenu (a mi Urunk) inkább különleges nagyság és a dicsőség (*adír*) kifejezésekként domborítja ki, úgy mutatván be Istent, mint egy tekintélyes uralkodót, kinek neve mindenütt, az egész földön (*kol-há'árec*) az ő jelenlétére utal. Ez a fenség nemcsak az egész földre, hanem a világmindenségre is kiterjed, majd eljut a központi részhez is: az emberhez (*mah-enos* מַה־עֲנוֹשׁ). Isten az emberben nyilvánítja ki hatalmának teljes erejét, ám egész különleges módon: állandó gondviselés, és megemlékezés formájában. Az inklúzióban mégis külön figyelmet

¹⁵⁹ O. WAHL, *Lieder der Befreiten. Psalmen beten heute*, München 1989, 27-38.

¹⁶⁰ H.-J. KRAUS, *Die Psalmen I. kötet*, 206. A. WEISER két ismertetőjegyről beszél, amely az egész zsoltárt végigkíséri: az istenfélelem és Isten dicsőségében való részesedés.

kell fordítani a név (Sem) fogalmára, hiszen a „dicsőítő ének legkiemelkedőbb elemét” képezi.¹⁶¹ A név magába sűríti a teljes isteni mivoltot, mely a jelenlét, a hatalom, a fenség, a dicsőség, és ugyanakkor a gondviselés alakjában nyilvánul meg. Bibliai értelemben véve a név lényegében az egzisztenciát jelenti, mert akinek nincs neve, az nem is létezik (Préd 6,10). A hatnapos teremtés elbeszélésében Isten nevet ad minden egyes teremtettnak és lénynek. Azok mintegy a megnevezéssel kezdik el létezésüket. A Ter 2,19-ben az emberen a sor, hogy adjon nevet az állatoknak, ezzel mintegy birtokába veszi azokat.

Isten neve helyettesítheti magát az Istent: Ez 36,22 *Nem tiértetek cselekszem majd, Izrael háza, hanem az én szent nevemért, amelyet meggyaláztatok a nemzetek között, amelyek közé eljutotatok.* A ti megszólítás ellenpólusa az én nevem, azaz maga az Isten. Bibliai értelemben: a név – maga az Isten. Isten oly mértékben azonosul a nevével, hogy arról beszélve, önmagáról beszél. Ez az a név, amelyet tisztelnek (Zsolt 5,12); dicsőítenek (Zsolt 7,18), szentnek hirdetnek (Iz 29,23). Félelmetes név (MTörv 28,58), és örökké fennmaradó név (Zsolt 135,13). Mindez arra utal, hogy az Ószövetség bibliai teológiájában már létezett a névnek egy kialakult teológiája.¹⁶²

A 3. vers ritka kifejezései igazi *crux interpretum*¹⁶³ Mit jelent, hogy Isten önmagjának védőbástyát emel a gyermekek és csecsemők ajkáról. Mit akar kifejezni a költő? A L. Alonso Schökel a következőket állítja: A gyermekek ajkának, mint a nyelv szervének említésével, a zsoltár írója két elemet foglal egybe: Mindezekelőtt az emberi lény gyermeki – de nem gyermeces – maga-

¹⁶¹ G. RAVASI, *i.m.*, 189.

¹⁶² Božo LUIĆ, *A Biblia alapkérdése: Mi az ember?...*, 40.

¹⁶³ Nehéz, vagy egyenesen lehetetlen egy bizonyos megromlott szöveg értelmezése, illetve megoldása.

tartását, mely által napról napra csodálattal teljes örömmel fedezi fel a világot. Azzal, hogy megnevezi, birtokba veszi a világot, akárcsak egy új Ádám, szemlélve és csodálva, egyszerűen elfogadja a lények keletkezésükből származó szépségét. Felfedezés, öröm, igazolás: a költő „kisgyermek” szeretne lenni vagy maradni. Ez a gyermeki magatartás megszabadítja az embert a keserves és bosszús lázadástól, mert mint gyermek, képes arra, hogy elfogadja a világot és benne saját helyét.”¹⁶⁴

Zenger értelmezése más csapáson mozog. Ő úgy látja, hogy a halmozott ellenségfogalmak JHVH tisztelőinek idegen és a népen belüli elnyomóit jelölik, akik a káosz mellett kötelezték el magukat. Isten a legvédtelenebbek, a gyermekek és csecsemők szájából készít magának oltalmat adó erődöt. Ez a kép azokkal a védtelen szegényekkel azonosítható, akik az ellenséges környezetükben is kitartanak Isten dicsőítése mellett. A gyermekek és az újszülöttek a szenvedő embereknek a metaforája. A 3. versben a JHVH-hoz hűségesek csoport öntudata beszél, akik egy ellenséges környezetben, mint erődítmény talpon tudnak maradni.¹⁶⁵ Vagy lehetnek a kisdetek és csecsemők azok az idegen istenek, akiknek hatalmát Isten elvette, kicsinnyé, hatalomfosztottá (de-potentálttá) tette őket.

4. versben a költő az éjszaka csendjében szemléli az eget, és az éjszaka látható égitesteket: a csillagokat és a holdat. Ezek az égitestek az ókori közel-keleti környezetben istenségeknek számítottak. A zsoltáros számára ezek csupán Isten ujjának a művei, amelyek csodálatba ejtik a szemlélődőt. De csodálkozásának nem ez a legnagyobb oka, hanem az a költői kérdés, amely a zsoltár központi részében található: Mi az ember? Az ember még földi mércével is parányi, még inkább az, hogyha az éjszakai

¹⁶⁴ vö. L. ALONSO SCHÖKEL, I, 1993, 247.

¹⁶⁵ F.-L. HOSSFELD, E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 79.

eget, a fenséges világmindenséget csodálja. Az ember parányi, mégis Isten különleges figyelmére érdemes.¹⁶⁶

6. vers: *Majdnem isteni lényé tettet* ... nehezen fordítható az ige, aminek jelentése, valamit hiányolni. Tehát az ember csak keveset hiányol, hogy olyan legyen, mint az istenek. A LXX angyalokkal fordítja az isteneket, feltehetően azért, hogy elkerülje a politeista világképet.

Kevéssel teremtetted kisebbé az isteneknél .... dicsőséggel és fönséggel koronáztad. Itt két olyan állítás hangzik el az emberrel kapcsolatosan, ami máshol csak Isten predikátumai, mint a Zsolt 29,1.4; 96,6; 104,1 versekben. Az ember királyi méltóságot kap a teremtő Istentől. Ezeket a predikátumokat nem kapják meg az egek, a csillagok, a hold, még az istenek sem, csak egyedül az ember. Az ember Isten megbízásából, az ő nevében uralkodik a teremtet világban. Ez a gondolat erős az egyiptomi királyideológiában. A fáraónak az a feladata, hogy a teremtő istenség megbízásából legyőzze a káosz erőit, és ezzel megteremtse a rendezett világot, a kozmoszt. A fáraó amolyan az istenség földi helytartója. Ezt az egyiptomi királyideológiában kizárólag a fáraónak fenntartott méltóságot mind a Ter 1,26–28, mind a 8. zsoltár kiterjeszti általában az emberre, egyetemessé teszi ezt a méltóságot. A zsoltárban általában az emberi és ezen belül a szegények méltósága különös súlyt kap. Isten uralma a biztosítéka ennek a még a szegényektől és az elnyomottaktól sem elidegeníthető méltóságnak.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Vö. L. ALONSO SCHÖKEL, *I Salmi I.*, 1993, 249.

¹⁶⁷ F.-L. HOSSFELD, E. ZENGER, *Die Psalmen, Psalm 1–50*, 77.

„Az ember titka a következőkön alapszik: a bibliai teremő Isten minden embert azzal a képességgel és feladattal ruházott fel, hogy Isten és egy jóságos király mintájára őrizze a földet.”¹⁶⁸

A Biblia értelmezése során világossá vált, hogy az Ószövetség sohasem szemléli az embert különállóan, hanem mindig az Isten-nel való kapcsolatában, akit az ember teremőjeként vagy gond-viselőjeként mutat be, illetve mindkettő elemeit alkalmazva, mint ahogy a Zsolt 8-ban is látható. Az ószövetségi antropológia ki-mondottan a viszonyokon alapszik: Isten viszonyán az ember iránt, valamint az ember Istenhez való viszonyán. E kapcsolat-rendszerek összefonódása által az ember nem csupán az e világban elfoglalt helyére ébred rá, hanem saját létének értelmére is.¹⁶⁹

8.4. A 8. zsolt újszövetségi olvasata

A Zsolt 8 bizonyos részeinek visszhangja az újszövetségi írá-sokban is megtalálható. A *Mt 21,16* szavai alapján Jézus, a Jeru-zsálembe való ünnepélyes bevonulásakor, amikor a farizeusok és írástudók megjegyzést tettek a gyermekek „Hozsanna” kiáltásai-ra, a Zsolt 8,3-at idézve válaszolt: „Nem olvastátok sose: Gyer-mekek és csecsemők ajkával hirdetted dicsőségedet?”

¹⁶⁸ Az ember istenképiségének magyarázatához (Ter 1,26-27) és a Zsolt 8, amely az embert királyként írja le, akit Isten dicsőséggel és tisztelettel ko-ronázott meg és mindent neki rendelt alá. V.ö. M. VRGOC, *Uvid u antropo-eikonologiju do Drugoga vaticanskoga sabora* (posebni otisak), Sarajevo 1987, 102. B. Lujic, *Mi az ember? ...*, 45 szerint idézem.

¹⁶⁹ Pár fontos kommentár a Ter 1-hez: O. EISSFELDT, *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen ³1964., 234-278. Az őstörténet lényegi kérdé-sével foglalkozik: C. WESTERMANN, *Genesis 1-11*, (BKAT 1), Neu-kirchen ³1983,k: 104-380. G. v. RAD, *Dos 1. Buch Mose Genesis*, Göt-tingen/Zürich ¹²1987., 1-26.

Indokoltan merül fel a kérdés, hogy vajon mit is akart elérni Jézus (vagy az evangélista!) a Zsolt 8-ból merített idézettel. A Zsolt 8,3-ban – amint láthattuk – ez a sor magára Istenre, voltaképpen Isten tevékenységére vonatkozik: Isten kizárja az erőszakot az ellenségeivel szembeni tevékenysége során, s a gyermekek és a kicsinyek ajkáról származó erővel válaszol nekik. Másfelől pedig, az Isten iránti igazi viszonyulás éppen ezeknek az erőtlen, jelentéktelen, de azért őszinte és hűséges emberi lényeknek a viszonyulása, akik Istenre bízzák magukat, és akik Isten szükségét érzik életükben. A zsoltárban a gyermekekkel és kicsinyekkel szemben állnak Isten ellenfelei s a lázadók, akik rombolják Isten rendjét és a teremtmények közötti összhangot. A „gyermekek és a kicsinyek” az Isten és mások iránti helyes viszonyulás példaképeivé kell, hogy váljanak számukra.¹⁷⁰ A Mt 21,15–16-ban egyfelől Jézus ellenfeleit találjuk, akik felháborodtak Jézus gyógyító tevékenysége láttán, de a kicsinyek támogatása láttán is. Kik azok a kicsinyek? Ezek alighanem azok a szegény, kiközösített, beteg emberek, aki Jézus által tapasztalták meg Isten jóságát.¹⁷¹

Zsid 2,6–8a *Bizonyság erre az egyik helyen a következő: Mi az ember, hogy megemlékezzél róla? Mi az ember fia, hogy gondot vi-*

¹⁷⁰ V.ö. B. FISCHER, *Die Psalmen als Stimme der Kirche: Gesammelte Studien zur christlichen Psalmenfrömmigkeit*, Paulinus-Verlag Trier, 161–178. A szerző a Zsolt 8 ÓSz-ben és a kora keresztény irodalomban való használatát elemzi. Első helyen említi Mt 21,16. verset, majd az 1 Kor 15,27 és a Zsid 2,5 helyeket és végül hozza a Biblián kívüli értelmezéseket.

¹⁷¹ V.ö. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium 2*, Freiburg/Basel/Wien 1988., 208–210. U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus* (Mt 18–25), Zürich/Düsseldorf & Neukirchen-Vluyn 1997, 188–189. U. LUZ, i.m.???, 189. A szerző Lohfink-re támaszkodik, aki benne az «ószövetségi szegényeket» látja.

selsz rá? 7 Az angyalok alá csak kevés időre aláztad, dicsőséggel, tisztességgel koszorúztad.

A Septuaginta főleg a 6. versben található változtatása gyakori eljárás a hetvenes fordítóknál, a Pszaltériumban még találunk hasonló eseteket a 96[97],7; 137[138],1 versekben. Amikor az ’elohím többes számú istennevet fordítják, gyakran változtatnak, azért, hogy a látszatát is elkerüljék a politeizmusnak. Így a görög szöveg már nem Istenről, vagy istenekről beszél, hanem angyalokról. A látszatát is el szeretnék kerülni annak, hogy az ember túl közel áll az Istenhez. A *עַלְיוֹן* határozó szó jelentése kevés a fokozat értelmében¹⁷², ill. kevés idő. Ennek leggyakoribb fordítása a *βραχύ*,¹⁷³ ami a görögben többek között jelenthet rövid időt¹⁷⁴ is, hasonlóan a héberhez. A Zsid 2,7 ennek a jelentésében nyitott adverbiumot időhatározóként értelmezi. A zsoltár eredetileg az ember nagyságáról és kicsiny voltáról beszél. A levél szerzője krisztológiai szöveggként értelmezi, mint az Isten fia felmagasztalásának és megaláztatásának bizonyítékát. Mivel a megtestesülést látja tanúsítva a Zsolt 8,6, rövid időre kell gondolnunk, a megtestesülés és a megdicsőülés közötti rövid időre.¹⁷⁵

¹⁷² vö. Claus–Peter MAERZ, *Hebraeerbrieſ*, in NEB, Echter Verlag Würzburg, 1989, 28.

¹⁷³ Kb. 12 alkalommal fordítják a hetvenesek ezt a határozó szót, és ebből 10 alkalommal a *brachü* megfelelővel. vö. Hatch–Redpath,

¹⁷⁴ vö. E. BONS, Psalm 8, in szerk. M. KARRER, W. KRAUS, Septuaginta Deutsch, Erläuterungen und Kommentare zum griechischen Alten Testament II. Psalmen – Daniel, Deutsche Bibelgesellschaft 2011, 1516.

¹⁷⁵ vö. Claus–Peter MAERZ, *Hebraeerbrieſ*, 28

(9.) 16. Zsolt

Isten és az imádkozó misztikus kapcsolata

9.1. Ráhangelő

„Isten az ember árnyéka”, Baal-Sem, a chasszidizmus alapítójának a véleményét Elie Wiesel így foglalta össze:

„Ahogyan az árnyék a test gesztusait és mozgásait követi, Isten ugyanúgy követi a lélek mozgásait. Amikor az ember irgalmas, akkor Isten is az lesz. Az ember titkának neve Isten, és Isten titkának nincs más neve, mint az ember által kitalált név: a szeretet. Aki szeret, Istent szereti ... És mi a szeretet, ha nem egy teremtményi aktus, amelyben két létező egybeolvad egy ezerszer szétdarabolt és ezerszer behegedt öntudatban. A szeretet titka az egyben lenni, Isten misztériuma úgyszintén. Isten nem áll szemben az emberivel; és az ember, – jóllehet sebezhető és rövid életű – vágyakozhat a halhatatlanság után ebben a mulékony pillanatban. A zsoltár Isten és az ember eggyé levését énekli meg.”¹⁷⁶

A zsoltárok gyakran arra tanítanak, hogy Isten jelen van az emberben. Ezt az isteni jelenlétet nem a történelem látványos eseményei és nem is Isten kiemelt küldöttei közvetítik. Isten jelenlétét a héber hagyományban *sekinának* nevezik. Ezt az jelenlétet F. Rosenzweig így határozza meg:

¹⁷⁶ A szerző fordítása E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen I*, 212 alapján.

„A sekinát, Isten leereszkedését az emberre és a közöttük való lakását úgy képzelik el mint egy elszakadást, ami magában az Istenben megy végbe. Maga Isten elszakad önmagától, önmagát ajándékozza népének, együtt szenved, népével együtt megy az idegen nyomorba, együtt jár vele vándorútjain.”¹⁷⁷

A zsoltárok néha Isten jelenlétének közvetlenségéről beszélnek, amit a Zsolt 139,5 verse az anya képével foglalja össze, aki karjaival átöleli gyermekét, azért hogy meghittséget és védelmet, bizalmat és szeretet adjon, és nem azért hogy megtartsa kicsinek, hanem hogy erősítse az élet útjai számára, amelyen járnia kell.¹⁷⁸

¹*Védelmezz Istenem, mert hozzád menekülök!*

²*Azt mondom az Úrnak:*

– „Te vagy az én Uram,

Nincs más javam rajtad kívül”.

³*A "szenteknek" pedig, akik a földön élnek:*

"Ti kiválóak, minden kedvem tibennetek telik!"

⁴*Sokasodnak azok fájdalmai,*

akik más isteneket cserélnek,

De én nem hozok nekik véráldozatot,

és nevüket nem veszem ajkamra.

⁵*Uram, örökrészem és kelyhem,*

te tartod kezedben sorsomat.

⁶*Mérőláncom kedves földre esett,*

s kedvem telik örökségemben.

¹⁷⁷ F. ROSENZWEIG, *Der Stern der Erlösung*, Frankfurt a.M. 1988, 455.
Bernd JANOWSKI, *Gottes Wohnung be den Menschen, eine Skizze der alttestamentlichen Schekina-Theologie*, in *Sacra Scripta* 2015 / 1, 9–33, 9.
szerint idézem saját fordításban.

¹⁷⁸ E. ZENGER, *Psalmen* 1, 213.

⁷*Dicsőítem az Urat, mert értelmet adott nekem,
s mert szívem még éjjel is figyelmeztet.*

⁸*Mindig szemem előtt lebeg az Úr,
ő áll jobbomon, hogy meg ne inogjak.*

⁹*Ezért örül a szívem és ujjong a lelkem
s testem is békében fog majd nyugodni.*

¹⁰*Nem adod lelkemet a holtak országának,
s nem hagyod, hogy szented meglássa a sírt.*

¹¹*Az élet útjára tanítasz engem.*

*Színed előtt az öröm teljessége,
s jobboldon a gyönyörűség mindörökké.*

9.2. A zsoltár szövegéről

Az első vers nehezen értelmezhető feliratát (miktám I^dávid) görögre oszlopfelirattal fordították. A héber miktám jelentése: betakarni, kiengesztelni.¹⁷⁹ A görög oszlopfelirat (sztélografia) Gzella szerint nem más, mint sírfelirat, és az egész zsoltárt sírfeliratként értelmezi.¹⁸⁰

4a. vers nehezen értelmezhető: a TM vokalizációja szerint ezt olvassuk: Megsokasodnak fájdalmaik azoknak, akik más istene-
ket cserélnek,¹⁸¹ vásároltak.¹⁸² A héber mahar igének két formája van egymástól eltérő értelemmel. Ez a gyök származtatható a mohár, jegyajándék szóból. Ezért fordítható vásárlással. Hiszen a Bibliában is a férfi veszi az asszonyt. Nem kell ezen megütköz-

¹⁷⁹ vö. Nathalie SIFFER–WIEDERHOLD, in LXX.D.E. II, Psalm 15, 1530–1533, 1530.

¹⁸⁰ vö. H. GZELLA, *Lebenszeit und Ewigkeit. Studien zur Eschatologie und Anthropologie des Septuaginta–Psalterns*, BBB 134, 2002, 200.

¹⁸¹ vö. *Héber–magyar Biblia*, zsidó fordítás.

¹⁸² vö. SZABÓ Mária, 2013, 147.

nünk, hiszen a magyar vőlegény szavunk a vevő legényből vezethető le. Talán átvitt értelme is van ennek az igének. Vannak, akik az idegen isteneket körüludvarolják, rajonganak, lelkesednek értük.¹⁸³

A 10. vers a héber pusztulást διαφθορά (holttest) oszlása, romlása fogalommal fordítja. Sok kutató feltételezi, hogy a Septuaginta fordítója a halhatatlanságba és az örök életbe vetett hitét megvallja ezzel szóválasztásával.¹⁸⁴ A Septuaginta olvasatában ez a zsoltár a test feltámadásába helyezett reménynek az okmánya, és ennek megfelelően fordított.¹⁸⁵

A LXX, és a Vulgata a mahar igét a sietni gyökkel kapcsolatban látták, ezért áll a Vulgatában: adveleraverunt (siettek). Sokan az igét így emandálják: *hémirú* = cseréltek (istent cserélni) értelemben.

Alonso Schökel szerint – beható tanulmányozása után – hasonlít ez a zsoltár egy nagyszerű és értékes szoborhoz, amelyen azonban meglátszanak az időjárás viszontagságai, eléggé elszíneződött. Még szerencse, hogy a szöveg rossz áthagyományozása a 4a versnél megáll.¹⁸⁶

Két jellegzetesség bűvöl el bennünket ebben a zsoltárban: Egyrészt tele van olyan szavakkal, amelyek itt a földön egy boldog életről tanúskodnak. Örökrészéről úgy beszél, akár a paradicsom kertjéről.

¹⁸³ U.o.

¹⁸⁴ vö. Nathalie SIFFER–WIEDERHOLD, in LXX.D.E. II, Psalm 15, 1530–1533. 1533.

¹⁸⁵ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen* I, 216.

¹⁸⁶ vö. L. ALONSO SCHÖKEL, 335.

9.3. A zsoltár szövegkörnyezete, keletkezése és műfaja

A 14. Zsolt a gonosz ember kijelentésével kezdődik, és kifejti a gonosz ember magatartását. A 15. és 16. zsoltárok pontosan ennek a 14. zsoltárnak az ellenpárja, hiszen az igaz ember magatartását tárja fel. Az örül és ujjong szópár a 14,7-ből a 16,9 versben fordított sorrendben megismétlődik, és vannak még más jelei is ennek az ellenpárnak. Ráadásul a 15. és 24. zsoltárok csoportja kétszeres keretet kap.

A szentek (קדושים) a következő jelentésekkel rendelkezhet:

a. Isteni cím fejedelmi többesként (Oz 12,1; Péld 9,10; 30,3)

b. angyali ill. égi, isteni lények (Zsolt 89,6.8; Jób 5,1; 15,15; MTörv 33,3; Zak 14,5)

c. Istennek szentelt személyek, akár a nép vagy a népnek egy csoportja: Zsolt 34,10; MTörv 8,24;

A „akik a földön (laknak)” kizárja az angyalokat, és az isteni lényeket.

A zsoltár **műfaja**: Istenbe vetett bizalom imája, de annyira sajátos és intenzív, hogy sokban eltér a bizalom ima műfajától. Az Úrhoz való kizárólagos hűség megvallása által hasonlít a 115. és a 135. Zsoltárokhoz.

Sitz im Leben, életbeágyazottsága: A zsoltár szavai jól illenének egy pap ajkaira felszentelése napján vagy egy levita ajkaira bemutatásának és első áldozatának napján. Az új levita vagy pap recitálja a hűség vallomását az Úrnak és a felszenteltek kategóriájának, amelyiknek éppen tagja lesz. Fokozatosan kifejti szándékát és reményét. De ugyanakkor ennek az imának akkor is van értelme, ha az, aki recitálja nem pap, hanem csupán egy izrae-

lita, akinek egy intenzív istenélményben volt része. Így visszatér a dilemma, hogy a zsoltár összefüggése életfontosságú, valóságos, vagy csak irodalmi stilizálás.

Zenger amellet érvel, hogy a zsoltár mögött reális tapasztalat, és nem csupán szóvirágokkal kiszínezett valóság áll. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a bizalomzsoltárok helye még ma is a megpróbáltatás és a vitatkozás közepette éppen a hétköznapiok kettőségében van, amelyben a reményt a kétely és a bizakodást a gyengeség és a bizalmat a félelmek veszélyeztetik. A bizalom zsoltárainak ez a kitüntetett helye: nem átszellemesítik a bizalmat, hanem megküzdenek érte.¹⁸⁷

Aligha lehet és kell ennek a zsoltárnak a hátterét a jeruzsálemi templom „papnevelő intézetében” ill. a levitaképzőben keresni. Zsoltár 11. versének „az élet útjára tanítasz engem” kifejezéséből indulunk ki. Az élet útja az élet világot átszelő út, amelyik nem végződik hirtelen az alvilággal, a halállal. Az élet útja kifejezésnek kibontását nyújtja a Péld 15,24: *24Az értelmes ember útja fölfelé visz, hogy az alvilágot ott lent elkerülje.* Az élet útja amolyan útravaló, amely a belátással rendelkezőket alkalmassá teszi arra, hogy az alvilágba vezető utat elkerüljék. Az élet útja a bölcsességi irodalomnak szakszava. Zsoltárunk etikai és pedagógiai koncepciója azonban nem a bölcsességi iskolákból származik, hanem magától a szövetség Istenétől. Tehát a zsoltár annak a fogság utáni bölcsességi áramlatnak a része, ami az életbölcsességet Isten adományának, és Istentől kapott tannak tekinti.¹⁸⁸

A zsoltár témái és bölcsességi irodalmi jellegzetessége

A bölcsességi irodalmi jellegzetessége egybecseng a Ter 1–2 fejezetével, és a föld felosztása

¹⁸⁷ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen* 1, 213.

¹⁸⁸ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen* 1, 219–220.

a.) jó és rossz szembeállításja jellegzetes, ha nem is egyenesen kizárólagos a bölcsességi irodalmi szövegekben.

b.) Ismerni a jót és a rosszat. A fájdalom megsokszorozódása.
4. // Ter 3,16 (Megsokasítom fájdalmaidat)

*Mindig szemem (לִּנְדֹּף l'negdî) előtt tartom az Urat ... // Ter 2,18 (ʿazar k'negdô) segítség, amely megfelel neki. Öröm a te színed előtt ellentétje az Édenkert jelenetének, amikor Ádám elbújik Isten színe elől, mert fél tőle. Az említett egybeesések nem jelentenek irodalmi függőséget. A két szöveg hasonló gondolkodást tükröz. A teremtéstörténeti elbeszélésben parancs vagy tiltás közvetít, míg a 16. Zsoltárban Isten és a zsoltáros kapcsolata közvetlen.*¹⁸⁹

1–2 versek: A zsoltár egyetlen kérése nem az élet javaira, hanem az alapvető én–te–kapcsolatra vonatkozik, amelynek életfakasztó erejét és boldogságát az egész zsoltár megénekli. Azt kéri a zsoltáros, hogy részesítse abban a misztikus életközösségben, amit ő mint védettséget keresett és talált. Az imádkozó megtapasztalta a te-hitnek az erejét, amely nem bizonyos hitbeli tartalmakra, hanem a bizalomra alapoz. Alávetette magát az Istennek. Pontosan ezt mint boldogságot és életteljességet tapasztalta meg. Aki magát kiszolgáltatja Istennek, mint TE-nek, az lesz énné. Aki JHVH-nak szolgál, megtapasztalja a szabadulást.¹⁹⁰

3–4 versek egyértelműen az idegenek isteneiről beszélnek. A hellenista korban lehetőünk a zsoltár megírásakor, és ebben az időben is óriási a kísértés arra, hogy az Izraeliták eltérjenek az

¹⁸⁹ Vö. L. ALONSO SCHÖKEL, *I Salmi I*, 338. Nagyon helyén való a megállapítása, miszerint mind a Ter min a 16. zsolt a bölcsességi gondolkodás világszemléletét képviselik.

¹⁹⁰ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen I*, 220–21.

9.3. A ZSOLTÁR SZÖVEGKÖRNYEZETE, KELETKEZÉSE ÉS MŰFAJA

egyistenhittől. Az atyák által áthagyományozott vallás veszélyben lehet csupán az alkalmazkodás miatt is. Ezek amolyan istenpótlékok. Két bűnt emelnek ki ezek a versek: vérontás és italáldozat. Aki „értéktelen” (Jer 2,8.11.) sőt trágyaistenek után szalad, saját bőrén megtapasztalja, hogy ezek egyenesen ellentétét hozzák és adják annak, amit zsoltárunk JHVH-ról tanúsít.¹⁹¹

5–6 versek: Egy bibliai kép áll előttünk, mégpedig az évi földosztás intézményével. Mivel a föld Istené volt Izraelben, ezért minden évben kiosztották a földeket. Mérőláncom kedves helyre esett, ezt a képet idézi fel. Az évi felparcellázás fontos esemény volt, hiszen nem volt mindegy, hogy egy család milyen helyet kap mezőgazdasági célokra. Távolabbi párhuzamot nyújt Józs 13–21 szakasz is, ahol sorshúzással döntenek el, hogy az egyes törzsek melyik területet kapják. A mérőláncok kidobása ismerős az egyiptomi ikonográfiában is. Az évi földosztás a júdeai szántóterületeken életsorsot alakító szerepe volt. Ha valakinek köves talaj jutott, abban az évben nem sok öröme telt a mezőgazdaságban. A zsoltárosnak ezúttal telitalálata volt, hiszen örökrésze szinte megbabonázza. Ez a telitalálat magától Istentől jön, ahogyan megvallja a zsoltáros. Maga JHVH lett neki átadva, maga Isten adományozta magát neki. A képek arról beszélnek, hogy mit tesz JHVH az imádkozóért.¹⁹²

A zsoltáros feltehetőleg a leviták osztályrészére is utal: Szám 18,20–24

²⁰Aztán ezt mondta az Úr Áronnak: „Az ő földjükön ne legyen birtokod és semmi osztályrészed; én vagyok a te örökséged Izrael

¹⁹¹ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen* 1, 224.

¹⁹² vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen* 1, 221

fiai között. ²¹De Lévi fiainak örökségül adok minden tizedet Izraelben szolgálatuk fejében, amit ellátnak, a megnyilatkozás sátora szolgálatának fejében. ²²Izrael fiai ezután ne közelítsenek a megnyilatkozás sátorához, nehogy halált hozó bünt vegyenek magukra. ²³Lévi végezze a szolgálatot a megnyilatkozás sátora körül és a leviták hordozzák tévedéseik terhét. – Ez minden időben, nemzedékről nemzedékre érvényes szabály. De örökrészük nem lehet Izrael fiai körében. ²⁴Mert a tizedet adom örökrészül Lévi fiainak, amit Izrael fiai az Úrnak ajándékol felajánlanak; ezért rendeltem el nekik: ne legyen örökrészük Izrael fiai körében.”

A levita örökösödési gyakorlat szemléltető képe az Istennel való kapcsolatnak. Maga Isten az imádkozó számára kenyér, hús és bor, amelyek táplálják, megerősítik és megvidámítják az életét. A imádkozó elfogadta a Zsolt 34,9 meghívását: „Ízleljétek és lássátok, milyen életfakasztó az Úr.”

A 7–8 versek egyértelművé teszik, az Istennel való közösség mindig a konkrét gyakorlatra irányul. A Biblia Istene tettekre bátorít, és életre szóló döntéseket szorgalmaz. ¹⁹³ Aki JHVH-ból él, annak JHVH-nak kell élnie. Isten személyként áll a védelem mellett, és néha fed, bátorít, tanácsot ad, de egyben irányt és védelmet, ahogyan egy segítőkész ügyvéd, aki az imádkozó jobbján áll.

9–10 versek kihangsúlyozzák az új életet, amely annak adatik meg, aki Istenétől megkapja az élet útját. Aki megtapasztalja ennek az Istennel való közösségnek tanító és életet fakasztó erejét megtapasztalja, annak a halál és a sír képei elveszítik bénító és ijesztő hatalmukat. A *Seol*, ami már a betegségekben, szerencsét-

¹⁹³ vö. ZENGER, *Psalmen Auslegungen* 1, 220–21.

9.4. A 16. ZSOLT AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN

lenségekben, bűnökben, gyűlöletben és háborúban előrevetíti árnyékát, Isten színe előtt meg kell hátrálnia. Aki hagyja magát Istentől vezetni és fenntartani, az nem esik csapdába, ami az életet veszélyezteti. Isten ajándékba kapott szeretete a halál elleni erőként mutatkozik be.¹⁹⁴

11. vers lezárja a zsoltárt. A vers megismételi a zsoltárban korábban előforduló szavakat.

A zsoltárosnak nincs más java Istennen kívül. Megkapó a kép. Nem Isten bőséges adományaira vágyódik, hanem magára az Istenre. Miben áll az ember boldogsága? A zsoltáros nem csak tudja, hanem megéli a választ. Az Istennel akar együtt lenni. Eből a vágyból növekszik ki az óhaj, hogy azok közösségébe tartozzon, akiknek Isten a legfőbb javuk. „Ti kiválók, minden kedvem bennetek telik.” foglalja össze az imádkozó.¹⁹⁵

9.4. A 16. zsolt az Újszövetségben

Az ApCsel 2,25b–28 hosszan idézi ezt a zsoltárt 16,8–11. Péter apostol pünkösdi ünnepén a Szentlélek kiáradásakor bátran kiállt, és hirdette a názáreti Jézust. Amikor a feltámadásáról beszélt, felidézi a zsoltárnak azon verseit, amelyek a Septuagintában még erősebben fejezik ki a feltámadásba vetett hitet, mint a textus masoreticus. A LXX zsoltárfelirata egyes kutatók értelmezésében jelenthet sírfelíratot. (fent. Gzella). Dávidban, a zsoltár szerzőjében nem valósult meg ez a prófécia, hiszen a sírja, és

¹⁹⁴ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen 1*, 223.

¹⁹⁵ vö. JOHANNES PAUL II, *Die Botschaft der Psalmen*, Mit dem Papst beten. (A zsoltárok üzenete. A pápával imádkozni), Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 2008, 184.

benne Dávid földi maradványai Jeruzsálemben vannak. Jézus feltámadásában teljeseznek be a prófétai szavak.

Pál apostol a pizidiai Antióchia zsinagógájában Péter pünkösdi beszédéhez hasonlóan érvel:

³⁵Vagy ahogy egy más helyen mondja: Nem engeded, hogy rothadás érje Szentedet. ³⁶Dávid a saját nemzedékében szolgálta Isten akaratát, aztán meghalt, eltemették atyái mellé, és bizony romlást látott. ³⁷Akit azonban feltámasztott Isten, az nem látott rothadást. ³⁸Tudjátok meg hát, testvérek, hogy általa a bűnök bocsánatát hirdetjük nektek. (ApCsel 13,34 SIT)

Amit Dávid egyes szám első személyben mond a zsoltárban, azt prófétaként az eljövendő Messiásról prófétálja, akit Isten feltámasztott a halálból, ezért teste nem látott rothadást (διαφθοράν), hogy a magyar fordítás mellett maradjunk.

Órigenész az újszövetségi alkalmazás fényében így kommentálja ezt a zsoltárt: Az értelmes természet öröksége a kontempláció, Krisztus öröksége az Isten ismerete. Krisztus főpapként mondja: „Az Úr az én örökrészem.” Igen, Krisztus öröksége az Atya és a nép, amelyet ő adományoz neki. Feltehetőleg Krisztus kenosisára gondol Órigenész, amikor az állítja, hogy csak az mondhatja, hogy nincs más javam rajtad kívül... Isten megtestesült Igéje éneklí ezt a zsoltárt, ami nem zárja ki azt, hogy Isten és megmutassa az élet útjait.¹⁹⁶

¹⁹⁶ vö. L. ALONSO SCHÖKEL, I Salmi I., 1993, 347–348.

(10.) 19. zsolt

„Mint vőlegény kijön nászházából”

10.1. Ráhangoló

Nietsche a *Vidám tudomány* művének 125. paragrafusában egy nagyszerű emberről beszél, aki déli napvilágnál lámpással a kezében keresi az Istent. „A rajta nevetőknek így beszél: Mit tetünk, amikor a földet elláncoltuk a Naptól? Hová tart most (a föld)? Hová tartunk mi? Eltávolodunk minden Naptól? Nem zuhanunk folyamatosan? Hátra, oldalra és előre? Van még fent és van még lent? Nem egy végtelen semmin át bolyongunk?”¹⁹⁷ Ebben a zsoltárban erős a Nap szimbolikája. Hozzá hasonló az Úr törvénye, amely felüdít, felragyog az ember számára. Vajon nem láncoltuk-e el magunkat a Naptól?

Ezt a zsoltárt az imaórák liturgiája általában szétválasztva használja különböző alkalmakkal. Ám látni fogjuk az elemzés-

¹⁹⁷ Friedrich NIETSCHE, *Die fröhliche Wissenschaft*, Verlag von E. W. Fritzsch, Leipzig, 1887, 125. mondas.
<http://www.zeno.org/Philosophie/M/Nietzsche,+Friedrich/Die+fr%C3%B6hliche+Wissenschaft/Drittes+Buch/125.+Der+tolle+Mensch> szerint idézem. *Was taten wir, als wir diese Erde von ihrer Sonne losketteten? Wohin bewegt sie sich nun? Wohin bewegen wir uns? Fort von allen Sonnen? Stürzen wir nicht fortwährend? Und rückwärts, seitwärts, vorwärts, nach allen Seiten? Gibt es noch ein Oben und ein Unten? Irren wir nicht wie durch ein unendliches Nichts?* Magyarul is több kiadást ért meg: Vidám tudomány; Világirodalom 1923; Holnap Kiadó, 1997; Szukits Könyvkiadó, 2003

ben, hogy bár két részre tagolódik a zsoltár, egymástól elválasztva mondanivalója nem tárulkozik fel kellőképpen, sőt állíthatjuk, hogy némi csorbát szenved. A Septuaginta számozását követve 18 A (2–7) és 18 B (8–15) különálló zsoltárként kap helyet az imaórák liturgiájában. A breviárium 2. kötetében kétszer fordul elő egymás után a 18A és 18B zsoltárrészek: a húsvéthét-fői és Urunk mennybemenetelének napközi imaóráiban. A négyhetes zsoltár-beosztásban a 18B az első hét hétfői napközi imaórájában, a 18A a második hét hétfői reggeli dicséretében fordul elő.¹⁹⁸ Az apostolok közös zsolozsmájának olvasmányos imaórájában 18A az első zsoltár, ez pedig vélhetően az Róm 10,18. verse miatt, amely idézi a 18 (19) zsoltár 5. versét: „Végig a földön szárnyal a szavuk, a világ végéig elhat szózatuk.”

10.2. A zsoltár szövege

¹*A karvezetőnek. Dávid zsoltára.*

²*Az egek elbeszélik Isten dicsőségét,
és kezének művét hirdeti az égbolt.*

³*Nappal a nappalnak áraszt beszédet
és éj az éjszakát oktatja tudásra.*

⁴*Nincs beszéd, és nincsenek szavak,
nem is hallatszik a hangjuk.*

⁵*De az egész földre eljut szózatuk,
és földkerekség szélére igéik.*

A napnak ott vert sátrat;

⁶*és ő, mint vőlegény, kijön nászházából,
örül, mint a hős, ahogyan fut ösvényén.*

⁷*Az ég széléről kijöve tele,
és körútja annak szélein halad;*

¹⁹⁸ vö. *Imaórák liturgiája II. kötet*, Budapest 1991, 916, 1011.

nincs rejtve semmi melege elől.

⁸*Az Úr törvénye tökéletes:
felüdíti a lelket;
az Úr rendelete megbízható:
bölcsé teszi a tapasztalatlant.*

⁹*Az Úr utasításai egyenesek:
megörvendeztetik a szívet;
az Úr parancsa világos:
felragyogtatja a szemeket.*

¹⁰*Az Úr félelme tiszta:
megmarad örökké;
az Úr ítéletei biztosak:
igazságosak egytől–egyig.*

¹¹*Kíváncosabbak az aranyból,
megannyi színaranyból;
és édesebbek a méznél,
a kicsordult lépes méznél.*

¹²*Szolgád is megfogadja intésüket,
megtartásukban nagy jutalom van.*

¹³*A tévedéseket ki veheti észre?
Rejtett bűnöktől tisztíts meg engem!*

¹⁴*A kevélységtől is tartsd vissza szolgádat
ne uralkodjék rajtam!
Akkor feddhetetlen leszek,
és tiszta a nagy büntől.*

¹⁵*Legyenek tetszésedre számnak beszédei*

*és szívem elmélkedése a te színed előtt,
Uram, én kösziklám és megváltóm!*¹⁹⁹

10.3. Szövegproblémák

1. vers: A LXX a következőképpen adja vissza a feliratot: εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ = „a végére irányulva, zsoltár Dávidnak.” A rejtélyes héber szó, lamnáceách megfelelője általában karvezetőnek a magyar katolikus fordításokban, a protestánsokban karmesternek. A görög „a végére irányulva” szófordulat mögött inkább a héber lanecach (לַנֶּעָצָה) szüntelen, örökké jelentésű szó áll.²⁰⁰ A kutatásban vita tárgyát alkotja, hogy ez a fordítás eszkatológiai színezetet kölcsönöz-e a görög verziónak.²⁰¹

Némi magyarázatra szorul a „τοῦ Δαυὶδ” fordítás. A HB-ban l'dávid (לְדָוִד) áll, amit általában két módon szokás értelmezni. Zsoltár Dávidtól vagy zsoltár Dávidnak (dedikálva). A LXX tó Dávid (τοῦ Δαυὶδ) aligha jelent birtokviszonyt, vagyis ezalatt nem azt értjük, hogy Dávid lenne a zsoltár szerzője, hanem inkább kapcsolatban áll a zsoltárral. Néhány zsoltár feliratában (26,1; 27,1; 28,1) kifejezetten tou Dávid (τοῦ Δαυὶδ) Dávidnak a zsoltára áll. Tehát a birtokos és a részes eset között különbséget tesz a Pszaltérium görög fordítója. A Dávid zsoltára szintagmát leginkább így adhatnánk vissza: zsoltár Dávidot illetően. A héber *lamed* előljárószót (prepozíciót) szintén 'lamed relationis'–

¹⁹⁹ A zsoltárfordítást SZABÓ Mária, *A zsoltárok kincsei, Zsoltárfordítás, Nyelvi-filológiai jegyzetekkel, Válogatás a zsoltárok I. könyvéből* (1–41), Szent István Társulat, Budapest 2013, 159.

²⁰⁰ vö. GENESIUS, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch*, 517.

²⁰¹ vö. Eberhard BONS, Psalmoi 4, in LXX.D.E, 1504–1507, itt 1504.

ként értelmezhetjük. A görög dativusnak is lehet hasonló jelentése (BDR § 197).²⁰²

2–3. vers: Amíg Héber Bibliában a hirdetés tényét négy ige fejezi ki, addig a LXX a második (nagad) és a negyedik (charah) héber igéket az ἀναγγέλλω hirdetni igével adja vissza. A charah héber igét (rámutatni, hirdetni) még Jób 15,17; 32,6.10 versekben a LXX hasonló módon fordítja.²⁰³

A 14. versben a héber mizzedim (מִצֵּדִים) szót általában kevélységgel fordítják. A LXX és a Vulg. itt *ápó allotrión* (ἀπὸ ἁλλοτριῶν) idegenektől áll. Ez a fordítás talán egy a héber szöveg szintjén való félreolvasás következménye. A dālet (ד) és a (ר) magánhangzókat a bibliai szöveg másolói gyakran felcserélték. Itt is a dālet (d) helyett rest (r) olvashatott a LXX fordítója.²⁰⁴ A Nova Vulgata, a Vulg. 'ab alienis parce' szintagmáját a TM alapján javítja 'a superbia custodi servum tuum'. Ennek megfelelően az imaórák liturgiájának magyar fordításában ez áll: 'örizz meg a gőgtől'.²⁰⁵

15. versben szikla áll a TM nyomán a modern fordításokban, míg a LXX és leányfordításaiban (VL, Vulg, NoVulg.) segítőm. A Héber Biblia metaforikusan gyakran beszél Istenről, mint szikláról. A Zsolt 18,3 valamint a 71,3 versekben kétszeres ez a metafora. „Az Úr az én kősziklám (סִלְעִי) ... az én Istenem, az én kősziklám (צִוְרִי)” (Zsolt 18,2 K) „Légy sziklaváram, ahova menekülhessek szüntelen ... mert kőszálam és erősségem vagy te. (Zsolt 71,3 K) A görögben szokatlan ez a metafora, és a LXX nem is veszi át: csak ott áll a görög fordításban, ahol szó szerint és nem

²⁰² vö. Eberhard BONS, Psalmoi 3, in LXX.D.E, 1502–1504. itt 1502.

²⁰³ vö. Michaela BAUKS, Psalmoi 18 [19], in, LXX.D.E II, 1547–1549, 1547.

²⁰⁴ vö. vö. Michaela BAUKS, Psalmoi 18 [19], LXX.D.E, 1548.

²⁰⁵ vö. *Imaórák Liturgiája* I., 591.

átvitt értelemben, hasonlatként értendő. Az Istenre irányuló metaforikus képet szabadon adja vissza a görög fordítás. A ritkábban előforduló שִׁלְחָה (mindig egyes szám első személyű szuffixummal áll: שִׁלְחָה = sziklám) fordításai a Septuagintában: *szilárdságom (sztereóma mou = στερέωμά μου), **erősségem (krataióma mou = κραταίωμα μου, *** védelmezőm (antilemptór = ἀντιλήμπτωρ μου (Zsolt 41:10). A szikla (cúr = צִיָּה) görög fordítása még bonyolultabb. A standard ekvivalense a görögben az Isten (ho Theosz): (vö. MTörv 32,15.18.3031[x2]; Zsolt 17,32.47; 27,1; 30,3; 61,3.7.8; 70,3; 72,26; 91,16; 94,1; 143,1; Iz 30,29. Néha azonban ez a fordítás azért lehetetlen, mert eleve szerepel a héber szövegben az Isten (Elohim) szó. Ilyenkor gyakran megszemélyesített fordítást kap, mint segítő (boétosz = βοηθός (Ter 2,20^{LXX} vö. Zsolt 17,3; 18,15; 77,35; 93,22). Egyszer a pártfogó (antilemptór= ἀντιλήμπτωρ (2Sám 22,3^{LXX}) áll a héber szikla helyett.²⁰⁶ Ennek a jelenségnek általában eltérő magyarázatot adnak a kutatók. Meiser szerint a görög fordító nem az antropomorfizmusok kiküszöbölése miatt hagyta el ezeket a képeket. Számára fontos volt, hogy a fordítása a görögül gondolkodóknak elképzelhető legyen. Pl. egy sziklához nem lehet imádkozni, könyörögni, ezért lehetnek fenntartásai ennek szó szerinti fordításával.²⁰⁷

10.4. A 19. zsoltár műfajáról és keletkezéséről

A zsoltárt két himnusz egyesítéseként értelmezik a leggyakrabban. Ezt teszi egyébként az Imaórák liturgiája is, ahogyan arról már a zsoltárra való ráhangolóban szó esett. A korábbi exegézis a zsoltár első részében (19A2–7) teremtett világ kánaáni archaikus himnuszát látta, amihez később hozzáfűztek egy későbbi

²⁰⁶ vö. Ralph BRUCKER, *Psalmoi 17[18]*, LXX.D.E, 1537–1547, itt 1538.

²⁰⁷ vö. Martin MEISER, *Septuaginta, inkulturáció ...*, 2017, 176–177.

Tóra himnusz (19B8–15). A zsoltár első része Istent 'El'-nek nevezi, míg a második rész Izrael Istenének tulajdonnevét, JHVH-t használja.²⁰⁸ A modern kutatás azonban kellően rámutatott a zsoltár egységére. Mindkét részt áthatják a fogsági és fogság utáni bibliai képzetek. Az égről égboltként (ráqiá = firmamentum), a földről mint fundamentumról, és az égről, mint a föld felé kiterjesztett sátorról beszél, a bölcsesség jellemzői átkeverülnek a Tórára, Isten félelmét a Tóra megtartásával azonosítja). Cooley is meggyőzően amellet érvel, hogy elégséges, ha a papi teremtés–elbeszéléssel vetjük össze a zsoltár első részét, nem kell feltétlenül kánaáni vagy más párhuzamos ókori szövegeket keresnünk.²⁰⁹ Mindezek egyértelműen a fogsági és fogság utáni időkre fordítják figyelmünket.²¹⁰ A zsoltár gondolatmenete is figyelemre méltó. Isten a teremtett dolgokban megmutatkozó közvetett kinyilatkoztatása átmegy a közvetlen kinyilatkoztatásba, a Tórába. Először az 'El' teremtő Istenről beszél, a második részben Izrael Istenének tulajdonneve 6x fordul elő.²¹¹

A 19A rész is két szakaszra tagolódik megfogalmazás szempontjából. A 2–5a részben az igék perfektuma emlékeztet a kezdetben történ teremtő aktusra (creatio originalis), míg a 5b–7 versek participium és imperfektum igealakjai a folyamatos teremtésre (creatio continua) emlékeztetnek. Mindkét részben a fény előnyt élvez a sötétséggel szemben. A Nap és nem a hold áll a figyelem középpontjában.²¹²

²⁰⁸ vö. E. ZENGER – F.L. HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 128.

²⁰⁹ vö. Jeffrey L. COOLEY, *Psalm 19: A Sabbath Song*, in VT 64 (2014), 177–195, 180.

²¹⁰ vö. E. ZENGER – F.L. HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 129.

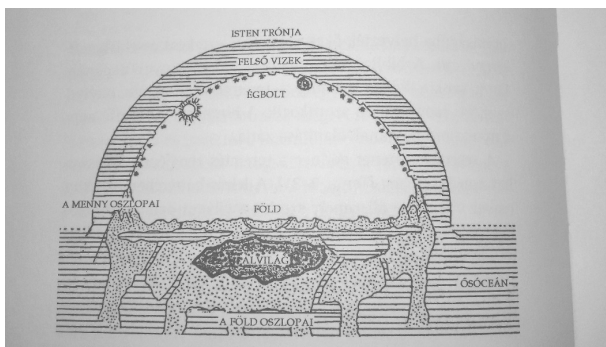
²¹¹ vö. vö. E. ZENGER – F.L. HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 129.

²¹² vö. vö. E. ZENGER – F.L. HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 129.

A 19. zsoltár összekapcsolja a teremtmést a Tórával. Csak a késői bölcsességi szövegek gondolják együtt a teremtmést és a Tórát mint pl. Jób 28,20–28; Péld 8,12–31 és a mi zsoltárunk.²¹³ A zsoltár keletkezését Hossfeld két szakaszban látja: Először a bölcsességi zsoltár 2–11 keletkezett, amit felvettek egy tóralelkületű jámbornak a papi bűn– és kiengesztelődés teológia jellemezte imájába 12–14.15.

10.5. Zsoltármagyarázat

2. vers bemutatja azokat a teremtményeket, amelyek Isten fenségéről tanúskodnak. Az ég és az égboltozat, a nappal és éjszaka megszemélyesülnek,²¹⁴ hiszen hirdetik Isten dicsőségét. Az ég Isten királyi trónjának a helyszíne, amit az égboltozat fogalma közelebből meghatároz. Az égboltozatot egy szilárd kupolaként képzeltek el a bibliai korban, amely az égboltozat feletti vizeket fenntartja, hogy ne borítsák el az egész földet. Általa van légtere az embernek.

215

²¹³ vö. Erich ZENGER – Lothar HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 129.

²¹⁴ vö. SZABÓ Mária, 2013, 160.

²¹⁵ vö. Rózsa HUBA, *Östörténet, A világ keletkezése és az emberiség eredete a Biblia szerint*, Szent István Társulat, Budapest 2008, 30.

’El’ istennév a kánaáni panteon főistent jelenti, ő az istenek atyja és a teremtő isten.²¹⁶ Mivel a zsoltár különösebb aggodalom nélkül használja ezt az istennevet, anélkül hogy tartana a politeizmustól, arra enged következtetni, hogy a többistenhit már nem jelent reális veszélyt a bibliai hagyományban, és feltételezi Iz 40,18; 43,12; 45,22 szakaszokat, és elfogad egy bizonyos fejlődést a kinyilatkoztatásban, ahogyan a papi alapírat is teszi a bibliai őstörténetben.

Eltérően az első teremtés–elbeszéléstől 3. versben nem változtatják egymást a nappalok és az éjszakák, hanem mindegyik a maguk fajtájának adják tovább a beszédet és a tudást. A nappal és az éjszaka külön vannak, azért hogy a Nap és a nappal fontosabb hangsúlyt nyerjenek.²¹⁷ A nappal a nappalnak, az éj az éjszakának szófordulatok emlékeztetnek a *nemzedék a nemzedéknek* (Zsolt 145,4) élő tradícióra utaló kifejezésekre. Isten dicsőségét állandóan hirdetik. A nappal a nappalnak áraszt beszédet, és az éjszaka az éjszakának mintegy litániaszerűen mormolja.²¹⁸ Az igék imperfectuma a cselekmény folyamatos voltát hangsúlyozza.

4. vers „Ez a képletes értelemben vett beszéd fölötté áll az emberi érzékeknek, az emberi fül számára hallhatatlan, felfoghatatlan ...; de éppen mivel felülmúl minden emberi beszédet, olyan egyetemes nyelv, mely az egész földön mindenütt, mindenki számára érthető.”²¹⁹ A háttérben szem előtt tartandó az asszír és babiloni elképzelés a csillagok járásáról, mint hangtalan égi írásról.²²⁰ A hármas tagadás kidomborítja a mennyei üzenet különlegességét, amely nem a hallás, hanem a megértés számára elérhető.

²¹⁶ vö. SZABÓ Mária, 2013, 159.

²¹⁷ vö. E. ZENGER – F.L. HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 132.

²¹⁸vö. SZABÓ Mária, 2013, 160.

²¹⁹ SZABÓ Mária, 2013, 161.

²²⁰ U.o.

5a. vers bemutatja az üzenet terjedését időben és térben. A teremtés óta ez az üzenet eléri az egész földkerekséget, és egyre inkább elterjed. Miben áll ez az üzenet? Az idők rendjében, amely kezdetektől fogva egyetemesen érvényesek és állandóan a teremtető Istenre irányítják az ember figyelmét.²²¹

5b–7 az ú.n. naphimnusz. Az idők rendjét a nap pályája szemlélteti és konkretizálja. A nap iránti előszeretet gondolatát a legelőkelőbb csillag példája viszi tovább. A zsoltár ősi motívumokat vesz át az ókori Közel–Kelet naphimnuszaiából.²²² Az ókori mezopotámiai szövegekben a napistent gyakran ábrázolják a vőlegény és a harcos képével. Lelkes katonák vidáman szaladnak pályájukon, és a vőlegény általában alig várja nászbéli köteletségének teljesítését,²²³ de egyben mítosztalanítja is a napot, amely a zsoltáros számára nem istenség, hanem Isten teremtménye. Ő rendelkezik felette. „Ragyogása leginkább tükrözi Isten dicsőségét, jelképezheti az örök világosságot, üdvösséget, sőt ezáltal magát az Istent is.”²²⁴ Az 5. vers Septuaginta fordítása eltér a textus masoreticus-tól: „A napnak helyezett sátrat bennük”, vagyis az egekben. A Septuaginta elhagyja a mondat végén álló bennük határozószót, és az ő sátoráról beszél.

Az 5. versben a zsoltáros a napot vőlegényhez hasonlítja. A himnuszban a napisten mellett lehetett egy mennyasszony is, amit a zsoltár logikusan kihagy, és a napot a ragyogó szépséggel és fiatalos frissességgel asszociálja. A napfelkelte a nap győzelmes átmenetét szemlélteti a káosz (sötétség, halál és alvilág) teréből a kozmosz (a szentség, az üdvösség, az élet és az élők világának) terébe.

²²¹ vö. E. ZENGER – F.–L. HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 132.

²²² vö. SZABÓ Mária, 2013, 162.

²²³ vö. Jeffry L. COOLEY, *Psalm 19: A Sabbath Song*, in VT 64 (2014), 177–195, 187.

²²⁴ SZABÓ Mária, 2013, 162.

Tórahimnusz 8–11

Ennek a Tórahimnusznak a legközelebbi párhuzamát a 119. zsoltárban találjuk. Öt fogalom közös a két költeményben. Tórája (tanítás) egy összefoglaló, deuteronomista iskolára jellemző fogalom.²²⁵ Ez a főnév a járáh (Hifilben) igéből vezethető le. Jelentése: oktat, mutat, tanít. „Isten szava, tanítása, életadó akaratnyilvánítás, amelyből Isten még világosabban megismerhető mint a teremtsézből.”²²⁶ Rendelete: *edút* = görögül *mártíriá* = bizonyoságtétel. A Sínai szövetség írásba foglalt rendelkezéseinek összességét jelöli; a papi nyelvben a két kőtáblára írt törvény, a dekalógus megnevezése a következő ’a bizonyosság táblái’.²²⁷ Utasításai (piqqudim = פקודים) A főnév mögött a páqád ige ’meglátogat, megvizsgál’ áll, aminek jelentéskörébe tartozik a rendel, utasít, megbíz, parancsol.²²⁸ A törvénykező tekintélyét hangsúlyozza.²²⁹ Parancsa (מִצְוָה= micváh) többes számú formái konkretizálják a Tóra egyes előírásait. Félelme: itt *genitivus obiectivus*ra és nem *subiectivus*ra illetve *auctoris*-ra gondolunk. „Isten iránti félelem, annyi, mint az Isten iránti tisztelet. Nem rettegést jelent, hanem hatást kifejtő pozitív erő, amely – a törvényhez hasonlóan – visszatart a bűnöktől.”²³⁰ Ítéletei: (מִשְׁפָּטִים=/mispátim) a sáfát ige jelentése, igazságot szolgáltatni, bírói tevékenységet folytatni, ítélet ill. jogszabály. Teológiai értelemben Isten bírói tevékenységét értjük alatta, amely visszaatal a nap bírói szerepére.²³¹

²²⁵ vö. Erich ZENGER – Lothar HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 132.

²²⁶ SZABÓ Mária, 2013, 165.

²²⁷ vö. SZABÓ Mária, 2013, 165.

²²⁸ vö. SZABÓ Mária, 2013, 166.

²²⁹ vö. Erich ZENGER – Lothar HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 133.

²³⁰ SZABÓ Mária, 2013, 167.

²³¹ SZABÓ Mária, 2013, 167.

A 12–14. szakasz egy Tóra-jámbor kérő imája, aki magát JHVH szolgájának nevezi. A Tóra iránti engedelmességnek nagy a jutalma: gazdagság, tisztelet és élet. A 13. versben a papi bűnteológia ismerhető fel, amely megkülönbözteti a szándékos bűnt a nem szándékosról. (vö. Lev 4,13; Szám 15,22; vö. 119. Zsolt 21. 118). A 14. vers az ember gyengeségének és félrevezethetőségének gondolatával továbbviszi a 13. vers képét. Itt már a tudatos bűnökről van szó, amelyek a bűnösök nyomása és félrevezetése által jönnek létre, és az imádkozót büntárssá teszik.

A zsoltáros Isten iránti elköteleződésének adnak hangot 15. vers fogalmai: tetszésedre lenni, színed előtt, szám beszédei és szívem gondolatai. A zsoltáros magát Istennek szenteli spiritualizáló kultuszfelfogással. A zsoltárt lezáró Istennek irányzott két megszólítás: szikla és megváltó még csak egyszer a Zsolt 78,35-ben találjuk együtt. A szikla gyakori a zsoltárok nyelvezetében, a megváltó pedig Deuteroizajás üdvösséges beszédeiben gyakori.²³²

Hogyan magyarázzuk a zsoltár két része közötti kapcsolatot. Cooley a következőképpen beszél erről a kapcsolatról. A papi teremtés-elbeszélésben (Ter 1,1–2,4a) az égi testek öntudatos ágensek, nem csupán alkatrészei a gigantikus égi gépezetnek. Azt a feladatot kapják, hogy uralkodjanak a nappalon és az éjszakán. A Teremtő beszél ezekhez az égitestekhez.²³³ Feladatuk a szent időknak a kijelölése. Azért a kifejezett szándékért léteznek, hogy Isten templomának kalendáriumát működtessék. A fogság utáni időben beszélhetünk a papi irat szombatra összpontosító naptáráról. 1Énokh 72–82 könyvében találkozunk kifejezetten a szombatkalendáriummal, ami egy évben 364 nappal számol, amely a szombat 7-es számával 52 hétre osztható.²³⁴ Cooley

²³² vö. Erich ZENGER – Lothar HOSSFELD, *Die Psalmen: Psalm 1–50*, 134.

²³³ vö. Jeffrey L. COOLEY, 183.

²³⁴ vö. Jeffrey L. COOLEY, 185.

meglátása szerint ez a zsoltár az egész papi Tóra mikrokozmosza.²³⁵ A zsoltár a napot az Isten akaratának készségesen engedelmeskedő teremtményeként mutatja be, amely megbízhatóan és lelkesedéssel tölti be feladatát. Ennek köszönhető a megfelelő naptárszabályozás, és lehetővé teszi a megfelelő kultikus istentiszteletet. Akár az engedetlen nap, akár az engedetlen személy, mindkettő kultikus mészfunkcionalitást tud okozni.²³⁶ A nap engedelmessége példaértékű a papi lelkiség számára, hiszen ez teszi neki lehetővé, hogy a megfelelő időben teljesítse megbízatását a kultikus tevékenységek pontos megtartásával.²³⁷

10.6. A zsoltár keresztény alkalmazása

A zsoltár 4 versét idézi Pál apostol a Róm 10,18–ban, és az evangélium prédikálására alkalmazza. „¹⁷A hit tehát hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából. ¹⁸ De kérdezem, vajon nem hallották? Hiszen: Végig a földön szárnyal a szavuk, a világ végéig elhat szózatuk.”

A napnak helyezett sátrat bennük’ (TM) a Septuagintában ez áll: ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ A Vulg. követi a Hetvenes fordítást: *in sole posuit tabernaculum suum*. Az ókeresztény értelmezésben ez nagy szerepet játszik. Az egyházatyák úgy látták, hogy az Atya a sátrát a Fiúban (napban) helyezte el, tehát Krisztusban lakik, benne nyilvánítja ki lényegét, ragyogó dicsőségét.²³⁸ Szent Ágoston ezt írja ezzel kapcsolatosan: „És ő maga a vőlegényként kilépve ágyasházából – szüzi méhből jött e világra, ahol az Isten az emberi természettel úgy egyesült, mint a vőle-

²³⁵ vö. Jeffry L. COOLEY, 186.

²³⁶ vö. Jeffry L. COOLEY, 194.

²³⁷ vö. Jeffry L. COOLEY, 195.

²³⁸ vö. SZABÓ Mária, 2013, 163.

gény a menyasszonyával.” „Az egek magasáról van az ő kijövétele – az Atyától való az ő kijövétele; nem időbeli, hanem örökkévaló kijövetel, amellyel az Atyától született.”²³⁹

Ágoston az Úr félelmét így értelmezi: „... nem a büntető törvény alatti félelem, amely állandóan attól fél, hogy megfosztják a mulandó javaktól, melyeknek szeretete házasságtörésbe viszi a lelket; hanem az a tiszta félelem, amellyel az Egyház minél forróbban szereti Jegyesét, annál gondosabban kerül a megbántását; ezért a tökéletes szeretet ezt a félelmet nem űzi el, hanem ez megmarad a századok századain át.”²⁴⁰

Nüsszai szent Gergely filozofikusan értelmezi a zsoltár kezdetét:

*Dávid hallgatta az ég és a csillagok zenéjét, ezt a himnuszt ritmikussá teszi a mozgás és a pihenés, ahol a pihenés felragyog a mozgásban, és a mozgás szüntelenül fénylik a változatlanban. Ez az egyetemes harmónia igazi és elsődleges zenéje. Az egész világ zene, amelynek szerzője és kivitelezője az Isten.*²⁴¹

Assiszi Szent Ferenc Naphimnuszát is ez a zsoltár ihlethette.

„Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,
legfőképpen urunk–bátyánk a nap,
aki a nappalt adja és aki ránk deríti a te világosságod
és szép ő, sugárzó, nagy ragyogással ékes,
a te képed Felséges.”²⁴²

²³⁹ Szent ÁGOSTON, I. Kötet, 142.

²⁴⁰ Szent ÁGOSTON, I. Kötet, 143.

²⁴¹ L. ALONSO SCHÖKEL, I salmi I, 408.

²⁴² vö. <http://csicsada-irodalom-birodalom.blogspot.ro/2011/12/assisi-szent-ferenc-naphimnusz.html>

(11.) 27. Zsolt
Az Úr házában lakni... Félelmet legyőző
bizalom

BIZALOM AZ ÚRBAN²⁴³

(Dávid zsoltára)

–1– Világosságom és üdvösségem az Úr – kitől félnék?

Életem erőssége az Úr – kitől rettegnék?

–2– Ha rám törnek a gonoszok, hogy elemésszék testemet,
elleneim és ellenségeim megtántorodnak, és a földre zuhannak.

–3– Ha hadsereg áll is velem szemben, szívem akkor sem remeg.

Ha harcra kelnek ellenem, akkor is bizakodom.

–4– Egyet kérek az Úrtól, csak egy a vágyam:
hogy életem minden napján az Úr házában lakjam.

Hogy élvezhessem az Úr édességét,
és szemlélhessem szent templomát.

–5– A bajnak napján elrejt hajlékában,
megvéd sátrának oltalmában, és sziklára állít engem.

–6– Ezért magasra emelhetem fejem, ellenségeim fölé, akik
körülvesznek.

Hajlékában dicsőítő áldozatot mutatok be, hangszeren játsz-
va énekelek az Úrnak.

²⁴³ Szent II. János Pál pápa egyik kedvenc zsoltára. Nagyon szép képessze-
állítás látható róla a világhálón: *Il Signore è la mia luce e la mia salvezza*
szavakkal kezdődik az olasz fordítás.

- 7– Uram, halld meg hozzád kiáltó szavam,
könyörülj rajtam és hallgass meg engem!
- 8– Rólad mondja a szívem: „Keressétek tekintetemet!”
Uram, a te arcodat akarom keresni.
- 9– Ne rejtse el előlem arcodat,
ne taszítsd el szolgálodat haraggal!
Te vagy oltalmazóm,
ne utasíts vissza, Istenem, megmentőm,
ne hagyj el végképp!
- 10– Ha apám, anyám el is felednének,
az Úr akkor is fölemelne.
- 11– Uram, mutasd meg ösvényedet,
s ellenségeim miatt vezess sima úton!
- 12– Ne szolgáltatass ki ellenségem bosszújának!
Hiszen hamis tanúk lépnek föl ellenem,
férfiak, kik gonoszat forralnak.
- 13– De biztos vagyok benne:
meglátom az Úr dicsőségét az élők honában.
- 14– Ezért remélj az Úrban és légy erős,
bátorodjék a szíved²⁴⁴ és bízzál az Úrban!

11.1. A zsoltár műfaja

Ez a költemény a **bizakodás zsoltára**, amely megragadja az olvasót sajátos szépségével. Delitzsch így határozta meg: *győzedelmeskedő és könyörgő bizalom*. A zsoltár első részét (1–6 versek) a bizalom uralja. A bizalom azonban a második részben (7–14) két alkalommal is magas fokot ér el: a szülők hűségét is felülmúló isteni hűség és a végső buzdítás a bizalomra a zsoltár végén.

²⁴⁴ Zsidó fordítás.

A zsoltáros a veszélyek ellenére kitart JHVVH-ba vetett bizalmában. A zsoltár szavait két részre oszthatjuk, negatív és pozitív megfogalmazások:

+ bizakodom (3); magasra emelhetem fejem (6a); biztos vagyok (13. vers); remélj (14. vers)

– nem félni (2. 3. versek); erősnek és bátornak lenni (14. vers). Ezekhez hozzátesszük az Úr címeit: világosságom, üdvösségem és segítségem. Az isteni cselekedetek: védelmezni, elrejtteni és felemelni.

A bizalom három élethelyzetben tartja a lelket a zsoltárosban: harci helyzet, családi és társadalmi helyzet perrel egybekötve.

A zsoltár központi témája a félelem. Nem az egyes ellenfeleket akarja legyőzni a zsoltáros, sem megnyerni a perlekedést, hanem egy nagyon fontos dolgot szeretne elérni: legyőzni a nagy ellenséget, a FÉLELMET.

A szív is 3x fordul elő a zsoltárban: Leb = szív / ész. 3a nem fél a szívem; 8a ... neked mondja a szívem; 14a. bátorodjék a szíved.

A zsoltáros valóban fél. A félelem befészkei magát lelke mélyén, kibontakozik lelkiismeretében, és nem lehet elfojtani egészen. A zsoltár kezdetén álló kérdések belső ösztönzések. A belső bizonyosság és a gondolat, hogy az Úr biztos menedék, szembe állnak a félelem elkerülhetetlen érzésével.

11.2 A zsoltár felépítése

Már első olvasásra a költemény két része között úgy tűnik nincs igazi folytonosság. Az első rész egy nyugalmas megállapítással, majdnem provokálással indít. Áldozatokkal és énekekkel fejeződik be. Itt lehetne a zsoltár természetes befejezése. Aztán nyomban kezdődik egy sürgető könyörgés, amely pozitív és ne-

gatív imper.-ban álló igékkel telített, és a bizalomra való felhívással fejeződik be. A zsoltárt nevezhetnénk poétikus és lelki diptichonnak (kettős képnek), aminek a háttereként a Sion hegyén álló templom adja.²⁴⁵

A cezúra a két rész között: 6b. és 7a. Az első vers lehetne az első költeménynek a befejezése, és a 7a. lehetne a második költeménynek a bevezetése. Sok zsoltárban megtalálható az Úrnak tett ígéret a hálaadásra vonatkozóan az elért vagy remélt segítségért: pl. 30; 52; 59; 71; 109. Sok könyörgő zsoltár a *s^cmá* ige imperativus formájával kezdődik: 17; 61; 64; 102; 130. Így jogos a kérdés, vajon nem kellene-e két zsoltárt látnunk a 27. Zsoltárban?

A 27. Zsoltár stílusában találunk eltéréseket: az első rész emlékeztet a bölcsességi irodalom nyugodt hangvételére. A második részt a rövid mondatok, tíz Isten felé irányított imperativus jellemzi. Az első részben nem áll egy ige sem imperativusban.

A fentiek ellenére mégis vannak olyan elemek a zsoltárban, amelyek a zsoltár **eredeti egységére** engednek következtetni: Ha nem is egyedüli döntő érv, mégis sokat nyom a latban, hogy a hagyomány ezt a zsoltárt egységként olvassa. Ez nem lehet döntő érv, mert a hagyomány sokszor tetszőlegesen oszt fel zsoltárokat: pl. 9–10 vagy 42–43. Ennél az érvnél többet nyomnak a latban a szöveg jelei, kulcsszavak, amelyek mindkét részben olvashatók: üdvösségem az 1. és a 9. versekben fordul elő; az Úr szemlélése: 4. és 13. versek. A *kúm* (állni ige) használata a 3. és a 12. versekben az ellenségekre. A bizalom témája köti össze a két részt.

²⁴⁵ JOHANNES PAUL II., *Die Botschaft der Psalmen*, 2008, 383.

Viszont megmarad a zsoltár verseinek logikai elrendezésének nehézsége. Nem csodálkoznánk, ha a II. rész sűrűtő könyörgését követné az I. rész bizalom–megvallása. A zsoltárban fordított sorrendet találunk: először szükséges „felfegyverkezni” bizalommal, hogy legyőzzük a félelmet, azért hogy felkészülhessünk a könyörgések elmondásához.

11.3. Exegézis

Az első rész 1–6:

Ezt a részt harcias képek jellemzik: táborozás, hadsereg, elérhetetlen szikla, bástya / oltalom, menedékhely, ahol rejtőzni lehet és védelem van. A kép egy támadást idéz fel szemünk elé, egy védekezési háborút egy megerősített városban. Nem hódító háború nyílt terepen, mint amilyeneket Saul és Dávid királyok vezettek.

Jer 4,5 emlékeztet Jeruzsálem ostromára. Itt a templom menedékhely az ellenség elől, mint elérhetetlen szikla, így az isteni cím is: az Úr a bástyám. Tehát egy harcias képről van szó, amelyeket azonban nem valószerű módon értelmezünk.

A templom az elején menedékhely, de aztán lassan átalakul örök lakássá, épületté, amelyben Istennel lehet élni. Isten hajléka az imádkozó számára a 'fény oázisává'²⁴⁶ változik. Ez a bensőségessé válás folyamata. A szorongatott, ellenségtől megtámadott zsoltáros bemenekül Isten hajlékába, sátrába, és a külső események megfigyelésétől lassan eljut Isten szemlélésére. Ezzel együtt felemeli fejét, azaz legyőzi félelmeit, és így szabadon tudja énekelni Isten dicséretét. Számára nem egy külső harc, sem az erőszakos visszavágás volt a megoldás. Menekülésével behatolt a

²⁴⁶ JOHANNES PAUL II., 386.

belső terekbe, ahol az ellenség már nem zavarhatja. Nem csoda tehát, hogy ilyen nagyszerű fogattatásban részesült ez a zsoltár a keresztény misztikában.

–1. vers–

Világosságom az Isten. Az életnek a szimbóluma a fény. A Ter 1–ben is a fény az első a teremtés elbeszélésében. Az első tapasztalat a megszülető emberi lénynek. A fény ősi, elsődleges, győzedelmes és uralkodó. A fény erőt nyer, mert az első helyen áll elemi egyszerűségéért. Gyakoribb kifejezés: az Úr az én üdvösségem / és védelmem /bástyám.

A kettős retorikai kérdés rámutat arra, hogy itt nem a kozmikus félelem, vagy a természeti elemek előtti félelem tölti be a zsoltárost, hanem az emberek okozta félelem. Aki Istenben bízik, legyőz mindenféle embertől való félelmet.

–2. versben elkezdődnek azok a kijelentések, amelyek már kockáztatják a zsoltáros érintetlenségét és nyugalját. Itt valóban harci képek vannak.

*„Ha rám törnek a gonoszok, hogy elemésszék testemet,
elleneim és ellenségeim megtántorodnak, és a földre zuhannak.”*

A test eleméztése természetesen az ellenség tevékenységének metaforája. Az ellenségek, mint ragadozó állatok közelítenek, és testét marcangolják. A megtántorodni és földre zuhanni szópár jellegzetes a háborús szókinszre, tehát a ragadozó állatok mögött háborús kép sejthető. Mi az oka a támadásnak: Az igaz ember egyszerű jelenléte is zavarhatja a gonoszokat, mert igaz voltával figyelmeztetést jelent nekik a fennhéjázó és aljas embereknek. A Bölcs 2,14–15 így foglalja össze a gonoszok gondolatait: „Vádol bennünket, amiért így gondolkodunk, még ránézni sem jó. Mert az életmódja elüt másokétól, és szokatlanok az útjai.” (Bölcs 2,14–15)

– 3. vers: Magatartása miatt a hívőnek elszigeteltségben, megvetésben és ellenségeskedésben van része egy olyan társadalomban, amely a személyes előnyét, a külső sikereket, a gazdagságot és a féktelen élvezetet választja életcéljának. Ennek ellenére a hívő ember nincs egyedül, és ez a tudat békével tölti el.²⁴⁷

– 4. vers az egyetlen kérésen keresztül elárulja a zsoltáros egyetlen vágyát. Az Úr házában lakni. A szó szoros értelmében az Úr házában lakni az élet minden napján, a leviták és a papok kiváltsága volt. Itt a vágy nagyon hasonlít a Zsolt 65,5 versére „*Boldog, akit kiválasztasz és fölemelsz, hogy csarnokaidban lakjék. Eltelünk házad javaival, templomodnak szentségével.*” vagy a 84. Zsolt 5. versére: „*Boldogok, akik házadban laknak, téged örökké magasztalnak.*”

Az Úr édességét szemlélni: itt a héber szó az érzékek számára kellemes valamit jelent. A templomban található harmónia és szépség isteniek. Az egyetlen kérés három sora szinte elfelejteti a veszélyeket és a félelmeket. Maga az Isten békét teremt az imádkozónak, amibe a gonoszok zajongása nem hatol be. Az Istennel való közösség a nyugodtság, az öröm, a nyugalom forrása; Isten olyan, mint a fény és a szeretet oázisa.²⁴⁸

–5. vers. Visszatér a kezdeti veszélynek a képe, de itt az Úr védelmezi a zsoltárost. A templom menedéket és védelmet nyújt.

–6. vers: Az imádkozó felemeli fejét: ez a magatartás a félelem feletti győzelemnek a jele. A sziklán állva, az ellenségei felett áll, felülről nézheti őket. A 6b. versben a templom a maga szokásos szerepében áll előttünk, vagyis kultikus helyként.

²⁴⁷ vö. JOHANNES PAUL II., 384.

²⁴⁸ vö. JOHANNES PAUL II., 385.

Hálaáldozat²⁴⁹: זִבְחֵי תְרוּמָה / zibhé terúhót) Ezt a fogalmat általában a harcok leírásában találjuk: az a kiáltás, amelynek szerepe bátorítani a harcosokat, és megrémíteni az ellenséget. Ez megfelel a római seregek ululatus-ának. Liturgikus szóhasználatban, ezzel jelzik az ünneplés megkezdését (Szám 10,5), vagy ezzel fejezik ki az Úrhoz intézett örömkialtásokat (Szám 23,21). Tehát itt olyan áldozatokról beszél a zsoltár, amelyben az Úr színe előtti ujjongó kiáltozásokban áll, vagy áldozatok, amelyeket a résztvevők örömkialtásai kísérnek, és amelyek az Úr győzelmét ünneplik.

II. rész 7–14

Ez a rész könyörgést tartalmaz, amelynek végén egy reményre való buzdítás áll. Ez a könyörgés tíz kérést tartalmaz, 5 pozitív és 5 negatív kérést.

Pozitív kérések	Negatív kérdések
halld meg hozzád kiáltó szavam	
könyörülj rajtam	
hallgass meg engem	
	Ne rejtssd el előlem arcodat
	ne taszítsd el szolgálodat haraggal
	ne utasíts vissza
	ne hagyd el végképp
mutasd meg ösvényedet	
vezess sima úton	
	Ne szolgáltatss ki ellenségem
	bosszújának

²⁴⁹ vö. JOHANNES PAUL II., 383.

Rendhagyó módon vannak felsorakoztatva ezek a kérések. Így nincs litánia ízük. A II. rész kezdetén és végén találunk párbeszédre utaló elemeket. Milyen párbeszéd ez? Liturgikus vagy belső beszélgetés? Mivel a rész kezdetén és végén is a szív fogalma áll, feltételezhetjük, hogy itt a zsoltáros belső dialógusát olvassuk.

–7–8. versben Alonso Schökel egy megfordított szórendet javasol:

(Zs) könyörülj rajtam, és hallgass meg engem! (JHVH) keressétek arcomat. (Zs) neked mondja szívem: „Igen, én a te arcodat keresem Úram”.

Nehézséget okoz a keressétek többes száma. De lehetne úgy is értelmezni, hogy itt a többes szám egy szokásos liturgikus felszólítást idéz. Valakinek az arcát keresni, annyit jelent, mint felkeresni / meglátogatni. A zsoltárosnak csak egy kérése maradt, lecövekelt²⁵⁰ ennél a kérésnél.

–9. a haraggal való eltaszítás = megszüntetni bármilyen kapcsolatot. Általában a bűn miatt teszi az Úr az emberrel. De ha az Úr most a zsoltárost haraggal eltaszítaná, akkor a reménységnek minden alapja oda lenne.

–10. „Ha apám, anyám el is felednének, az Úr akkor is föl emelne” Itt nem egy reális esetre gondolunk. A zsoltáros számára is képtelenség, hogy a szülők elhagyják gyerekeiket. Itt konkrétan talán a peres eljárás ideje alatt hagyják el rokonai a zsoltárost. Amikor mindenki, még a közeli hozzátartozói is elhagyják, az Úr akkor karolja fel.²⁵¹ Hasonlóan Iz 49,15 ahol egy abszurd

²⁵⁰ Szent ÁGOSTON, *Zsoltármagyarázatok*, 2015, 223.

²⁵¹ vö. JOHANNES PAUL II., 387.

hasonlattel az Úr kifejezi, hogy az anya nem hagyja el gyermekét. Ez szinte lehetetlen. Sokkal inkább az Úr még kevésbé tud elhagyni. A zsoltáros valamiképp bevonja Isten a családi kötelék képébe, egyúttal kihangsúlyozza azt, hogy JHWH egy szuper anya és egy szuper apa.

–12. *„Hiszen hamis tanúk lépnek föl ellenem, férfiak, kik gonoszat forralnak.”* Az egész zsoltár kiindulópontja is lehet. A zsoltárokból nagyon gyakran visszacseng a hamis perek / az ártatlannak vádolásának gondolata.

–13. *„De biztos vagyok benne: meglátom az Úr dicsőségét az élők honában.”*

Esküszöm, hogy hittem:

–14. „Ezért remélj az Úrban és légy erős, bátorodjék a **szív-ed**²⁵² és bízzál az Úrban!” Ki mondja ezeket a szavakat? A pap egy liturgikus cselekményen, vagy maga a zsoltáros? Főlegesen nekünk tűnik ez a kérdés, mert nem csak az eredeti zsoltár-kontextus foglalkoztat bennünket. Lehet nyugodtan bárki közülük. A zsoltárokat azért írták, hogy recitálják. Lehetett használni őket közösségi istentiszteleteken, de magán imában is.

A 27. Zsolt az Újszövetségben.

Mt 26,59

A főpapok és az egész főtanács hamis bizonyítékokat kerestek Jézus ellen, hogy halálra ítélhessék.

²⁵² Zsidó fordítás.

A 27. Zsolt nagyon gyakran használja az *amac* és a *hazaq* igéket, amelyet a LXX parakaléo-val fordít.

Így 2Kor 1,3–5 *„Áldott legyen az Isten, Urunk Jézus Krisztus Atyja, az irgalom Atyja és a minden vigasztalás Istene! Ő megvigasztal minket minden szomorúságunkban, hogy mi is megvigasztalhassuk azokat, akik szomorúak, azt a vigasztalást nyújtva nekik, amelyet ő nyújt nekünk. Amilyen bőven kijut nekünk Krisztus szenvedéseiből, olyan bőven lesz részünk Krisztus révén a vigasztalásban is.”*

Avilai Sz. Teréz: „Nada te turbe, nada te espante: solo Dios basta!” Taizé énekként is feldolgozott mottója szépen összefoglalja ennek a zsoltárnak a lényegét.

(12.) 23. Zsolt

Az Úr az én pásztorom

¹(Dávid zsoltára.)

Az Úr az én pásztorom,

nem szenvedek hiányt,

²zöldellő réteken legeltet.

A nyugalom vizeihez terel

³és felüdíti lelkemet.

Az igaz úton vezérel, nevéhez híven.

⁴*Ha sötét völgyben járok is,*

nem félek a bajtól, hisz te velem vagy.

Pásztorbotod²⁵³ és istápod²⁵⁴ biztonságot adnak.

⁵*Számomra asztalt terítettél, ellenségeimnek szeme láttára.*

Fejemet megkentéd olajjal,

s a poharam színültig töltötted.

⁶*Kegyelmed és jóságod vezet életemnek minden napján,*

s az Úr házában lakhatom örök időken át.

Immanuel Kant így vall erről a zsoltárról: „Az összes többi könyv, amelyet olvastam, nem adott olyan vigasztalást, mint amilyent a Bibliának ezen szava.”²⁵⁵

²⁵³ vő / sivtechá

²⁵⁴ Zsidó szentírásfordítás. Vulgata: virga. (תַּבַּשְׂרַת) tua et baculus (וַיִּשְׁעֵנִי) tuus ipsa me consolata sunt

²⁵⁵ E. ZENGER, *Psalmen – Auslegungen I*, 2006, 226.

12.1. A zsoltár műfaja, keletkezése

Az Úr állandó gondviseléséről szóló meghitt zsoltár modernül ható költői eszközöket is alkalmaz, pl. allegóriát és szimbólumot. A műfaját tekintve bizalomének, mert egy bizalmas kapcsolatról tesz tanúságot a zsoltáros és Istene között. A zsoltárt az örömteli hitvallás hatja át.²⁵⁶ Felirata Dávidnak tulajdonítja ezt a zsoltárt. Királyi imának is tekinthetjük. Maga is pásztor volt (1Sám 16,11), jól ismerte a nyáj és a pásztor kapcsolatát. Dávid kilép a pásztor szerepéből, és magára veszi a nyáj egyik tagját. Az olajjal való megkenést (vö. 5. vers) Dávid királlyá való kenéseként értelmezhető. A 6. vers pedig kapcsolatba hozható Dávidnak azzal a vágyával, hogy templomot építsen az Úrnak (vö. 1Sám 16,13).²⁵⁷ Dávid Istenében, aki mindennel ellátja, minden szükségletét fedezi, enni és inni ad és biztonságot nyújt neki. Istenbe vetett bizalma olyan nagy, hogy ez tökéletes biztonságot nyújt neki.²⁵⁸ A zsoltárt két nagyobb részre osztható: az 1–4 az Úr mint gondoskodó pásztor, az 5–6 az Úr mint vendéglátó, házigazda jelenik meg.²⁵⁹

Keletkezése: Nyelvezete és tartalma nem engedik meg a túl korai keltezését. A zsoltáros hirdeti a maga egyéni boldogságát annak tudatában, hogy a templom védelme alatt áll, a menedék és a kegyelem helyén. Leplezetten másokat is szeretne belekapcsolni ebbe a bizalmi énekbe. Von Rad szerint amolyan kultikus

²⁵⁶ vö. Alfons DEISSLER, *I salmi*, 87.

²⁵⁷ vö. SZABÓ Mária, *A zsoltárok kincsei*, SzIT Budapest, 2013, 213.

²⁵⁸ HAJDÓK János: *Zsoltárkönyv*, Budapest 1980, 60.

²⁵⁹ vö. F. BĂLTĂCEANU, M. BROȘTEANU, *Septuaginta 4/I*, Colegiul Noua Europa, editura Polirom București, Iași, 2006, 89.

misztikával van dolgunk. Antológia jellegű szövege feltételezi sok más ószövetségi versnek a létezését.²⁶⁰

12.2 A zsoltár magyarázata

1. vers: „Az Úr az én pásztorom”

Pásztor = a héber ige רעה jelentése= legeltetni. Az 1. versben ez az ige praes. participiumban áll, amit a LXX, PsH és a Vg jelen idővel és ragozott igével (legeltet) fordítanak. Szó szerinti fordításban: az Úr az én legeltetőm. Főnév is lehet ez a szó, ami dinamikus cselekvést fejez ki. A görög legeltetni ige másodjelentése = dédelget, ápol. A latin *pascit* jelentheti a gyönyörködte-tést.²⁶¹

Az Ószövetség Izrael királyait gyakran nevezi pásztoroknak. A 80,2 Izrael pásztorának nevezi az Istent, ahogyan Iz 40,11; Ez 34,11–16). Isten minden népnek királya, de csak Izraelnek pásztora. Az Úr az én pásztorom azonban szokatlan és ritka kifejezés (Ter 48,15 = הָרֹעֶה אֲנִי hároeh 'oti). A zsoltáros pásztoromnak nevezheti JHVH-t több okból is: 1. maga is tagja a népnek, vagy 2. a nép nevében beszél a zsoltáros, 3. csupán személyes kapcsolatát szeretni kihangsúlyozni. A pásztor motívum messiási színezetet is kap Ez 34,23; és Mik 5,3 prófétai szakaszokban.²⁶²

Ebben a versben egy igen tökéletes jóságról tesz tanúságot, hogy az Úr nagy pásztoraként jelenti ki magát. Vagyis kifejezi, mennyire szereti a kiválasztottait, és milyen atyailag gondoskodik róluk. Dávid maga is juh- és kecskepásztor volt, és azt is

²⁶⁰ vö. Alfons DEISSLER, *I salmi*, 87–88.

²⁶¹ vö. SZABÓ Mária, 214.

²⁶² vö. SZABÓ Mária, 214.

tudta, mire van szükségük a juhoknak, de tisztában volt a pásztor sokféle feladatával is.

A juhnak van tulajdonosa, a vadállatnak nincs. A tulajdonos nagyra értékeli a juhot, amelyet gyakran drága áron vásárolt meg. Talán jó érzés tölti el, hogy ő az Úr.²⁶³ „Az Úr az én pásztorom!” Ebben a mondatban az a vigasztaló, hogy egyes szám első személyben hangzik el. Dávid nem azt mondja: az Úr a nagyvilág pásztor, aki vezérli a mindenséget. Nem, hanem azt mondja: „Az Úr az én pásztorom”. Isten általában úgy mutatkozik a fent idézett prófétai szövegekben, mint Izrael királya. A zsoltáros most magára alkalmazza ezt a képet. Valamiképpen Isten pásztor-szerepét individualizálja.²⁶⁴

„Nem szűkölködöm”

A חסר ige tárgy nélküli. Jelentése: semmit sem nélkülözök, semmiben sincs hiányom. Pásztorának szerető gondoskodása alatt él. Mondanivalója: Istenen kívül nincs semmire és senki másra szükség. Mt 6,25–26-ban a tanítványok megvallják, hogy semmiben sem szenvedtek hiányt. A Mtörv 2,7: „... negyven esztendeje már, hogy veled van az Úr, a te Istened; nem volt hiányod (לֹא חָסַרְתָּ) semmiben.”²⁶⁵ Milyen előrevívő és bátor megállapítás! Nyilván annak a báránynak az életérzését fejezi ki, amelyik teljesen megelégedett tulajdonosával és sorsával. *Mivel az Úr az én pásztorom, azért nem szűkölködöm.*

2. vers: „zöldellő réteken legeltet. A nyugalom vizéhez terel

Zöld fű legelőin: A נֹהַר többes száma נָוָה az ige nawah: jelentése célba ér, megnyugszik. A נֹהַר jelentése: lakóhely, tanya,

²⁶³ ABLONCZY Dániel: Zsoltárok könyve, Budapest 1998, 68.

²⁶⁴ BISAGNO, John R., *Letters to Timothy: A Handbook for Pastors*, 2001, 9.

²⁶⁵ Szabó Mária, 214.

lehet emberek vagy állatok tartózkodási helye. A nomád törzsek vándorlásának célja a legelő. Ennek a gyöknek a másodalakja a נָחַם = szép, kedves, kellemes, tetszetős. A Tg és Szümmakhosz a sarjak és fű szépségében szófordulatot használja.²⁶⁶

„A *nyugalom vizeihez terel*”. A víz az élet, a szabadulás, az üdvösség szimbóluma, és a végső idők, a messiási korszak javainak bemutatásában is nagy jelentőséget kap: (vö. Iz 12,3; 35,6–7; 41,18; 43,20; 49,20; 55,1; 58,11; Jer 31,9) A nyugalom vizei, ill. a csendes vizek ellentétben állnak a gyors sodrású vizekkel, amelyek inkább pusztítanak, mintsem termékennyé tennének. A nyugalom vizei sejtetnek még egy más szempontot is, nevezetesen azt, hogy a nyáj csendesen pihenhet, biztonságban vannak a vadállatok támadásaitól. Maga a nuah héber fogalom gazdag jelentésárnyalatokkal rendelkezik a HB-ban. JHVH keresi a szövetség sátra számára a nyugalom helyét. A *beit menuha* = a nyugalom háza a templomot jelenti (vö. Iz 66,1). A 96. zsoltárban is a választott nép Isten nyugalom helyére nem juthat el, ha nem hallgat az Úr szavára.

Mi más lehetne a csendes víz, mint az, hogy a zsoltár szerzője nem retteg, és nem izgatja magát, hanem igazán nyugodt, mert tudja, hogy biztonságban van az Úr mellett. Ugyanakkor ismerjük a víz csodálatos jelentőségét, hogy tisztít, felüdít, termékennyé tesz és megörvendeztet. A csendes vizek táplálnak, életet fakasztanak.

Vezet *nahal* A pásztor mindig a nyáj előtt halad, ahogyan a Jn 10,4-ből is kiderül. Az ige a vezetésen túl jelenti a táplálékról való gondoskodást, a törődést és a régi fordítások ezt a jelentést emelik ki. *educavit* (Vg) *enutrivit* (PsH).

3. vers: *és felüdíti lelkemet*” A ’nefes’ (נֶפֶשׁ) eredetileg a lélegző szervet, a torkot jelenti. Az elfáradt és kimerült ember ismét

²⁶⁶ Szabó Mária, 215.

lélegzethez jut. A lélek a kielégítetlen váagnak, az éhségnek, szomjúságnak is hordozója, ez a felüdülés jelentheti az éhség és a szomjúság megszüntetését. (vö. Zsolt 33,11) A lélek ugyanakkor állhat egyszerűen a személy helyett, ám többet jelent, mint egy névmás, az életet nélkülöző ember képét hordozza magában. A *súib* (שׁוֹיֵב) ige általában a megtérésnek az igéje. Fordítási lehetőségként nem zárhatjuk ki: megtéríti lelkemet, hiszen a pásztor-nak egyik legfontosabb feladata az eltávolodott birkát visszate-relni a nyájhoz. Ez összhangban van víz tisztító erejével. A meg-térés és a víz új életet adnak a hiányt szenvedő léleknek.²⁶⁷

Az igazság keréknyomain: *ma'agal* = 'agal = gördül. A *cedek*-nek lehet jelzői szerepe = igaz utakon, vagy jelentheti azt az utat, amely az igazsághoz vezet, az Isten által megszabott rendhez, egyben az üdvösség állapotához.²⁶⁸

Az ő nevéért = gyakori gondolat az Ószövetségben is. Isten nem Izrael érdemeit jutalmazza, amikor megmentő tetteket visz végbe, hanem saját szent nevéért cselekszik: vö. Ez 36,22–32; Iz 48,9; Jer 14,7,21.)

4. vers: „*Ha sötét völgyben járok is, nem félek a bajtól, hisz te velem vagy. Botod, pásztorbotod biztonságot ad*”

Gyakran feltételes mód áll a fordításokban: *ha a halál sötét völgyében járnék*. A korábbi nyugalom és felüdülés közötti feszültséget szeretné kiküszöbölni ez a *casus irrealis*, ám nem kell feltétlenül időrendi sorrendre gondolnunk. A LXX –nak lenne lehetősége a *casus irrealis* kifejezésére, amire a héberben természetesen nincs, és mégsem teszi.²⁶⁹

²⁶⁷ vö. SZABÓ Mária, 217.

²⁶⁸ vö. Szabó Mária, 217.

²⁶⁹ vö. SZABÓ Mária, 218.

Cálmávet (צִלְמֹוֶת) összetett szó. *cel* + *mávet* = halál árnyéka. A héber nem szereti az összetett szavakat. Egy másik értelmezési lehetőség: a *cálmút* = sötét és a *cálmót* intenzív többes számként jelenthet egyszerűen nagy (sűrű, halálos) sötétséget. Magyarul is a halál szót néha fokozásként használjuk: pl. halál komolyan beszélek, halálra nevetetni valakit stb. Gyakran áll a *hósek*-kel párhuzamosan. Mint genitivus qualitativus fordíthatjuk egyszerűen melléknévvél: sötét völgy.

Maga Dávid, a zsoltár eszmei szerzője, akit annyira szeretett az Isten, ugyancsak megtapasztalta, mit jelent szomorúnak, elcsüggedtnak lenni. Átélt sok súlyos csapást, kudarcot, ki volt téve sok kísértésnek. Ismerős volt számára a lélek keserősége, és sokszor érezte magát erőtlennek és tehetetlennek.²⁷⁰

Figyeljük meg a szöveget: nem a halál árnyéka völgyébe megy befelé, hanem a halál árnyékának völgyében jár, hogy átkeljen rajta. A zsoltár völgynek nevezi azt a helyet, ahol meghalunk. Aztán: nem a halál völgyéről beszél a zsoltár, hanem „a halál árnyékának völgyéről” – mert a halál lényegében legyőzött, csak az árnyéka maradt. Valaki egyszer azt mondta, hogy ahol árnyék van, ott valahol fénynek is kell lennie. Iz 9,1 beszédére emlékeztet ez a vers: „*A nép, amely sötétben jár, nagy fényességet lát. Akik a halál országának árnyékában laknak, azoknak világosság támad.*” A halál árnyéka, vagy a halálos sötétség, a járnai közös szókincs. Ez vers vezeti be Izajás egyik messiási próféciáját, amelyben Isten megígéri azt a Dávid családjából származó uralkodót. Uralmát sem térben sem időben semmi nem korlátozza.

Nem félek semmi bajtól. Dávid nem azt mondja, hogy nem éri őt baj, hanem azért nem fél, mert Ő vele van. Itten két bot-

²⁷⁰ vö. KRAUS, Naftali: *Dávid zsoltárai*, Budapest 1999, 116.

ról van szó: az egyik keményfából és megvasalt, a nyáját támadó vadállatok ellen, a másik könnyebb fából és kampós, a bárányok befogására, ill. visszahozásához. A biztonság e két kelléke szimbólum: védelemé és őrizeté.²⁷¹

A Te vessződ (טֹפֶּךָ dorongod, buzogányod) és botod (מִשְׁעֶנֶךָ), amellyel nyájadat fegyelmezed és vezeted, felséges hatalmadnak és gondoskodásodnak a jelei. Megvigasztalnak engem. Így is fordíthatjuk ezt a verset, hogy: *Ha sötét völgyben járok is, nem félek a bajtól, hisz te velem vagy. Botod, istápod biztonságot ad.* Az istápod szó jobban kifejezi, hogy az Úr a gyámolítója a támogatója, gondoskodója az embernek.

5. vers: *„Számomra asztalt terítettél, ellenségeimnek szeme láttára. Fejemet megkentéd olajjal, s a poharam színültig töltötted ”*

A Zsolt 78,19–ben a nép zúgolódik, és kérdezi: „Tud-e Isten asztalt teríteni a pusztában?”. A pusztta kivételével ugyanazok a szavak. A 78,19 a pusztta miatt egyértelműen a mannára és a fűjekre utal. Az embernek ellenségei is vannak. Itten kitűnik az, hogy milyen nyugodt Isten embere, amikor ellenségeire gondol. Asztalt terítesz nekem ... Ha az ellenségeivel szembesülő harcos egyáltalán eszik valamit a csata közben, akkor gyorsan legyűr néhány falatot, és azután tovább harcol. Az ellenség az ajtó előtt áll, és Isten mégis asztalt terít. Az ember pedig nekilát az étkezésnek, mintha minden a legnagyobb rendben volna. A zsoltáros együtt étkezik Istennel, ő vendégeli meg. Ez elfelejteti még élete nehézségeit is, mert Isten vendégének lenni védelmet is jelent az ellenséggel szemben. A fej megkenése szokásban volt a vendéglátások alkalmával. (vö. Lk 7,46) A színültig töltött kehely pedig a szabadságnak és örömnak a jelképe. A LXX és Szümmakhosz a

²⁷¹ vö. HAJDÓK János, *Zsoltárkönyv*, 60.

te (Isten) kelyhedről beszél.²⁷² Az imádkozó úgy látja, hogy üldözői helyett Isten adományai veszik őt körül. Ennek a lakomának legalább három szintje van: az első, a lakoma profán volta. Nem beszél kifejezetten kultikus lakomáról. Második szint: ez a lakoma a templomi kultuszhoz hasonló. A harmadik pedig a próféták írásaiban oly gyakran említett eszkatológikus lakoma.²⁷³

6. vers: *„Kegyelmed és jóságod üldöznek életemnek minden napján, s az Úr házába térek örök időkön át”*

Az utolsó ige némi gondot okoz. Az ókori bibliafordítások általában a lakni igével fordítják a vesábtí (וִשְׁבְּתִי) igét. Az ülni ige héberül így hangzana: vejásábtí (וַיִּשְׁבְּתִי) vö. az Én 2,3. Vannak akik ennek megfelelően visszatérni igével fordítják, mint Zenger²⁷⁴ vagy a Züricher Bibel. Ebben az esetben lehetne a babiloni száműzetésből való visszatérésre gondolni. Szabó feltételezi, hogy a súb (שׁוּב) igének van egy másodlagos jelentése, aminek a jelentése = lakni. Mivel a שׁ prepozícióval áll, ami a hol és nem a hová kérdésre válaszol, gyengíti a visszatérés és növeli a lakni fordításának esélyét.²⁷⁵

Isten háza (בֵּית־יְהוָה) a ház nemcsak az épületet, hanem az épületben lakó közösséget is jelenti. Isten háza lehet a templom, de jelentheti Isten családját, azaz népét is. Amikor egy bibliai szereplő haláláról hallunk, akkor általában visszatért atyáihoz szintagmát olvassuk. vö. 1Kir 1,21; 11,21 stb. Itt szintén a súb igével találkozunk.

²⁷² BHS, apparatus criticus, 5^b

²⁷³ vö. Alfons DEISSLER, *I salmi*, 89.

²⁷⁴ vö. E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen I*, 225.

²⁷⁵ vö. SZABÓ Mária, 2013, 223.

A zsoltáros azért imádkozik, hogy a szövetség áldásos hatásai kísérjék egész életében. Az Úr háza általában a templomot jelenti, de itten Izrael földjére is vonatkoztathatjuk. Az Úr házában lakom egész életemben azt jelentheti, hogy míg itt a földön élek, Isten házában lakozom, mint az Ő gyermeke és majd a mennyországban is az Úr országában is lakhatok. Akárcsak Anna prófétaasszony Lk 2-ben, mindig a templomban szolgál a zsoltáros.²⁷⁶

Örök időközön át (לְעֹלָם וָעֶד) napok hosszúsága. Mivel nem ismeri a héber gondolkodás az elvont fogalmakat, az örökkévalóságot is a napok hosszú sorával tudja elképzelni. Itt a hosszú élet és az örök élet gondolata egyaránt benne csengenek ebben a kifejezésben. A napok, mint időfogalom, sokszor az élet szinonimája. A zsoltáros bensőséges kapcsolatának nem vet véget a hálál sem, ahogyan már a 4. vers is sejteni engedte. Az Isten jósága és kegyelme megtapasztalásának nem vet véget semmi, még a földi élet vége sem.²⁷⁷

12.3. A 23. zsoltár az Újszövetségben

A 23. zsoltárt tanulmányozva nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ez a Jó Pásztor egyik juhának vallomása. Jn 10,1–10 Jézus övéinek jó Pásztora és üdvözítője, vagyis János evangélista a 10,27–30 versekben hangoztatja, hogy az Úr a juhainak örök életet ad, hogy nem vesznek el soha és senki sem ragadja ki a kezéből.²⁷⁸

A Jel 7,17a jó pásztorról szóló szavakat a Bárányra, vagyis Krisztusra vonatkoztatja. Ugyanakkor a Zsid 13,20 Jézust a

²⁷⁶ vö. A. DEISSLER, *I salmi*, 89.

²⁷⁷ vö. SZABÓ Mária, 223.

²⁷⁸ TODESCHINI, David, *The 23 rd Psalm Breakin'it Down*, 2001, 3.

juhok pásztorának nevezi. A Zsolt 89,21 részében olvashatjuk, hogy „Kiválasztottam szolgálmat, Dávidot, szent olajommal föl-kentem, hogy kezem mindig segítse, és karom erőt öntsön bele.” (SzIT) Ugyanakkor még a Zsolt 133,2 versben találunk utalást arra, hogy az Úr kiválasztott személyeit megkenték olajjal. A Zsolt 105,16 versében is a szerző bot kifejezést használja és ki-hangsúlyozza, hogy az összetöri botot, mert nem engedelmes-kedtek neki.²⁷⁹

A Zsolt 16,5-ben olvashatjuk, hogy az Úr vigyáz arra, akit ő kiválasztott. „Uram örökrészem és kelyhem, te tartod kezedben sorsomat”.

Az Újszövetségben Jézus a juhok nagy pásztora (vö. Zsid, 13,20) a legfőbb pásztor (1Pt 5,4). Jézus magára alkalmazza a pásztor képét, és ezzel mintegy JHVH helyébe lépik (Jn 10,11. 14). Ahogyan a zsoltárban összeolvad a felkent király és a bárány képe, az Újszövetségben is Jézus nemcsak a Jó Pásztor, hanem maga is bárány. (vö. Jel 7,17. 2. vers), ami kifejezi szoros kap-csolatát és azonosulását nyájával.²⁸⁰ Amikor Jézus magáról, mint pásztorról beszél, akkor Isten ószövetségi pásztor képe emberi formát ölt magára. Ugyanakkor van egy nagyon erős messiási jellege is a pásztor fogalomnak: Az üdvösséges időt beharangozó prófétai szövegekben Mk 5,3; Ez 34,23 köv.; 37,24 az eljövendő uralkodó is pásztor. 1Pt 2,25 ezt mondja: „Tévelygő bárányok voltak, de most megtértetek lelketek pásztorához és őrzőjé-hez.”²⁸¹

A zsidóságban ezt a zsoltárt főleg temetések alkalmával imád-kozzák. A keresztények húsvét éjszakáján, amikor az újonnan

²⁷⁹ BARANYI József: *Konkordancia a Károli Bibliához*, Budapest 1995, 181.

²⁸⁰ vö. SZABÓ Mária, 2013, 214.

²⁸¹ vö. Alfons DEISSLER, *I salmi*, 90.

12.3. A 23. ZSOLTÁR AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN

megkereszteltek készülnek az eucharisztia ünneplésére és magukhoz vételére.²⁸²

A 23. zsoltárt nem lehet megunni! A hívő ember füle számára éppoly kedvesen cseng, mint a zsoltáros idejében.

²⁸² E. ZENGER, *Psalmen Auslegungen*, I., 226.

Folyóiratok, sorozatok és más rövidítések jegyzéke

Rövidítés	Teljes kiírás
ACW	Ancient Christian Wrighters
Ant	Antiquitates Judaicae, Josephus Flavius, Zsidó régiségek, ford. Révay József
BBB	Bonner Biblische Beiträge
Bell	De bello iudaico, Josephus Flavius magyarul Zsidó háború, ford. Révay József
BK	Biblischer Kommentar
CSCO	Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium
CCSG	Corpus Christianorum, Series Graeca
CCSL CCL CChr.SL	Corpus Christianorum, Series Latina, Th – P 1953.
CSEL	Corpus Christianorum Ecclesiasticorum Latinorum
FaCh	Fathers of the Church
ford.	fordította
GCS	Die griechischen christlichen Schriftsteller
GNO	Gregorii Nysseni Opera
imper.	imperativus, parancsoló mód
K	Károly Gáspár bibliafordítása
kiad.	kiadta
KIF	Kecskeméthy István bibliafordítása

Rövidítés	Teljes kiírás
KNV	Káldi György Neovulgata alapján átdolgozott verziója
LoF	Library of the Fathers of the Holy Catholic Church
LXX	Septuaginta / Hetvenes fordítás / Görög Ószövet-ség
LXX.D.E. I–II	Septuaginta Deutsch, Erläuterungen und Kommentare I. Genesis bis Makkabäer I. Psalmen bis Daniel II, szerk. Martin KARRER, Wolfgang KRAUS, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2011.
LXX.Ro	Critsian BĂDILÎȚĂ, Francisca BĂLTICEANU, Monica BROȘTEANU, coord., Septuaginta, Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleeziasticul, Cântarea Cântărilor, Colegiul Noua Europă, Polirom 2006.
NOV	Nova Vulgata
NoVulg.	Nova Vulgata
NPNF	Nicene and Post–Nicene Fathers
PsH	Psalterium iuxta Haebreos, Jeromos zsoltárfordítása héberből
PTA	Papyrologische Texte und Abhandlungen
PTS	Patristische Texte und Studien
SC	Sources Chrétiennes
SIT	Szent István Társulat Bibliája
t.k.	többek között
TDOT	Theological Dictionary of the Old Testament I–XV., szerk. G. J. Botterweck – H. Ringgren, H. J. Fabry,, 1974–1995.

FOLYÓIRATOK, SZOROZATOK ÉS MÁR RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Rövidítés	Teljes kiírás
THAT	Ernst JENNI, Claus WESTERMANN, <i>Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament</i> , I. II., Güterloher Verlagshaus, Gütersloh, ⁵ 1994.
ThWNT	Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament I–X/2, szerk. G. Kittel, Stuttgart 1933–1979.
TM	textus masoreticus
TWQ	Theologisches Wörterbuch zu den Qumrantexten, szerk., Heinz–Josef FABRY és Ulrich DAHMEN, Kohlhammer, Stuttgart, I. köt. 2011, II. köt. 2013, III. köt. 2016.
u.ő.	ugyanő
Vg	Vulgata
VitMos	Vita Mosis, Alexandriai Philón
VL	Vetus Latina
Vulg.	Vulgata
WBC	Word Biblical Commentary

A bibliai könyvek rövidítéseit a Biblia, ószövetségi és újszövetségi Szentírás, Szent István Társulat, Budapest 2005 alapján használom.

Könyvészet

Szentíráskiadások

- BĂLTĂCEANU F., BROȘTEANU M., *Septuaginta 4/I*, Colegiul Noua Eruopa, editura Polirom București, Iași, 2006.
- Biblia, Traducere, introduceri și note*: pr. Alois BULAI, pr. Eduard PĂTRAȘCU, Iași 2013.
- ELLIGER, K. – RUDOLPH, W. kiad., *Biblia Hebraica Stuttgartiensia*, Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart ⁴1977
- Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum*, Roma ²1986.
- Novum Testamentum Graece*, kiad. NESTLE–ALAND, Stuttgart ²⁷1993,
- RAHLFS, kiad. A., *Psalmi cum Odis (Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum, Auctoritate Academiae Scientiarum Gottinsensis editum, vol X)*, Göttingen 1931, ³1979,
- *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX enterpretes*, 2 köt., Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart 1935, 1982.
- KRAUS W. / KARRER M., *Septuaginta Deutsch, Das griechische Alte Testament in deutscher Übersetzung*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2009.
- KRAUS W. / KARRER M., *Septuaginta Deutsch, Erläuterungen und Kommentare zum griechischen Alten Testament II. köt.*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2011.

Lexikonok, nyelvtanok és konkordanciák

- BAUER, W., *Griechisch–deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, Berlin – New York ⁶1988.

- BLASS, F.–DEBRUNNER, A. –REHKOPF, F., *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1975.
- CONYBEARE, F. C.–STOCK, St. G., *Grammar of the Septuagint Greek*, Boston 1995².
- EVEN–SHOSHAN, Abraham, *A New Conconrdance of the Bible*, „Kiryat Sefer” Publishing House LTD., Jerusalem 1993.
- GESENIUS, W., *Hebräische Grammatik völlig imgearbeitet von E. Kautzsch*, Georg Olms Verlag, Hildesheim, Zürich, New York, 1995.
- GESENIUS, W., *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Berlin ¹⁷1962.
- GYÖRKÖSY A., KAPITÁNYFFY I., TEGYEY I., *Ógörög–Magyar nagyszótár*, Budapest 1993.
- HATCH, E. – REDPATH, H.A., *A Concordance to the Septuagint and the Other Greek Versions of the Old Testament (Including the Apokryphal Books)*, Michigan ²1998.
- JENNI, Ernst / WESTERMANN, Claus, *Theologisches Hand-wörterbuch zum Alten Testament*, I. II., Güterloher Verlagshaus, Gütersloh, ⁵1994.
- JUÖN P. – MURAOKA T., *A Grammar of Biblical Hebrew*, Roma 2006.
- KOEHLER, L., BAUMGARTNER, W., *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, Leiden–Boston, 2004.
- LAMPE, G. W. H., *A Patrsitic Greek Lexicon*, Oxford 1961, 21. utánnyomás 2008.
- Liddell, H. G., – Scott, R. – Jones, H. S., *A Greek–English Lexicon*, Oxford ⁹1966.
- LISOWSKY, G., *Handkonkordanz zum Alten Testament*, 1981.
- KUHN, K. G., *Konkordanz zu den Qumrantexten*, Göttingen 1960.
- ÁGOSTON Szent, *Zsoltármagyarázatok, I.1–60, II. 60–103, III. 104–150*, for. Diós István. KPI Pálos Könyvtár Budapest, 2015.
- PRITCHARD, James B., *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament with Supplement* 3rd Edition, Princeton University Press. 1969.

- ABLONCZY Dániel, *Zsoltárok könyve*, Budapest 1998.
- ALONSO SCHÖKEL, L., I Salmi I. II., Borla, Roma 1991.
- ARISZTEÁS *levele Philokrátéshez*, ford. SIMON L. Zoltán, in szerk. ADAMIK Tamás, *Apokrif levelek*, Telosz Kiadó, Budapest 1999.
- ATANÁZ, Szent, "Szentek között élő Atanáz Atyánknak, Alexandria érsekének Markellinoszhoz intézett levele a zsoltárok értelmezéséről" in OROSZ Atanáz, szerk. *Hetvenes–bibliás és patrisztikus tanulmányok*, Nyíregyháza 2004, 29–48.
- BAUKS Michaela, Psalm 18 [19], in, LXX.D.E II, 1547–1549.
- BEAUCHUMP, Paul, *A zsoltárok világa*, Bencés kiadó, Pannonhalma 2013.
- BISAGNO, John R., *Letters to Timothy: A Handbook for Pastors*, 2001, 9.
- BLAISSING, CRAIG A. / HARDIN Carmen S., ed. *Psalms 1–50*, ACCS VII, InterVarsity Press, Downers Grove, 2008.
- BONS Eberhard, *Psalm 8*, in LXX.D.E II, 1515–1517.
- _____, *Psalm 3*, in LXX.D.E. II, 1502–1504.
- _____, *Psalm 4*, in LXX.D.E. II, 1504–1507.
- _____, *Psalm 2*, in LXX.D.E II., 1500–2.
- _____, *Psalm 8*, in LXX.D.E. II, 1515–17, 1515.
- _____, *Psalm 151*, in LXX.D.E. II, 1884–1885.
- _____, *Psalmen 1*, in LXX.D.E. II., 1498–1500.
- BOTT, Travis, in TWQ, 2011, 789–801.
- Božo LUIĆ, *A Biblia alapkérdése: Mi az ember? A 8. zsoltár egzisztenciális és teológiai elemzése*, in szerk. BENYIK György, *Zsoltárok, himnuszok, imádságok*, JatPress Szeged, 2009, 35–51.
- BRUCKER, Ralph, *Psalm 17*[18], in LXX.D.E II 1537–1547.
- CARR, David M., *Einleitung in das Alte Testament, Biblische Texte – imperiale Kontexte*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2014.
- CAZALLES, Henri „אֲשֶׁר־’ashré” in TDOT I., 1977, 446.
- COLOMBAS, Garcia M., *A Szentírás olvasása, A lectio divina*, Bencés lelkeségi sorozat, Pannonhalma 2006.
- COOLEY Jeffry L., *Psalm 19: A Sabbath Song*, in VT 64 (2014), 177–195.

- CRAIGIE P. C. / TATE Marvin, *Psalms 1–50*, WBC XIX, 2004.
- DEISSLER Alfons, *I salmi*, editrice Città Nuova, Roma, ²1991.
- DÉR Katalin, *A zsoltárok világa*, Mária Rádió Kiadó, Budapest 2008.
- FARKASFALVY Dénes OCist, *Zsoltároskönyv*, Szent István Társulat, Budapest ³2006.
- FISCHER B., *Die Psalmen als Stimme der Kirche: Gesammelte Studien zur christlichen Psalmenfrömmigkeit*, Paulinus-Verlag Trier, 161–178.
- FREVEL, Chr., *Grundriss der Geschichte Israels*, in E. ZENGER t.k., *Einleitung in das AT*, 701–870, ⁸2012.
- GNILKA J., *Das Matthäusevangelium 2*, Freiburg/Basel/Wien 1988
- GUARDINI, Romano, *A zsoltárok bölcsessége*, Budai Ferences Plébánia 1999.
- GUNKEL, H. / BEGRICH, J., *Einleitung in die Psalmen, Gattungen der religiösen Lyrik Israels* (HK II EB) Vandenhoeck & Rupprecht, Göttingen 1933.
- GZELLA H., *Lebenszeit und Ewigkeit. Studien zur Eschatologie und Anthropologie des Septuaginta-Psalter*, BBB 134, 2002, 200.
- HAJDÓK János, *Zsoltárkönyv*, Budapest 1980, 60.
- HOSSFELD F.–L. –ZENGER, E., *Die Psalmen, Psalm 1–50*, NEB, 1993.
- Imaórák liturgiája II. kötet*, Budapest 1991, 916, 1011.
- JANOWSKI Bernd, *Gottes Wohnung bei den Menschen, eine Skizze der alttestamentlichen Schekina-Theologie*, in *Sacra Scripta* 2015 / 1, 9–33.
- JOHANNES PAUL II, *Die Botschaft der Psalmen, Mit dem Papst beten. (A zsoltárok üzenete. A pápával imádkozni)*, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 2008.
- JÜNGLING H.–W., *Psalms 1–41*, 779–822, in William R. FARMER, *The International Bible Commentary*, Collegeville, Minnesota, 1998, 779–780.
- KANNENGIESSER, Ch., *Handbook of Patristic Exegesis*, Leiden – Boston, 2006.

- KRAUS, Hans–Joachim *Psalmen I*, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, ⁴1972, 2.
- KRAUS, Naftali: *Dávid zsoltárai*, Budapest 1999, 116.
- THEODORÉTOSSZ, Küroszi, PG 80, 877,
- LUTHER Márton, *Előszók a Szentírás könyveihez*, Luther Kiadó, Magyarország Luther szövetség, Budapest 2010.
- LUZ, U. *Das Evangelium nach Matthäus* (Mt 18–25), Zürich/Düsseldorf & Neukirchen–Vluyn 1997.
- MAERZ Claus–Peter, *Hebraeerbrief*, in NEB, Echter Verlag Würzburg, 1989.
- MARSCHIES, Christoph, *A gnózis*, Szent István Társulat Budapest 2011.
- MEISER, Martin, *Septuaginta, inkultúráció és az identitás őrzése*, Verbum, Kolozsvár 2017.
- MICHAELIS, W., 'óðóç' in ThWNT 5, 1954, 42–118, 112.
- NIETSCHE Friedrich, Vidám tudomány; Világirodalom 1923; Holnap Kiadó, 1997; Szukits Könyvkiadó, 2003
- OLÁH Zoltán, *Izajás messiásszövegeinek értelmezése a Septuagintában és az egyházatyák írásaiban*, Szent István Társulat – Verbum, Budapest–Kolozsvár, 2016.
- OROSZ Atanáz, szerk. *Hetvenes–bibliás és patrisztikus tanulmányok*, Nyíregyháza 2004.
- OROSZ Atanáz, *Az egyházatyák zsoltármagyarázata a húsvét fényében*, Vigília (2008/4), 259–267.
- Pápai Biblikus Bizottság, *A zsidó nép és szent iratai a keresztény Bibliában*, Szent István Társulat Budapest 2013.
- PAPP Miklós, *A strukturális bűn álnok hálója*, Új Ember Hetilap, 2014. 05. 18.
- RAVASI, Gianfranco, *Il libro dei salmi, commento e attualizzazione I–III.*, EDB Bologna, 1981.
- REEMTS Christina, *Schriftauslegung. Die Psalmen bei den Kirchenvätern*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 2000.
- ROSENZWEIG, F. *Der Stern der Erlösung*, Frankfurt a.M. 1988, 455.

- RÓZSA Huba, *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*, Szent István Társulat, Budapest, 2016.
- RÓZSA Huba, *Östörténet, A világ keletkezése és az emberiség eredete a Biblia szerint*, Szent István Társulat, Budapest 2008.
- SEABO, Magne, „אשר 'šr, pi. glücklich preisen”, in ThHAT, 257–260, 257–8.
- SIFFER Nathalie –WIEDERHOLD, in LXX.D.E. II, Psalm 15, 1530–1533, 1530.
- SIMON T. László, *Hozzátok szavakat magatokkal, Közelítések a zsoltárokhoz*, L'Harmattan – Budapest, 2007.
- SZABÓ Mária, *A zsoltárok kincsei, Zsoltárfordítás nyelvi–filológiai jegyzetekkel*, Szent Jeromos Kiadó Budapest, 2013.
- TAMÁS, Adamik, *Apokrif levelek*, Telosz Kiadó, Budapest 1999.
- TÓTHFALUSI István, *Idegenszó–tár*, Tinta kiadó, Budapest 2004, 675.
- WAHL, O., *Lieder der Befreiten. Psalmen beten heute*, München 1989, 27–38.
- WILHELMI G., *Der Hirt mit dem eisernen Zepter. Überlegungen zu Psalm II 9*, VT 27, 1977, 196–204.
- XERAVITS Géza, *A Zarándokzsoltárok*, Lectio Divina 3, Szent Maurícius Monostor – Bakonybél, L'Harmattan – Budapest, 2006.
- ZAMFIR Korinna, *Ószövetségi exegézis*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2008.
- ZENGER E. –HOSSFELD, F.–L., *Das Buch der Psalmen*, in u.ő. t.k. *Einleitung in das Alte Testament*, Kohlhammer Stuttgart ⁸2011.
- ZENGER E., *Psalmen – Auslegungen I. II. III. IV.*, Herder, Freiburg, Basel, Wien ²2006.
- ZENGER, E., *Das Buch der Psalmen*, in u.ő. t.k., *Einleitung in das AT*, ⁴2001.
- ZENGER, E., *Die Nacht wird leuchten wie der Tag. Psalmenauslegungen*, Herdervlag, Freiburg i. B. 1997.

Internetes oldalak

<http://csicsada-irodalom-birodalom.blogspot.ro/2011/12/assisi-szent-ferenc-naphimnusz.html>

NIETSCHE Friedrich, *Die fröhliche Wissenschaft*, Verlag von E. W. Fritsch, Leipzig, 1887, 125. mondás. <http://www.zeno.org/Philosophie/M/Nietzsche,+Friedrich/Die+fr%C3%B6hliche+Wissenschaft/Drittes+Buch/125.+Der+tolle+Mensch>

ISBN: 978-606-37-0187-0